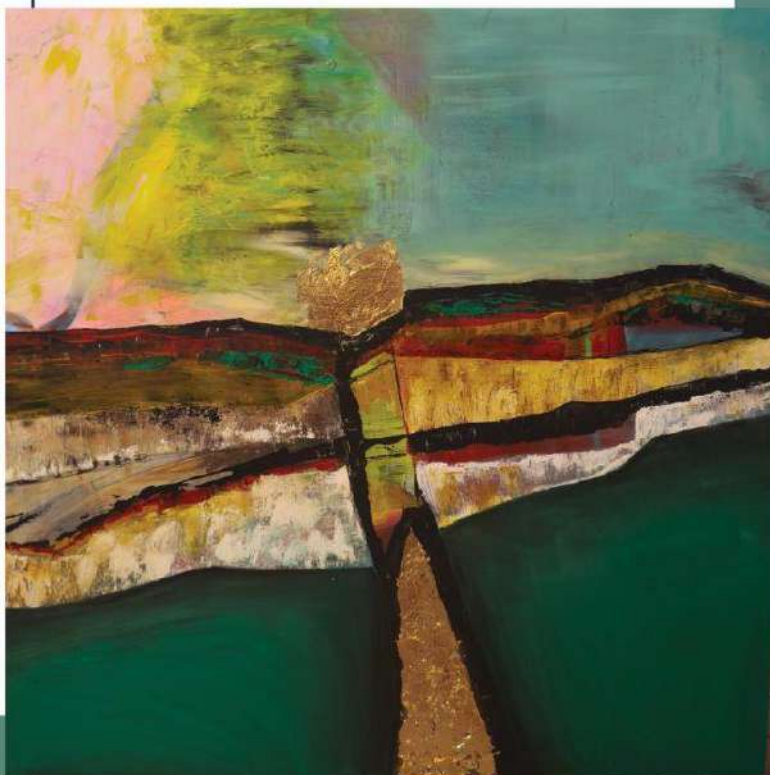

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА

ISSN 1857-940X

Современи дијалози

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

XIII (16)

2025

16

CONTEMPORARY DIALOGUES

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА
ЦЕНТАР ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

ISSN 1857- 940X

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА,
ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

Год. XIII, бр. 16

БИТОЛА
2025 г.

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

– Списание за култура – литература,
драмска уметност, филм и издаваштво

16 2025

ISSN 1857- 940X

ИЗДАВАЧ:

МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА

ЗА МАКЕДОНСКОТО НАУЧНО ДРУШТВО:

Ред. проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, претседател

РЕДАКЦИЈА:

Весна Мундишевска-Велјановска, главен и одговорен уредник

Ред. проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска

вонр. проф. д-р Силвана Нешковска

доц. д-р Анита Ангелевска

МЕЃУНАРОДЕН УРЕДУВАЧКИ ОДБОР:

проф. д-р Звонко Танески (Словачка)

Раед Анис Ал-Жиши (Саудиска Арабија)

м-р Жарко Милениќ (Русија/ Босна и Херцеговина)

проф. д-р Тземин Итион Тсаи (Тајван, Република Кина)

проф. д-р Том Филипс (Велика Британија)

вонр. проф. д-р Михо Нонака (Јапонија/ САД)

Олга Лалиќ-Кровицка (Полска)

Искра Пенева (Србија)

проф. д-р Су Џен Лин (Тајван, Република Кина)

Жермен Дрогенброт (Белгија/ Шпанија)

УРЕДУВАЧКИ СОВЕТ НА МНД:

проф. д-р Моника Ангеловска Дичовска, претседател

проф. д-р Биљана Цветкова Димов

вонр. проф. д-р Невена Груевска

проф. д-р Гордана Стојаноска

д-р Весна Калпаковска

Мислењата и ставовите што се изразени во „Современи дијалози“
им припаѓаат на авторите и не ги одразуваат ставовите на редакцијата,
издавачот или Министерството за култура на Република Северна Македонија

СПИСАНИЕТО ИЗЛЕГУВА ЕДНАШ ГОДИШНО

Прилозите, со кратка биографија за авторот, се испраќаат напишани со фонт Times New Roman со кирилична поддршка, големина 12 pt и со единечен проред, на e-mail: mss.bitola@gmail.com со назнака ЗА „СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ“.

Се претпочита прилозите претходно да не биле објавувани
во други печатени или електронски списанија.

Овој број на списанието излегува со финансиска поддршка од
Министерството за култура и туризам на Република Северна Македонија

MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA
CENTER FOR CULTURE – LITERATURE,
DRAMA, FILM AND PUBLISHING

ISSN 1857- 940X

CONTEMPORARY DIALOGUES

JOURNAL OF CULTURE – LITERATURE,
DRAMA, FILM AND PUBLISHING

Vol. XIII, No. 16

BITOLA
2025

CONTEMPORARY DIALOGUES

– Journal of Culture – Literature,
Drama, Film and Publishing

16 2025

ISSN 1857- 940X

PUBLISHER:

MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA

Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr., president

EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Vesna Mundishevsk-Veljanovska, editor in chief

Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr.

Silvana Neshkovska, Assoc. Prof. Dr.

Anita Angelevska, Assist. Prof. Dr.

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”:

Zvonko Taneski, Assoc. Prof. Dr. (Slovakia)

Raed Anis Al-Jishi (Saudi Arabia)

Žarko Milenić, MSc. (Russia/ Bosnia and Herzegovina)

Tzemin Ition Tsai, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Tom Edward Philips, Prof. Dr. (United Kingdom)

Miho Nonaka, Assoc. Prof. Dr. (Japan/ USA)

Olga Lalić-Krowicka (Poland)

Iskra Peneva (Serbia)

Su Jen Lin, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China)

Germain Droogenbroodt (Belgium/ Spain)

EDITORIAL COUNCIL OF MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY:

Monika Angelovska Dichovska, Full Prof. Dr., president

Biljana Cvetkova Dimov, Full Prof. Dr.

Nevena Gruevska, Assoc. Prof. Dr.

Gordana Stojanoska, Full Prof. Dr.

Vesna Kalpakovska, Dr.

Opinions and views expressed in “Contemporary Dialogues”
belong to the authors and do not reflect the views of the Editorial board,
the Publisher or the Ministry of Culture of Republic of North Macedonia

THE JOURNAL IS PUBLISHED ANNUALLY

The contributions, along short biography for the author, should be written in Times New Roman, size 12 pt, line spacing – single, and should be sent on the e-mail address: mss.bitola@gmail.com with Subject: FOR “CONTEMPORARY DIALOGUES”.

It is preferred the contributions to not have been previously published
in other printed or electronic journals.

This issue of the Journal is financially supported by
the Ministry of culture and tourism of Republic of North Macedonia

ПРЕДГОВОР

„Современи дијалози“ бр. 16 за 2025 година содржи прилози од вкупно 45 автори и 7 ликовни уметници. Читателите можат да прочитаат поезија од: Даниела Андоновска-Трајковска, Весна Мундишевска-Велјановска, Силвана Нешковска, Раде Силјан, Виолета Танчева-Златева и Васил Тоциновски; проза од: Петре Димовски, Гордана Јовиќ Стојковска, Стефан Марковски и Добре Тодоровски; раскази и поезија за деца и млади од писателите Горјан Петревски и Ванчо Полазаревски; согледби од: Гордана Гравчева-Ивановска, Јованка Д. Денкова, Златко Жоглев-Олгин, Елизабета Јончиќ, Сашо Огненовски, Борче Панов и Зоран Пејковски.

Во рубриката „Акценти“ застапени се дел од бројните активности на МНД за одбележување на јубилејот 65 години постоење на Македонското научно друштво – Битола, а со пригоден текст одбележана е и 25-годишнината од смртта на ликовниот уметник Ранко Струмениковски.

Во рубриката „Паралели“ посветена на меѓународната соработка, застапени се 26 автори од 17 земји: Австрија, Азербејџан, Белгија, Босна и Херцеговина, Велика Британија, Индија, Италија, Полска, САД, Саудиска Арабија, Србија, Турција, Филипини, Франција, Хрватска, Шкотска и Шпанија.

Корицата ја дизајнираше Весна Мундишевска-Велјановска со илустрација од ликовната уметница Дијана Колонџоска, а во овој број на списанието објавени се и 6 илустрации од ликовните уметници Бурхан Ахмети, Лутфу Капланоглу (Турција), Јане Крстески, Симона Мирчевска, Славица Михаилова и Звонко Тилев, како најавата за секоја рубрика.

Списанието е финансирано од Министерството за култура и туризам на РС Македонија, а го уредува редакција составена од: Весна Мундишевска-Велјановска (главен уредник), проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, проф. д-р Силвана Нешковска и доц. д-р Анита Ангелевска со помош на меѓународниот уредувачки одбор: проф. д-р Звонко Танески (Словачка), Раед Анис Ал-Јиши (Саудиска Арабија), м-р Жарко Милениќ (Русија/ Босна и Херцеговина), проф. д-р Тземин Итион Тсаи (Тајван, Република Кина), проф. д-р Том Филипс (Велика Британија), вонр. проф. д-р Михо Нонака (Јапонија/ САД), Олга Лалиќ-Кровицка (Полска), Искра Пенева (Србија), проф. д-р Су Џен Лин (Тајван, Република Кина) и Жермен Дрогенброт (Белгија/ Шпанија).

Во овој број на списанието со преводи на творби од странски автори соработуваа: Раед Ал-Џиши, Даниела Андоновска-Трајковска, Стенли Баркан, Милијан Деспотовиќ, Милица Димитријовска-Радевска, Жермен Дрогенброт, Катарина Ѓорѓиу, Елизабета Јончиќ, Адел Козам, Хале Корач, Олга Лалиќ-Кровицка, Весна Мундишевска-Велјановска, Силвана Нешковска, Софија Поповска, Зора Русомарова, Виолета Танчева-Златева и Дамир Шодан.

Се надеваме дека и овој пат понудивме вредни содржини кои ќе го задржат вниманието на читателите.

Од редакцијата

FOREWORD

"Contemporary Dialogues" No. 16, for the year 2025, contains contributions from a total of 45 authors and 7 fine artists. Readers can enjoy poetry by Daniela Andonovska-Trajkovska, Vesna Mundishevaska-Veljanovska, Silvana Neshkovska, Rade Siljan, Violeta Tancheva-Zlateva and Vasil Tocinovski; prose by Petre Dimovski, Gordana Jovikj-Stojkovska, Stefan Markovski and Dobre Todorovski; short stories and poetry for children by Gorjan Petrevski and Vancho Polazarevski; and reflections by Gordana Gravcheva-Ivanovska, Jovanka D. Denkova, Zlatko Zhoglev-Olgin, Elizabeta Jonchikj, Sasho Ognenovski, Borche Panov and Zoran Pejkovski.

The rubrics "Accents" contains contributions on various activities organized by the Macedonian Science Society to mark its 65th anniversary as well as a piece dedicated to the 25th death anniversary of the fine artist, Ranko Strumenikovski.

The rubrics "Parallels" is dedicated to international cooperation, and features 26 authors from 17 countries: Austria, Azerbaijan, Belgium, Bosnia and Herzegovina, the United Kingdom, India, Italy, Poland, the USA, Saudi Arabia, Serbia, Turkey, the Philippines, France, Croatia, Scotland and Spain.

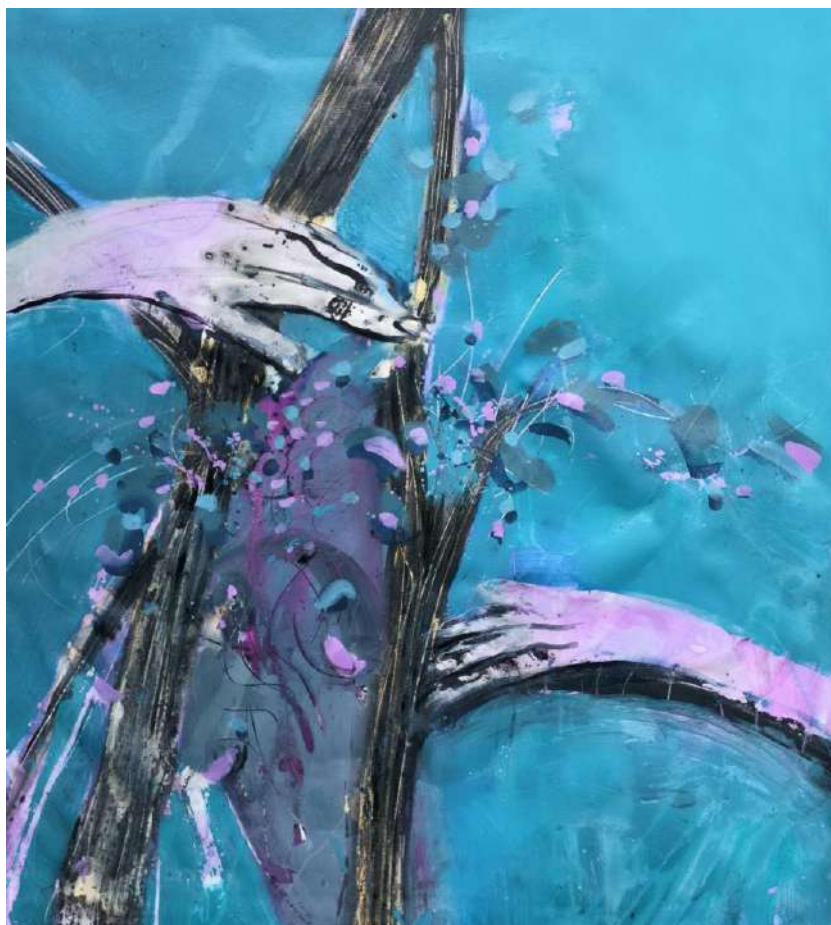
The cover of the journal was designed by Vesna Mundishevaska-Veljanovska with an illustration by Dijana Kolondzoska. This issue also includes 6 additional illustrations by the following fine artists: Burhan Ahmeti, Lutfu Kaplanoglu (Turkey), Jane Krsteski, Simona Mirchevska, Slavica Mihailova and Zvonko Tilev. Each illustration serves as a preview for one of the rubrics in the journal.

The magazine is financed by the Ministry of Culture and Tourism of RN Macedonia and is edited by an editorial board composed of: Vesna Mundishevaska-Veljanovska (editor-in-chief), Prof. Dr. Daniela Andonovska-Trajkovska, Prof. Dr. Silvana Neshkovska, Assist. Prof. Dr. Anita Angelevska, with the assistance of the international editorial board which consists of: Assoc. Prof. Dr. Zvonko Taneski, (Slovakia), Raed Anis Al-Jishi (Saudi Arabia), Žarko Milenić, MSc. (Russia/ Bosnia and Herzegovina), Prof. Dr. Tzemin Ition Tsai (Taiwan, Republic of China), Prof. Dr. Tom Edward Philips (United Kingdom), Assoc. Prof. Dr. Miho Nonaka, (Japan/ USA), Olga Lalić-Krowicka (Poland), Iskra Peneva (Serbia), Su Jen Lin, Full Prof. Dr. (Taiwan, Republic of China), and Germain Droogenbroodt (Belgium/ Spain).

In this issue, the translations into Macedonian of the foreign authors' works were rendered by Raed Al-Jishi, Daniela Andonovska-Trajkovska, Stanley Barkan, Milijan Despotovikj, Milica Dimitrijovska-Radevska, Germain Droogenbroodt, Katarzyna Georgiou, Elizabeta Jonchikj, Adel Khozam, Hale Koraj, Olga Lalić-Krowicka, Vesna Mundishevaska-Veljanovska, Silvana Neshkovska, Sofija Popovska, Zora Rusomarova, Violeta Tancheva-Zlateva and Damir Shodan.

We sincerely hope that this issue of "Contemporary Dialogues" once again offers valuable content that will capture readers' attention.

The editorial board

Бурхан Ахмети / Burhan Ahmeti
„Композиција X“, акрил на платно, 80x90 cm, 2025 /
“Composition X“, acryl on canvas, 80x90 cm, 2025

ПОЕЗИЈА

Poetry

Даниела Андоновска-Трајковска / Daniela Andonovska-Trajkovska

УДК 821.163.3-1

(Од „Царски рез на небото“, Матица македонска, 2025)

ЕДНА ФЛЕКА УПОРНО ЗЈАПА ВО МЕНЕ

мојот живот е живот на инсект, вели жена ми,
 никој не ме забележува во собата сè додека не
 почнам да зујам на фреквенција од 120 децибели,
 колку да добијам смртоносен удар
 по кој ќе ме паметат
 како крвава флека на сидот –
 ми се пожали еден непознат човек
 во чекалницата пред шалтерот
 на кој и двајцата си го остававме
 на штедна книшка тоа што сме го заштедиле
 тој – секундите на земјата
 јас – мислите што зреат на небото

одеднаш и мислите мои почнаа да зујат
 и да ми се пикаат в очи за да ги забележам
 немав ниту сила ниту волја да ги замолчам
 ниту да им кажам дека ќе ги усмртам
 со еден удар со раката ако не замолчат
 зашто мислите се мисли само кога молчат

една флека на сидот упорно зјапа во мене
 кој знае што си мисли кога ме гледа
 како го умножувам времето на земјата
 со секунди позајмени од небото

ЗА ЕДЕН КАКТУС И ЗА СИТЕ СЛИЧНИ НА НЕГО

Ти си кактус
 И не сакаш дожд да ти капе по лицето
 Ниту да живееш во саксија со само една ракатка
 Земја. таму каде што живееШ
 Никој не знае за кактусите. и боцките им ги сечат
 Како грди израстоци на кожата

Но
 ти
 сам
 си
 ги

Но
 ти
 сама
 си
 ги

сечеш
боцките
за
да
бидеш
општествено
прифатлив
примерок

сечеш
боцките
за
да
бидеш
општествено
прифатлив
примерок

А потоа со јазикот поминуваш по тоа место
И се утешуваш дека тоа било неизбежно.
Затоа секое утро
Педантно поминуваш со жилетот по спомените.
Само една боцка, може да те
Издаде. Затоа ти е толку мазно и огледалото.
Толку мазно што нема да каже ниту збор,
Дури и ако е под закана.
Племето ти е благодарно.
Судбината е исполнета, на вистинскиот пат си. Што
Има врска што тоа не е твој пат?
Твоите
Сперматозоиди
Пливаат
Во
Матка

Твојата
Матка
Раѓа
Привидна
Слобода

Што друго е важно? Не губи ја главата по неважни
Нешта! Не буди се од својата хипноза!
Денот на неизбричените огледала
Никогаш нема да дојде.
Затоа трај си во боцките што ги немаш
Повеќе и чекај.
Можеби ќе ти изградат споменик
А можеби ништо од тоа нема да се случи.
Трај си во своите поткожни боцки и чекај
Додека не дојде време да се разбудиш
И да сфатиш дека не постои толку мазно огледало
На кое ќе можеш безбедно да поминеш со дланката
Без да си повредиш некој крвен сад
Па дури и да искрвавиш до смрт
Никогаш не се знае
А луѓето се лицемерни
Ем се плашат од туѓите очи
Ем со туѓи очи се облекуваат кога легнуваат навечер
В постела опседнати со своите боцкави огледала
Со туѓи пресечени крвни садови

ВРЕМЕ ШТО НИ БЕГА ОД ДЛАНКИТЕ (ЗАРЕЗ 40)

времето честопати јурнува во нас неочекувано
 од некоја споредна улица во ноќта
 и нè нокаутира на земјата
 и тогаш панично сакаме да ги спасиме од смрт
 атомите на среќата за кои не сме ни биле свесни
 дека ни припаѓале нам
 си ги собираме зборовите
 расфрлени на асфалтот од ударот
 и сакаме да си ги пикнеме повторно в глава
 како мисли кои нè одржуваат во живот
 без да знаеме дека черепот ни е напукнат
 на неколку места
 и дека не може повеќе да ги собере сите наши
 стравови со кои се одржуваме во живот
 а потоа си ја пресекуваме кожата
 за да си го спасиме дишењето
 нешто мора да се жртвува во име на вечноста, нели?
 си играме Богови
 држејќи ножеви и скалпели во рацете
 над главата ни свети вештачко сонце
 и ни дава привид на лажна слобода
 за да можеме да изведеме хируршка интервенција
 на сегашноста и да се истрелаеме во иднината
 но атомите на среќата не можат да се спасат
 со ниту едно сецирање на сегашноста

нив мора некој да ги вдише и да ги издише
 за да живеат во кругот
 нацртан околу нас
 како хелиум во балонот
 на соништата

ПОНЕКОГАШ И СМРТТА СИ ИЗЛЕГУВА ОД ТЕЛОТО (ЗАРЕЗ 41)

понекогаш и смртта си излегува од телото
 кое ѝ дава живот
 но брзо назад му се враќа

приказните можат да се допираат едни со други
 да истекуваат едни во други
 но мора да се раскажат до крај

ЗБОРОВИ

кога видовме дека земјата
 почна да дише без маска
 и дека нема значајни микроскопски промени
 на нејзините бели дробови
 барем не такви кои би можеле да ја убијат денес
 си помисливме дека луѓето
 научија дека тоа што не се гледа со голо око
 не може да се зароби со синцир
 и дека зборовите треба да ги пуштиме
 да поминат низ нас
 да ни пуштат и малку крв ако треба
 или да ни протечат низ носот
 за да станеме имуни на нив
 за да не не повредуваат повеќе во иднина
 но доцна сфативме дека нова арка ни треба
 за да ја собере сета наша надеж и болка
 зашто во болка се раѓа животот
 и со бистар поглед ни ја враќа надежта
 што сме ја изгубиле кога сме биле усмртени
 од некакви обични возгордеани зборови
 на кои многу значење сме им придавале
 иако сме знаеле дека се само леплива глина
 затестена од плунка

НЕБОТО МИ СЛЕТА НА ДЛАНКАТА (РЕЗ 1)

утрово
 во солзи
 небото ми слета на дланката
 се напи од линијата на животот
 колвна од моите мисли истрошени
 и летна повторно во времето

БРЕМЕНИ КУЌИ

има куќи кои кријат други куќи
 во посебни одаи
 и секоја од нив сама во себе живее
 и секоја од нив сака да избега
 од под покривот што мислите ѝ ги заробува
 и секоја од нив има затворен поглед
 што се проектира на празни ѕидови
 со чудна естетика

СОБИ (ЗАРЕЗ 9)

куките со големи стомаци
раѓаат нови соби со уште поголеми стомаци

секое утро старецот скришно
шета по една од нив

слободата лае затворена
со папочна врвка околу вратот

Весна Мундишевска-Велјановска / Vesna Mundishevsk-Veljanovska

УДК 821.163.3-1

ЈАС И ТИ

Го преиспитувам
моето
и твоето
доаѓање
во ходниците без сидови,
на патиштата без одредници,
меѓу луѓето без лица,
под стреата на неименуваната улица,
до сидините на неадресираните соништа,
низ брзакот без устие,
покрај брегот без пристаништа,
сред месноста без огништа...

Јас и ти –
заталкани патници
во друга димензија.
...

Се прегрнуваме
на нашите космички средби
пред пердето на постојбата
која ни се смешка како зрак сончевина
витражно вткаен
во шарките на везеницата на опстојбата.

Јас и ти –
луѓе-птици,
го славиме нашето раѓање
сред полето на благосостојбата.

БОЛЕЖ

Ме пецка
заспаноста на извикот
залепена на устата.

Се оптегнува до недоглед
кашлицата на неодлучноста.

Боли боледувањето
на подголтувањето.

На крајниците отекува
премолчувањето.

Во пукнатините
на аглите од усната шуплина
неизрекот квари
во темелите на Молкот и Срамот,

бледнее одолговлекувањето...

На работ на времето
кркори
коренот на громот.

СТРАВ

Стравот е вулкан
на непромисленоста,
лице и опачина
на бесмисленоста.
Самоникнат потсмев
на немоќта,
мавзолеј на збеснати
сеништа во ноќта.
Смирисан исцедок е
на брзината
и кажипрст што сече
во сржта на вистината.
Во стравот бесцелно е
да се коцка со биднината,
сите варијации испаруваат
во ќорсокакот на судбината.

МАСКА

Долго време
делиме иста соба.
Јас и маската.

Ме сослушува,
ме преслушува.

Секој ден
со нов лик ме дочекува.
Секој ден

расположенија преслекува.
 Сè поупорно
 во варта се вовлекува.
 Мисли – ќе векува.

Делкајќи си ја
 столичноста
 станува симбол
 на безличноста.

ГODOVI

Хоризонталите и вертикалите
 на црно-белата печатарска форма
 на дрвото на животот
 раѓаат годови.
 Секој год – од
 на историјата на еден род.

Вжилени во крвотокот на постојбата
 со пајакова мрежа ги крепат пукнатините
 во ребрата на стеблата.

Со згуснатиот преплет
 на линиите и формите
 изрезбани од сите суши и бури,
 од срцевината на нови годови
 ’ртат контрастни сводови
 во разгранети текстури.

Од дното на јазлите на душата
 до врвовите на прстите на денот,
 годови орбитираат
 околу гранките на надежта.

Силвана Нешковска / Silvana Neshkovska

УДК 821.163.3-1

СВЕТОТ НАПРАВИ СТОЈ НА РАЦЕ

Светот ги загреа
своите атрофирани мускули
и направи стој на раце.

Го гледаа од страна клонови,
сеирциски жонглираа
со живот и смрт.

Од очите и устата на Светот
се истурија
челични птици,
огнени стрели,
тешки железни дами
што сеат оган.

Од утробата на Светот
надојдоа реки крв,
носејќи со себе
плач, врисок, тресок,
прашина, пепел и чад.

Кловновите во екстаза
со овации го поздравиле Светот,
додека тој молкум се збогуваше
со рацете на децата со празен стомак
и празните прегратки на мајките во црно.

ПО СТОЈОТ НА РАЦЕ

Светот легна на грб,
изморен од својот циркус.

Сега колут напред или колут назад? –
се прашуваше.

А кловновите –
со нови топки во рацете,
веќе ја вежбаа
следната претстава.

Раде Силјан / Rade Siljan

УДК 821.163.3-1

ЖИВОТОТ КРАДЕЦ

Гледаш низ прозорецот
Во маглата по сртот што лази

Те подлажува сликата на ридот
Како последно завештание

Со око соколово гледаш
Во шумата полна спомени
А сал квичи песот жеден
Пред камени порти

Гледаш со очи на осамен старец
И сфаќаш дека животот е крадец
На звучниот часовник

ПОЕТОТ НА НАШЕТО ВРЕМЕ

Поетот на нашето време
Во шума од идеали
Ноќе скита

Скришни места бара
И на гола месечина
Со своите заблуди оро игра

Од стрелите на ветрот
Пален знак на челото има

Во небо без свезди бдее
Горки мисли долго пие

Од маглите на јавето се крие
А животот во кожурец збран

Моли за блаженство земно
Но натежнува судбината сал

И во свет од лажни слики
Пред олтарот на тагата
Ко свеќа догорува сам

ЧОВЕК – КУКЛА

Човек – кукла
Слика на ова време

Жртва на молкот
Ситна песок брое

И на сон
И на јаве

Камена уста
На земјата спомен

Многу знае
Малку збори

Човек – кукла
Крадец на тајни

Кротко јагне
Во забрането трло

ЛУЃЕ КО НЕЛУЃЕ

Има луѓе
со раскошна престолнина во утробите
има луѓе
глуви за времињата
горди на минатото
безнадежни за татковината.

Има луѓе
ах, има луѓе ќе речат родољубите
ко нелуѓе
ко нелуѓе.
Кај што ги бараме таму гроб си копаме.

Ни ја снемува трагата
пред видело вид-виделија фаќаме
ќе нè побараат мајките
ќе нè најдат ли
ќе нè најдат ли сред море
или на црн врв, на планина
кај што ветрот ткае виножито?

ЗАСИДУВАЊЕ НА СЕНКАТА

Сè што имавме скришум бледнее, бледнее
Јавето ни прилега на ветер, на ветрушка

Секое утро ги бараме гранките на дрвото
коренот ги крие тајните на говорот
само надежта го оплодува семето на народот

Крвавите облаци се последна опомена
гнилежот на семето се шири низ гора
наречниците ни претскажаа:
Сенката ви е засидана во темелите
најголемо проклетство за поколенијата
ни угоре ни удолу е патот
пресудата е свршен чин!

Одсвонуваат времињата во нашите дамари
Сè што имавме веќе бледнее, бледнее
Ко спомен ко надеж ко изгубена битка

БИОГРАФИЈА

Кога ја пишувам биографијата
Низ тенките нишки на времето
Реве молецот на годините
А жилата кукавица во телото
Длабоко копа
Трепери
Врие

Кога ја пишувам биографијата
Во зеницата на денот
Зјае векот на спомените
А душата завива
По младоста
На пуст остров оставена
Со ветрот се гушка
Самува

Кога ја пишувам биографијата
Со тажна насмевка
Се враќам во детството
За да ги препознаам знаците
Во просторот населен
Со мирис на темјан
И тажачки на небото што лебдат

Виолета Танчева-Златева / Violeta Tancheva-Zlateva

УДК 821.163.3-1

ВО ПОТРАГА ПО ДОМ

Додека умот сурово ме измачува
со поројот прашања за кои нема еден одговор
стојам од ветровите на есента шибана
на островчето издигнато во денот

се вртам збрлавано во круг
зашеметено ги опфаќам со поглед
сите згради станови прозорци и тераси
што зачудено ме гледаат со студени ириси
одбивајќи ми го погледот како туѓинка

и се обидувам да издвојам еден
само еден од плипотот
и да го наречам дом

ЕДЕН ДЕН, СЕКОЈ ДЕН

Будење со аларм што ја скршува дремката
по бессоната ноќ
Топла лимонада со мед и турско кафе со цигара
на балконот под високото рамнодушно небо
Првите алишта на дофат
и патиките што ме чекаат во претсобјето
Јаболко во чантата телефонот и очилата
Штракнување на клучот во бравата

Утрото светло на препад ме преплавува
кошкајќи се за место во мојата темнина

Стискање во првиот автобус што ќе се појави
Стискање на носот пред туѓата реа
Стискање на џебот пред туѓата рака
Стискање на душата до наредната постојка
Уште една цигара одејќи до канцеларија
И потоа осум часа пред екранот
во дружба со туѓите писанија

Зборовите врапци немирни се
што не знаат во ред на жицата да застанат

Доцна попладнето истите работи, само одназад

Доцен ручек миене садови
 средување кујна и алишта
 и повторно дружба со компјутерот
 и повторно очајно триење на болните слепоочници
 и повторно на моменти копнеж разнебитувачки
 по она што е мое
 а никако не доаѓа

Така течат
 деновите без тебе

Додека се реам во нив
 како заробена во филм на Вуди Ален –
 се лизга покрај мене времето рамнодушно
 лишено од твоето присуство

како ноќ без спиење
 како збор без значење
 како кафе без цигара
 како кујна без домаќинка
 како шутира книга без поезија

ГУБЕЊЕ

Толку долго сонував за тебе и чекав
 да ги пополниш овие раце празни
 крај телото немоќно провиснати
 без цел во просторот издолжени

Мојата дланка во твојата почиваше
 твојата сенка крај мојата одеше
 твојот пулс со мојот се мешаше
 и крвта твоја во мојата шумеше

Толку долго сонував за тебе
 што веќе не знам дали човек си или призрак
 што се војва во празните одаи на ноќта
 заблуден следејќи го гласот од празнината
 или можеби си се претворил во птица
 таму некаде на другиот крај од светот
 каде што се раѓа сонцето –
 зашто предолго твоите раце ги сонував
 како бели крилја со нежно перје
 што ми ја галат душата

Толку долго те сонував
 додека ти живееше некаде

насмеан расплакан загрижен полетен
секако плотен од крв и месо сотворен
Господи, толку доooooooooлго
долго го сонувал него изгубениот
што веќе и сонот го изгубив

НЕМА ДА РЕЧАМ ЛЈУБОВ

Ќе ти посакам добредојде
но нема да ти речам дека мислев на тебе
сето ова време додека те немаше
Ќе те погледнам во очите
но нема да ти го признаам
недостигот што ме раскинуваше
и стравот дека нема да се вратиш
Нема да речам љубов
нема ни одоколу да ја споменам
Изземнав чекајки те да се смилуваш
земните суети да ги напуштиш
и да се сетиш дека единствено преку неа
треба да се живее
Нема да речам ништо
со кое би можел да ме повредиш

ИМА ДЕНОВИ КОГА МИСЛАМ ДЕКА ПОЛУДУВАМ

Смири ме Господи оти сама веќе не умеам
Стивни го овој копнеж
што ги раскинува моите малечки гради
оти преголем е во нив да го собере
Зар не гледаш
Залудни се сите стихови
што како пиреј ги корнам од себе
Штом еден ќе искубам
на негово место два се зажилуваат
и само го плодат немирот
што опасно го бранува моето секојдневие

Има мигови кога сум готова
да се расплачам за што-годе
да го распливам денот во солзи
за да можам во тоа море солено и споулавено
да те потопам тебе недостиген недосеглив
самодоволен Стиху што ми бегаш во јавето
и трепериш високо во далечни хоризонти
што не можам оттука да ги созерцам

Има мигови кога не можам да се поднесам
и бегам од себе не знаејќи како да се скротам
за да можам спокојно да дотечам во утоката на нокта
Мигови кога ми доаѓа од кожа да излезам
да ја слечам како змија осојница оваа за која си залепен
и без сеќавањата втиснати во неа со друга да се нагрнам

Има часови кога двете во мене живеат еднородно
Едната зборува се смешка слуша и одговара
додека работи пишува готви чисти и пазарува
Другата ги гризе ноктите од јанса
и од суреж страотен во празнината зината пред неа
Помири ги Господи нив двете разнебитени
во една повторно да се сплотат
успокој го тој копнеж трескав што ги распарчува
зашто има денови кога мислам дека полудувам

ДРУГАТА

Гостинка сум му на својот живот
Секое утро тропнувам на неговата врата
и влегувам веќе по навика
не чекајќи ја неговата дозвола
Молкум го поздравувам
загледана во огледалото
уште нерасонета
со парчиња искршени соништа
во црнките
и со сенки под очите

Копнежот ми се мешколи во градите
ме раскинува
како запците на чешелот што ја кубат косата
како четката за заби што ги гребе непцата
Копнежот по тебе
стиху ненапишан
дену неизживеан
чекан копнеан со јанси проникнат
ти што упорно криеш едно делче од себе
малендаво а суштинско
што ми фали во сложувалката
на другата што ми намигнува
од другата страна на огледалото

Васил Тоциновски / Vasil Tocinovski

УДК 821.163.3-1

ДЕТСКИ ИГРИ

Најдов четирилисна детелина
боса по росната трева трча таа
со раширени раце цел свет да го прегрне
и пее песна позната само на момето.
Детелинка љубов моја, ја бакнува
и како преплашена срна побегнува
во полето преполнето од лелеави булки.
Ти си мојата среќа, довикува весело
моја судбина си и ништо не нè двои
дај ми раце и да полетае во рајот.

Попадиче имам в раце, скока момето
со раце подадени кон сонцето за молитва.
Ливче по ливче скинува и реди: ме сака,
не ме сака, ме сака ли, не ме сака ли.
Лудо момче будалесто, будалесто и убаво
славеј се престорува и на рамо му застанува
само тебе те љубам, сал твоја ќе бидам
неразделни век ќе векуваме и жедуваме
за дом и дечиња, огниште и двориште
со весел цагор послани, таа постела наша
постела од рози, милувка од песна,
дај ми рака, земи ме в прегратка
се отвора небото, бекнеж е сонцето
ете така ни било пишано, што не било
со нас двајца занавек да се закитиме.

ВО БЕЗУМНО ВРЕМЕ

Оваа песна не бараше да биде напишана
подолго време ме опоменува и советува
да се заборави, како никогаш да не била
закатанчена мисла, порив за ослободување
од вистина што ќе си остане понастрана,
заборавена, премолчена и закопана во тишина.

Стиховите и зборовите бараа сопствена колевка
оти нема смисла да се прекројуваат и смислуваат
зашто единствена е вистината да се знае
судбината и зборот одат рака под рака

та колку тоа и да е чудно, неможно
сонувај го и душата советува и те моли.

Песната е искрен запис од чувства и мисли
таа те разголува пред душмани и сеирции
во раце на предавници и злобници те предала
и ајде кажи како да побегнаш од сопствената
кожа престорена во заробен и тегобен простор
каде ни живот, ниту умирачка има смисла.

Пустелија проколната ти била живеачката
крпено постоење, ни мисла ни смисла
останале ко лековита вода за прочистување
та ајде кажи ми безимен пријателе по Конески
како да се роди едноставна и строга песна.

ГЛАСОТ НА МРТВИОТ ПОЕТ

Морето што пее, морето што пее
од ценом далеку допира гласот милозвучен
се лизга како прелага, топли како слатка мисла
гласот на поетот и неговата стара гитара
тоа е нашиот пријател поетот
последниот риечки боем Јосип Еуген Шета.
Корзото од некогашните златни времиња
е раскопано, зјапната мртва уста
полна со тага и болка по збиднатото
со сеќавања за минатото – еден живот миг
секој на своја страна со сопствено проклетство
но и со благослов оти што било и поминало,
та и ова збудалено и превртено време
ќе мине, како никогаш и да не било,
таговното јаболко е помен за душата,
за душата на даровит поет и големо дете
заитано во далечни и непознати предели
од каде враќање нема, враќање нема.

Така збунет и беспомошен стојам
насред раскопаното и изгубено Корзо
и се умам што ли згрешивме,
каде тоа без мисла заскитаваме,
се изгуби душата, мислата се пеплоса
а ние големи и заумени деца, побркани деца
и не знаеме каде исчезна дружбата
по која пее, поточно плаче мртвиот поет.

УТРИНСКА МОЛИТВА

Божичко мил благодарам
што ми ги стопли душата и телото
го загреа срцето, ја раскрили мислата
ги вознесе соништата и копнежите
и ме предупреди оти животот е вечна борба
и треба полнокрвно да се живее
до последниот здив.

Со своите најмили, со позитивна енергија
здрави и прави, на број, со почит и љубов
верба и разбирање, заедништво
почит и смисла за простување
катадневно да освојуваме
нови и трајни вредности
од еднаш и кратко даруваниот живот.
Благодарам, благодарам, благодарам...

Божичко мил чувај ме од
душмани и интриганти, манипуланти
предавници и душмани, од кодоши
чувај ме од злоради и лицемерни луѓе.
Благодарам, благодарам, благодарам...

Божичко мил благодарам што ми даруваш
вера, љубов и надеж, ме храбриш и водиш
во новиот од тебе даруван ден за мене.
Благодарам, благодарам, благодарам.

ДВАЈЦА САМИ НА БАЛКОН

Ништо не може да се измени
што се случило, се збиднало
по зборовите искажани молк
како да премеруваме што сме сакале
или наврапито така само се кажало
нешто колку да се каже било што.
Испиваме голтка топло кафе
се погледнуваме двата вљубени грлици
додека очите тагуваат и сè кажуваат.
Кога одлетаа годините!
А сè како вчера да беше
во едно златно време и мирислив простор
во кои светот беше така мал, грстка босилек
со збор да го прегрнеш, со бакнеж да се стопли.
Одамна заминаа наврапито пријателите,

во вечното живеалиште се отселија соседите,
вистинска реткост е пензиониран човек
што ќе те поздрави, кого ќе го прашаш како е
сред непознати, отуѓени сурати, мрзоволни
шетачи по улица за уплав, та потрчуваш
како да се брзаш, само подалеку од нив биди.
Сега не е времето верен пријател, вела
не е време за љубов мило мое, возвратуваш
и не знам точно самотни или преплашени
се таиме на балкон седнати, невидливи
во пуста пустелија аман заман заробени.

ЦРНА СЕ ЧУМА ЗАДАДЕ

Се чудам зошто ништо повеќе не ме радува!
Трепетни ѕвезди и твоите очи во мене
потајно скитајќи во душата пустелија
во заседа чекајќи немил и непоканет гостин
што ја труе мислата предавничка.

Се отвора рајската градина посакувана
и жедувана како одамна изгубена сакана
жена на моето тело, мелем за страдања
што тежат како насобрани години луди
и сè така морници ме лазат и ми студи.

Поглед и мисла ми мамат златни овошки
што попрво да се види и помилува скрито
да се откинат од гранка, душа да заслади
ама тешка клетва на забрана свечи
а твојот поглед ме мери низ скинато сито.

Се прашувам зошто ништо повеќе не ме радува!
Сам и несрекен меѓу многу нови и непознати луѓе
прегусто населени во тој простор и време штуро
а таму долу од клисурата црна чума пандемска
ечи и свечи во ранета сверка од нелуѓе.

Се умам зошто ништо веќе не ме радува!
Не, не сакам одговор, не барам проштевање, знам.

Лутфу Капланоглу (Турција) / Lutfu Kaplanoglu (Turkey)
“Anonymous (İsimsiz)“, TUAB, 100x70 cm, 2025

ПРОЗА

Prose

Петре Димовски / Petre Dimovski

УДК 821.163.3-32

ЗАКАНА ЗА ПРЕКИН НА НОВАТА ЛОЗА
ДЕДО МИ ЈОШКО И БАБА МИ РИЗАНКА ЗАМИНУВААТ

Голема војна разгорува прекривајќи го светот. Од сите страни маршираат војски и кон Брод на Завојот на Црна Река. Ќе ги докрепи ли кутрата намачена земја!? Каменот пука и се рони под тежината на армискиот нагаз.

Годината е 1914.

Злоносно време.

Пред куќата на каменото тврдало од проденот е седната Ризанка. А злосона тежина ја притиска кон тлото. Уште никаква вест нема за Јошко откако тој во брзаница тргна низ густата темнина на ноќта. Беше во сенката сенка. Се изгуби и стана сенка на сенката. Него го гледа сега само во мислата Ризанка.

А го гледа живо и јасно.

Тврд е неговиот поглед. Со набрано чело е и со збиено продорна мисла. Градите во зазбивтан здив изразно ги подига и ги спушта. И во одот поднаведнат е како при обид за провир низ згуснат бодликав прнар. На привидниот начин пред себе го отвора патот. Прстите се згрчени, рацете во стег. Начулени ушите, го ловат далечниот звук во тишината.

Натежнато е тоа што од таму надоаѓа.

Ризанка го гледа низ ноќта и тој неодвоиво останува во нејзината свест.

Тврд е и нејзиниот поглед. Тврдо е и срцето нејзино. Стегнато е во затворот на неизвесноста. Се гони секоја злослутна мисла да не спопадне во напад. Ама прогонетите мисли се навраќаат во рој. И не заминуваат. Со неа се и остануваат низ сето време. И кога темнее сонцето. И кога свети ноќта.

Сонцето темнее од згуснатите облаци на согорената светлина.

Ноќта свети од вжарените огнени осила што пиштат низ просторот и ријат по рапавата земја, уривајќи карпи кон понорот со страотен татнеж низ свеста.

Се присетува Ризанка. На тоа што беше по онаа прва средба со Јошко.

А беше вака.

Со песната од ридината наслезе во рамнината.

И низ песна го следи патот на Јошко.

А Бог ѝ го дал милозвучниот глас како најголем дар. Песната одекнува низ просторот како примамно откривање. Наслегнува од ридовите, се шири по рамнината на полето, трепери над водите од Блатото, и подземена е од прелетот на птиците.

Песната од нејзиното грло излезе уште тогаш кога излегоа од таму зборовите. Тоа мало девојче, што без умора пркосно растрчува по ридестите височини, говорот певливо го изразува низ песна. Намерниците застануваат, примајќи го звукот со наслада на восхит.

Таков глас не запознал просторот.

Поставеноста во животот во наследство е таква, патот женската челада да ја води во нов дом.

Наслезе во рамнината Ризанка.

Во широкото поле.

Источниот е карпест влез во клисурата на Црна Река. Западниот е пространото мочуриште, извор и на храна и на болести. Низ Блатото протекува матицата на реката што низ текот исполнува со бурен живот.

Црнскиот крап е вкусна риба. Не помалку мрената, па речната пастрмка, црвеноперката, кленот, а и вретенестата јагула. А сомот? Само многу добар рибар може да ја извлече неговата тежина од длабоките сенки на вировите. Јошко ја имаше таа дарба.

Блатото е големото гнездо на птиците: гуски, патки, лишки, жерави, чапји се негови жители.

Но, од тука застојаната вода, инкубирана во ларвата на комарецот, напаѓа маларијата, со силни трески и одземање на енергијата.

Над сиот простор се шири песната на Ризанка. Ги гали намачените души на жителите од рамнината. Жетварите во полето запираат со жетвата за подобра чујност, исправено се вслушуваат, а милината на звукот им ги растопува срцата.

Османлиско време е над Македонија. Нуриј бег од Мала Азија господари со имотот. А еве не противречи што во мигот запрела жетвата што ја надгледува. Та ете и тој е понесен од милозвучното ехо на песната. И знае бегот, кај жетварите песната ќе подвижи надојдена сила, а времето што се изгубило во вслушаноста на песната зголемено ќе се надополни во продуктивноста на работата.

Кога бегот ја посетува куќата на чорбаци Диме бара и гозба и покорност. Но, ете не се осилува. На трпезата шири помамен мирис печено јагне. На тој мирис меко налегнува голтежот трпко црвено вино. Господарот, опиен од моќта на виното ја поставува покорноста на тие што му се подредени. Ризанка треба да ги изведе неговите опинци на прошетка. Ги зема за врвката, како кутренце да изнесува на повод. Ги шета низ големата просторија што ја оградуваат четири сидови. Источниот и западниот сид се делби кон други простории. На јужниот е вратата низ која се влегува и излегува. Северниот е компактен. Во еден агол е разбојот преку кој провиснуваат поли од веленце. Светлината на трпезата доаѓа од високиот свод, паѓа низ отворот на бацата и долу осветлува. Сето тоа е понапред од средината. Во средината е огништето. Во него постојано има жива жар и активно е во денот и ноќта.

Трпезата е дабовица во масивна изработка. Ногарките се вклопуваат навлегувајќи во штицата. Мајсторот никаде не употребил метална заковка. И трножните столчиња се по иста градба. Трите ногарки навлегуваат во целината на штицата. Разбојот, да, граден е и тој од истиот мајстор, од буковина. А зад разбојот и веленцето, прикриена и таена, е малата врата чиј излез води кон ридовите. Низ неа само се излегува, да ѝ се избега на опасноста во невреме.

Ризанка ги води во прошетка опинците на Нуриј бег и пее своја песна. Песните ги создава во мигот на певот, а создадените ги менува и дополнува како доаѓа напливот на инспирацијата. Бегот е опоен од трпкото вино. Опоен е и од песната опијанка. Опоен е и од убавината на Ризанка, но таа опојност ја притајува. Не се осилува во крокотот. На тоа го држи почитта што ја има кон домаќинот, или можеби внатрешниот немир што го открива во светлежот преку очите кај синовите од чорбаци Диме: Богоја, Јошко и Петар.

Веројатно и бегот присипа немир кога заминува кон сарајот, прострен над брегот на реката. Од сарајот бегот подеднакво може да ги види и кулата над мостот, каде се собира мостарина, и кулата на Дервенот, каде се собира патарина за патот кон Клисурата и кон Солуната.

Откликнаа тие времиња, дојдоа други. А низ сите татнат војните.

Сега е Големата војна на светот, во која брождани, со нив е Јошко, немаат своја светлоносица. Врсниците, дружебиството, под опасноста да бидат одведени на фронтот, на страната на тој што прв ќе ги обезпати, организирано се договараат за бегство во далечните планини.

Јошко и Ризанка се разделуваат, а неколку потоа на патот што Јошко го сврти во враќање е пресретнат од војски во заседа и е преминен во нивните редови.

Ризанка нема вести за Јошко и нема сознание дали им избегал на војските, кои ги има насекаде и ја преплавиле земјата, или тие го зеле во своите редови. Го има детето Вангелче, а открива дека во себе носи второ дете. Про'ртило при заминувањето на Јошко, а тој, ете, не знае за неговото надоаѓање, за гранката на новата лоза која се најавува да разграни низ времето идно, неизвесно дали не ќе се прекине во тоа подивно време.

Татни Големата војна.

Јошко на фронтот е со своите врсници Македонци, а борбите се водат во карпестите ридови. При едно затишје на фронтот, кога се сокриени зад карпа браник од куршумите што доаѓаат од спротивната страна, Јошко ја подава главата да протражи каде се војските што ја водат битката со нив. Кога ја потподал главата го пресретнал куршум што му го менил патот од линијата на животот.

Поголема можност за Ризанка да ги заштити децата е да биде подалеку од фронтот кој сè поблиску е до Брод, па заминува во дуќанот кој со Јошко го имале таму во Битола, преземајќи ја во него работата. На свет доаѓа и очекуваниот член, се раѓа уште едно машко дете, а според традицијата името му доаѓа по дедо му Диме.

Роден е Диме.

Во една голема надеж дека ќе помине лошото време и ќе дојдат подобри времиња, Ризанка ја зацврстува мислата, многупати споделувана во разговорите со Јошко, да ги школуваат децата. Првороденото, Вангелче, за поп, следно што ќе дојде – да биде доктор. Од работата со дуќанот и со живата стока во Брод ги обезбедувале парите, претворајќи ги во злато. Златото Ризанка го чувала во тајни прегради во сидовите на дуќанот.

И стигнала веста дека некаде на фронтот, каде што бил понесен Јошко, бил луто ранет и раните му го потрошиле животот.

Хаосот владеел насекаде. Битола била преполна со војски. Во ден и во ноќ била бомбардирана, со топовски и авионски напади на Централните Сили.

Било по две години од раѓањето на Диме. Градот и тој ден жестоко бил бомбардиран, уриван од напад на авионска ескадрила. Куката во која Ризанка престојувала со децата била погодена од авионска бомба. Експлозијата разнела дел од куката, создавајќи урнатини, просторот исполнувајќи го со чад и густа прашина. Ризанка крај урнатините останала во нема стишеност да пронајде знак на живот од децата, кои експлозијата во мигот ѝ ги одзела од видот.

Го слуша плачот на Вангелче Ризанка. Тој плач силно надојдено го слуша. Но, плачот од помалиот Диме не допира од никаде до неа. Кога прашината налегнува и го отвора просторот, здогледува еден дел од облеката на детето под сплет од искршени котци и во паничен заграб почнува да растргнува за да го ослободи Диме од стапцата што го заробила. А тоа го прави со многу смалени

сили. Ја попречуваат во тоа надојдените остри болки низ нејзиното тело. Го распретува, го повлекува, барајќи го животот во него.

Но, новите експлозии, што околу го отвораат и затвораат просторот, не ѝ даваат ниту миг на застој. Го подигнува Диме во преграатката, го повлекува Вангелче за рачето и побрзува, прескокнувајќи по урнатините, да се оддалечи и да ѝ избега на опасноста.

Нема пат. Нема улици. Насекаде се урнатини и преку нив треба да стигне до безбедната цел за која не може да знае каде е. Но, мора да се движи, мора да бега од смртта и децата да ги извлече од неа на безбедно.

Силите ја издаваат, силите забрзано ѝ се трошат. И во тоа бунило што ја држи свеста се присетува дека на градите носи омлитавено чедо.

Се стресува во мигот кога и експлозијата стресе, толку силно што падна со детето врз урнатината. Плачот што го чу се одгласи во превјанат одек и мигновено сфати дека тој доаѓа од две грла што ѝ внесе радост во целиот продолжен ужас.

Диме ја искашла прашината и го прифати плачот.

Некои нови сили надојдоа во телото и во душата, но многу брзо, и нејасно ѝ се истрошија на Ризанка. Пред неа затрепери раскината пајажина од сон и почувствува потреба да се спушти врз урнатините.

И потона во нив.

Децата ја повлекуваа и ја оттргнуваа од провалијата во која неотпорно се свлекува и тоне. Го отвори просторот пред очите, но не пронајде сили да се подигне. Не можеше да открие кој дел ѝ недостасува што не може да се соземе и да се бори за животот на децата.

Авионите заминаа по небото.

Прашината наслегна врз урнатините.

Светеа и распукнуваа вжарени огнови. И мирисаше на согореност.

Ризанка направи обид да се подигне.

Се задржа на нозе.

Сега тројцата бавно лазаа по урнатините да избегаат од опасноста.

Сè уште имаше светлост од денот кога стигнаа кај дуќанот. Дуќанот не беше урнат. Околината од дуќанот не беше во урнатини. Тука не паднале бомби.

Ризанка немаше мевлеми за да ги лекува раните што ги имаше по телото. Тие се воспалија и почнаа да создаваат во неа внатрешни огнови.

Душата ѝ се празнеше.

Дека ѝ се ближи крајот надоаѓаше страотниот ужас во свеста. Кому ќе му ги остави децата?! Во ова невреме со неа и тие, немоќни, ќе се изгубат. Го прати до кај Побратимката Вангелче. Единствената надеж што постоеше.

Побратимката пристигна со Вангелче.

„Златна сестро, мене сега ме зема Јошко! Нашите деца ти ги оставам во аманет! Судбината ме оттргнува од моите чедо! Од тоа ми се раскинува срцето и ми се пара душата...“, ѝ кажува Ризанка на Побратимката.

„Ќе мине болката, ќе заздравиш моја Ризанка! Ќе ти ја вратат силата во тебе децата!“

„Крајот се препознава, златна сестрице! Немам време, морам да побрзам!“

Ризанка од појасот го извлекува платненото торбенце и ѝ го подава на Побратимката.

„Тука е златото што го собиравме со Јошко во нашите животи. Грижи се колку можеш за децата! Желбата ни беше Вангелче да изучи за поп, другото дете што ќе дојде, а дојде ете Диме откако замина Јошко, да изучи за доктор. Тоа беа нашите големи животни желби, мила сестро... Нашата цел во животот...“ По повлекувањето на војските од фронтовските линии Побратимката му ги предаде двете деца на нивниот чичко Петар, во Брод, кој ги одгледа натаму во животот. Златото Побратимката не го спомна. Остана тоа само во сеќавањето на малиот Вангелче.

Гордана Јовиќ-Стојковска / Gordana Jovikj-Stojkovska

УДК 821.163.3-32

БЕШЕ ЕДНАШ ЕДНА КУЌА

Размислуваше ли некогаш за векување на една куќа? За траењето на сидовите, дрвенаријата, гредите, столбовите, за темелот. Посебно за темелот! Оној длабок, поставен со намера да трае, да одржува, да чува само негов цел еден свет, неговите тајни, оние вистинските, најтаинствените, најтврдите, а всушност најмеките, најтенките. Ако мудруваме за приказната за јајцето и кокошката, со векови, иако науката одамна го кажала своето, исто така може да се постави и дилемата за куќата и човекот. Може ли? Пак истата логика, куќата секако, зашто куќата ја создавала природата, различни дувла, јами, пејштери... А сепак, градењето, создавањето на куќата, домот, започнува со потребата на човекот да створи засолниште, да создаде убавина, сила, да створи траење.

Како дел на народот кој го сочувал својот идентитет, ги оттргнал значајните историски и културни дела и настани од заборав со криење на понекое пишувано свидетелство во тајните прегради на камените зданија, во длабоките дупки на вековните дреја или лизгавиот варовник; кој вечноста ја исткал во нарацијата втисната во стихови или приказни кои низ поколенијата се предавани на помладите за чување, под лоеници при вечерните седенки, преку доверливото шепотење на старците кои мирно и истрајно, не повлекувајќи се пред заканите на насилникот го чувале наследеното помнење, истражувањето на минатото низ енигматските јазли нам воопшто не ни паѓа тешко. Напротив. Како таа способност на јавно, гласно, многу пркосно чување на минатото да нè дарувала и со огромно умење на додавање, разубавување, стилизирање; секогаш имаше простор да се вметне полувистина, вистина или врвна измислица во кажувањата, посебно во оние за кои беа заинтересирани белосветските дојденци, различните авантуристи, трагачите за богатства и копачите на туѓи судбини.

Можеме ли да ја откриеме тајната, чија самотија е поголема и потајна, на човекот или на куќата? Или можеби е нешто трето? Никој својот дом не го понел со себеси заминувајќи преку прагот на животот, а се исткал себеси, ги оживеал мртвите материји со своите раце претворајќи ја градбата во свој дом.

Еден ден, ќе ти раскажам приказна за една куќа, кога ќе дојде време, зашто приказните имаат свое време и трпение да го дочекаат. Стигни ги страстите, ќе дојде време за раскажување.

ПИГМАЛИОН

1.

Мојот живот е како онаа плочка во играта „Домино“. На нејзините две правоаголни страни нема ознаки, без вредност е. Дупло голо. Целосна празнина.

Црно црнило, бела пустина, замрзната и тивка.

Од една фенси слаткарница купив мал колач со црвено желе. Мала, црвена свеќа која ја прободев во средината на колачот. Пред мене имав чинија со малку резанки од четири видови на салама, неколку коцки кашкавал и над сето тоа една зелена маслинка. Купив и вино и наполнив една мала чаша. Не бев сигурен дека ќе успеам да ја допијам. Запалив и две малечки свеќички во оние мали, тркалезни, алуминиумски садови. Ја изгаснав струјата. Таа вечер славеа роденден. Некој роденден со голема бројка. Сам, без никого. Но, ако е за утеша, тоа не ми беше прв пат. Лошо и бедно е кога е човек сам, за роденден, за Нова година, Божиќ. Другото некако се поднесува. Сепак, не бев потполно сам. Со мене беше Северот во душата. Веќе сериозно нагризуваше подмолната старост. Моите денови, месеци, години пловеа по реката како хартиени бродови. Често се давев во океанот на очај и тага. Нема брег, нема пристан. Најблиското копно е дното. Годиците кои поминуваа ме свиваа како борови гранки што се виткаат под влажен снег. Се чувствував како локомотива која влече цистерни тага зад себе. Но, и во мене веќе имаше доволно тага. Живеам во град кој е скапан како скапан зеленчук, гнил како заб на старец кој се клати и мириса лошо. Дојдоа да владеат децата направени од мемла и кал, зачнати од исцедок од сперма, затоа што курвата не се измила пред да заспие. И не сум единствениот, туку и моите блиски пријатели кои остареа пред да остарат, со кои ги живееме своите црно-хуморни животи. Живееме, а како да сме мртви, како сите наши мртви заедно, во една дупка. Можеби и можев да поканам некој од нив. Но, зошто? Што има веќе да се раскажува? Зошто да ги вознемирувам со поканата, зошто да ги мачам со дилемата дали да обујат чевли или да останат во удобноста на папучите? И со нив ќе бев сам. Каснав две саламчиња, една коцка кашкавал. Се вознемирав. Беа солени. Можат да ми го кренат крвниот притисок. Колку сум лаком и невнимателен. Две голтки вино. Вино! Црвено! И тоа е лошо за притисокот. Дувнав во роденденската свеќичка. Помислив желба. Желбата е тајна и не се кажува, затоа што може да не се исполни ако ја знаат другите. Не е важно. Мојата желба беше да имам желби.

2.

Бев женет. Бев втор сопруг. Бракот беше добар, складен. Без некои недоразбирања. Научниците велат дека среќата и љубовта во бракот траат две години. Тоа е генетско наследство од нашите предци. Две години им биле потребни да се изродат деца и тие да пркнат. Освен нагонот за деца, после, кога желбата за сексот ќе се намали, треба да се потрудиш да најдеш други единки, наспроти сигурноста на пештерата и навиката. Како што вели Есенин: „Ветровите на младоста, староста ги смирува.

Добивме дете. Керка. Убавица.

Се роди во раните утрински часови, пред изгрејсонце, на ден Божиќ.

– Како да се вика, имаш ли некој предлог?

– Наталија. – одговорив без двоумење:

– Убаво име, се сложувам, дали нешто особено ти значи, некој од семејството, некоја стара љубов?

Зедов парче хартија и напишав: „Dies Natali Domini“.

- Што значи ова?
- Родена на денот на Христовото раѓање.

Се исправи, онака уморна после пораѓањето и ме бакна. Наталија беше прекрасна. Се разликуваше од другите бебиња. Беше мила и знаеше да ужива во нежноста која несебично ѝ ја даваа родителите. И ние бевме среќни, како малечки зајачиња на пролет во зелена ливада. Се обидував да ја заспивам со песната „Натали“ од Жилбер Беко. Секогаш неуспешно. Таа само ги ширеше рачињата и на лицето ѝ се укажуваше нешто како насмевка.

Наталија се разболи, доби треска. Почина. Еден ден пред Велигден. Во својата лудост и очај очекував да воскресне на големиот Празник. Само да ги отвори очињата и да ги развлече усните во насмевката која пред нејзината смрт беше јасно препознатлива. Се разбира, тоа не се случи. Бракот се ронеше. Како карпа изложена на дожд, снег и ветер. Почна да се распаѓа. како сув леб фрлен во вода за да биде мамка за рибите. Да плива по малите бранови, а потоа да се распадне и потоне. Во Тројанската војна загинаа многу луѓе. Меѓу нив биле Хектор, Парис и Ахил. После војната, убавата Елена се вратила во Спарта, кај својот сопруг Менелај. И мојата сопруга се врати кај својот прв сопруг, кого го опишуваше како насилник... Свеќите догоруваа. Се напив уште една голтка вино. И легнав. Тешко се спие во ноќите исплетени од тишина и опасни соништа.

3.

Некаде околу пладне се јави другарка ми Г.

– Среќен роденден, знам дека беше вчера, не се јавив затоа што денес имам роденденски подарок за тебе. Одиш во Луксембург.

– Што барам таму?

– Има некаква собирајка, европска, за вештачка интелигенција.

– Која врска ја имам јас со вештачката интелигенција?

– Учесниците освен инженери ќе бидат и разни уметници, социолози, политиколози. Аспектот е поширок, не е само технички. Гледаш дека имаш широко поле!

– Пат?

– Од Скопје до Франкфурт со авион, потоа со автомобил презема организаторот.

– Некоја паричка за мене?

– Јасно, плаќа министерството. Добиваш дневници. Половина како аванс, половина кога ќе се вратиш.

– Тоа значи половина однапред, половината откако ќе се вратиш. Тоа е така кога имаш работа со државата.

И еве ме мене во Луксембург. Не ми се патуваше, но паричките и промената на средината добро би ми дошле. А, можеби ќе се најде и некоја приказничка, уште подобро. Хотел, пристоен и чист. Ресепционерката ме праша дали сакам еднокреветна или двокреветна соба.

- Еднокреветна секако. До кога Ви трае смената?
- До дваесет и два часот.
- После тоа можете да навратите да видите дали сум удобно сместен.
- Нема проблем, може да дојде и мојот сопруг, тој овде работи како

шанкер. – Ми го даде клучот и една папка. Влегов во собата. Обична хотелска соба со мирис на чисто. Ја отворив папката. Еден нотес, едно пенкало, туристички проспект и распоред на активности. Утре во десет часот отворање и сесија. Ручек, па попладневна сесија. Задутре претпладневна сесија, ручек и разгледување на градот. Другиот ден, прошетка низ Луксембург, преспивање и назад во татковината. Секој учесник има право на излагање кое може да трае најмногу 10 минути и уште две минути за прашања. Имаше триесет и еден учесник и распоред за нивен настап. Како што претпоставувате, последен, триесет и први, бев јас. Слегов на вечера. Чорба од брокула и како главно јадење нешто што би требало да биде пилешко, со прилог од ризи-бизи и шпаргла. Потем излегов од хотелот со намера да се прошетам. Набргу се вратив. Беше ладно. Дојдов во собата и го средував текстот за да биде во должина до десет минути.

4.

Точно во 10:00 часот влезе организаторот на собирот. Учтиво нè поздрави со пригодни зборови. Салата беше исполнета со амфитеатрално наредени столици, говорница и бина од која ни се обраќаше уважениот господин. Организаторот кажа дека предлага да биде фасилитатор една професорка од Истанбул. Сите се сложивме со аплауз. Аплаудираа сите, па и јас. Не знаев зошто, но битно е да не си различен од средината во која си.

Таа беше единственото нешто што наликуваше на женско. Не беше во првата младост, но имаше преодна оцена. Добро, не сум ни јас некој, но што да правам, очи се очи, а за вкусовите не се дискутира.

За моја жал немаше ништо друго примамливо. Фризури строго зачеслани во коњско опавче, цвикери, строги погледи, или кежуал типки кои не знаеш дали се пијани, дрогирани или едноставно луди.

Терминот „фасилитатор“ е релативно нов и увезен. Во мое време тоа се нарекуваше: претседавач, модератор, координатор. А морам да признам дека и моето време беше модерно. Но, сега се нови модерни времиња, како оние во филмовите со Чарли Чаплин.

Искрено кажано, оваа „фасилитаторка“ со малку груби црти на лицето, повеќе би сакал да е „феласитаторка“. Но, тоа е. А проблемот е некаде во мојата глава, а модерните јазици го кршат јазикот.

И, зошто комедијата да не биде потполна!? Еден режисер од Шпанија и јас бевме предложени и избрани да седиме на бината со фасилитаторката. Па добро, си помислив, сето тоа има само еден добар аспект, ќе можам да ги гледам сите тие ликови во анфас и профил, можеби ќе ги искористам во некоја нова приказна.

Седнав лево од фасилитаторката. Носеше сако и пантолони во некоја темно-окер боја. Мирисаше на бел јоргован и ванила.

(извадок од романот „Била једном једна кућа“, добитник на наградата „Мост“ за 2024 година, доделена од Друштвото на писателите на Македонија)

Стефан Марковски / Stefan Markovski

УДК 821.163.3-32

ДЕСЕТТИ ОКТОМВРИ

Дури Елвис седеше на масата во кујната, полузаспано сркајќи овесни снегулки и играјќи ги шарените игри на својот смартфон, Касандра забрзано средуваше низ кујната, тивко потпевнувајќи. Сончевата светлина се цедеше низ прозорецот, терајќи го нелагодно да си го врти погледот.

„Душо“, ненадејно се чу гласот на Касандра, која се наведна над нискиот шанк со насмевка која зрачеше задевање. „Се секаваш ли кој ден е денес?“

На Елвис му прелета леден струеж низ жилите, а целиот мозок му зуеше во налетот на она што однадеж му се јави како чувство на помиреност со постоењето на Дамокловиот меч на животните неизвесности, предизвикано од судбоносното:

Се секаваш ли кој ден е денес?

Кој ден? Кој ден ли е? Нешто однаatre му трептеше како парна локомотива, подготвувајќи ментален список на можни катастрофи.

Дали ѝ е роденден? Не... тоа беше во април... Именден?

Пулсот му се забрза. Годишнина? Нема шанси?

Тешко голташе. Во брак беа четири години, па логично дека би требало да го имаше запомнето датумот. Грлото му се стегна.

Можеби е годишнина од денот кога првпат се сретнаа... Е, тоа ќе беше катастрофа. Речиси можеше да ја слушне како им кажува на сите пријателки, сите другарки од детството, колешки и роднини: *Го заборавам денот кога се запознавме. Повторно.*

„Нешто не е во ред? Изгледаш бледо“, Касандра ја наведна главата, очите ѝ трепкаа.

„Не, ништо не ми е“, пелтечеше Елвис.

Касандра само стоеше таму, гледајќи го како се превртува, додека тој се обидувахе да избега. Можеби е роденден на сестра ѝ, можеби ѝ е именден, а можеби... Почна да му се врти во главата.

„Што е, душо?“ праша Касандра со насмевка. „Имаш проблеми?“

„Не, не.“

„Добро тогаш. Ако можеш, само помисли на... ај нема да ти кажам.“

Само помисли на...? Колку ли беше лесно да се каже! Па и да не се дорече докрај... Елвис чувствувахе наплив на ужас додека потта го боцкаше по челото и образите, а лажицата заборавено му се тетеравеше низ воздухот.

Што ако чека да ѝ дадам подарок? А ако заборавам да ѝ дадам соодветни комплименти? Го замисли изгледот на разочарување на нејзиното лице ако не успее.

Мислите му се лизгаа во еден бескраен амбис омеѓен од секое замисливо што ако.

Што ако не го заборавав само денот – што ако заборавав сè? Што ако воопшто не ја познавам? Што ако таа, всушност, не е Касандра, туку е друг, или можеби е само замислен лик, плод на нечија имагинација? На пример, на

теленувела? Што ако ова... не сум јас, или барем, не сум во истиот паралелен универзум?

Забрзувањето на срцето како да му го стеснуваше видното поле на очите, истовремено ширејќи го она на можните мисли.

„Елвис? Океј си?“ Задевачкиот глас на Касандра му делуваше некако смекнато.

Му се чинеше дека светот се навалува околу него притискајќи го да исплука некое длабоко секавање кое беше прашање и дали постои. Тоа беше некој важен ден. Несомнено. А тој не успеваше, повторно и повторно, да се сети на него. Што ако тој навистина е само еден ужасен сопруг? Идиот кој заборава сè што не е директно поврзано со неговите себични потреби?

„Елвис?“, насмевката на Касандра изгледаше кога му ги забележа очите ококорени од смртен страв. „Еј, душо?“

Здивовите му се скусуваа сè повеќе, а од усните почна да му заизворува нервозно смење. „Секако дека се секавам. Секако дека да, секако!“ мрмореше низ нос. „Не можам да заборавам, едноставно, не заборавам, не, не, не заборавам, не...“

„Елвис, сопри се, човече“, Касандра мавташе со рацете небаре ќе му ја спречи ерупцијата на секакви мисли.

„Еј, денешниот ден е воопшто битен! Десетти октомври е. Само сакав да се нашалам со тебе, после минатиот пат, кога пак го заборава именденот на сестра ми.“

Нејзините зборови едвај минуваа низ сè потешкиот воздух додека очите на Елвис вртеа низ собата, небаре барајќи нешто ту во таванот, ту во кошињата, ту во секој предмет.

Десетти октомври. Десетти октомври.

„Десетти октомври“, шепна тој, а неговиот глас стана морничаво смирен.

Неговата паника се прелеваше во нешто сосема трето, нешто со постуден ритам во кој му функционираше сиот ум.

„Елвис...“ Касандра направи чекор назад, со раширени очи. „Еј, тоа е обичен ден. Ми текна една мала шега, но веќе ја забораив од оваа твоја... Еј, Елвис, што ти се случува?“

„Денот на Елвис или популарно кажано – Елвис деј“, пресече со висок тон, прснувајќи во непредвидлива смеа. „Епа ете, тоа е МОЈОТ ден. Да! Затоа не успеав веднаш да се сетам. Затоа што... за првпат не се работи за тебе, туку за мене!“

„Елвис, ме плашиш.“

„Конечно! Сфакам. Сè е за тебе, зарем не? Родендени, годишнини, твоето семејство, твоите пријатели. Но, има Бог, и Тој дозволи да дојде на ред и мојот ден!“

Елвис почна да се смее сè погласно, а неговото лице со фиксирани очи зрачеше сè постакулена и поотсечна енергија.

„Десетти октомври е денот на откривање на вистината, ден кога целиот свет е на Елвис!“

Ги креваше триумфално рацете, додека низ очите му сјаеше манијакална радост од која на Касандра ѝ затрепери срцето.

„Елвис... те молам, седни малку. Едноставно... изгледа како премногу да си размислувал за сето ова.“

„СЕТО ОВА ВРЕМЕ размислував и размислувам за тоа.“

Здивеана насмевка му го ороси лицето врз кое сè понагласени стануваа стаклестите очи со раширени зеници. „Ова е тој ден! Мојот ден! Денот кога сум слободен, Касандра! Денот на слободата и светлината!“

„Еј, престани!“ извика Касандра, фаќајќи го за рака, обидувајќи се да го повлече назад во реалноста. „Сега навистина ме плашиш!“

И покрај кажаното, некаков шепот од незнајкаде ѝ пренесуваше на Касандра дека веќе е можеби доцна, дека Елвис веќе беше изгубен во хаотичниот лавиринт на својот ум.

„Тоа е светскиот ден на менталното здравје“, си потшепна Касандра додека солзи ѝ се раѓаа во очите. Иронијата ја преглази.

„О, Госпoде милостив, Те молам, дај му памет и врати го.“

Елвис и понатаму ѝ делуваше дека е заминат во некои далечни пространства, видливи само за неговите матно изострени, стаклести очи.

Десетти октомври. Денот кој промени сè. Денот кој, со сета своја безначајност, требаше да ѝ послужи на Касандра да се пошегува потсетувајќи на минати ситуации во кои неговата заборавеност ја наведуваше да ја поистовети со себичност. Таа стоеше, а во очите со кои едвај успеваше да го гледа расплетувањето на лудостите на животниот сопатник врзани за „Денот на Елвис“ и „откривањето на вистината“, ѝ блескотеа две солзи кои ѝ отцртуваа еднај видливи линии по должината на лицето.

Сепак, како да имаше нешто што отскокнуваше од сето ова, нешто некарактеристично за Елвис, кој се случуваше да си упати прекор кон себеси кога ќе заборавеше роденден или нешто трето, можеби кога ќе ги заборавеше клучевите од автомобилот во некое сако, но вакво нешто? Не, оваа реакција беше претерана. Премногу драматична и вон секоја крајност.

Си ги забриша очите и праша:

„Елвис, дали го глумиш ова?“

Чекорот на дотичниот, кој беше свртен со грб, смрзна, додека тој сосема бавно ја вртеше главата, прикривајќи го лицето, на кое заличи како да се исцртува некаква гримаса.

„Што, се смееш?“

„Не. Едноставно... уживам во славењето на празникот. И убаво ми е.“

Гласот му беше повторно стабилен, речиси без трага од променетата ментална состојба.

Во очите на Касандра, кои се исушија за миг, можеше да се насре сложена мешавина од аналитичност и гнев.

„Добро, дали навистина мислиш дека со вакви будалштини можеш сè уште да ме прелажеш? Па и ја криеш насмевката, како да е смешно? Сврти се да те видам!“, извика таа, директно правејќи пат низ воздухот до ушните тапанчиња.

Изнаднениот и прочитан Елвис издиша, си ги стави очилата и се обиде да ѝ објасни:

„Касандра, чекај! Сакав да ти укажам дека...“

„Будалче“ му се доближи на помалку од чекор, „ако мислеше дека можеш да бидеш полуд од мене, тогаш навистина си го изгубил умот.“

„Зарем?“

„Ооо, изгледа си заборавил што значи вистинско излудување...“ му се доближи уште повеќе, допирајќи го на еден веќе примамлив начин.

Гласот ѝ беше остар, но од тој поглед се чинеше дека не постои шофершајбна што не би напукнала, па Елвис повторно ги потспушти очилата, можеби под агол кој во едни минати времиња ќе ѝ делуваше сапиосексуално заводлив.

По стаписаноста од изненадувачки брзото прочитување, му притреба време да си ги врати движењата, без да сети точно колку долго. Сепак, чувствуваше дека тој миг ќе дојде, скоро, многу скоро. Веројатно ќе дознаеше за колку точно.

Знаеше само дека нејќеше да дознае што значи вистинското излудување.

А можеби и сакаше.

Повеќе не се смееше.

Уживаше во славењето на десетти октомври. И убаво му беше.

Добре Тодоровски / Dobre Todorovski

УДК 821.163.3-32

ИЗЛОЖБА

На Панде Петровски

Во некој весник прочитав за некоја изложба на уметнички слики во посочено фоаје, време и место на нејзиното поставување. Не бев некој љубител на ликовната уметност, би се рекло повеќе љубопитен, упатен колку да знам да се вклучам во разговор, ако некогаш имам прилика за таква тематика. Можеби затоа што бев млад, не го разбирав нивното искажување со бои на платното.

Како и да е. Во назначеното време и место, се најдов таму. Станав дел од малото множество луѓе, застанати пред сликите поставени на дрвени штафелаи, кои го слушаа гласноговорникот, промоторот на изложбата, а уметникот не го забележав. Полека да не правам напред се испикав понапред, од каде што појасно можев да го слушнам промоторот.

– Имаме претстава на дела со тематика за годишните времиња...

– Ама тематика!? – си реков и се вслушав во зборовите на човекот што зборуваше.

Ех, колку убаво кажуваше човекот со подолга коса и небричен образ. Боже! Од каде само му доаѓаа тие зборови, убави зборови кои лесно ги редеше во некои сложни реченици, кои се обидував да ги разберам.

– „ На овие експонати, бојата претставува трпелива органска енергија која го создава времето и просторот, емоција која го отсликува расположението на сликата потенцирано со робусна, груба и неправилна линија како основен носител на акцијата во делата. Изложените експонати го откриваат авторот, истовремено како романтичен и мистериозен, особено при осмислувањето на композицијата во која ги соединува надворешните доживувања со внатрешната имажинација...“ – кажуваше човекот најверојатно напамет научен текст, во кој сè си имаше смисла.

Каков блажен глас и уште поблагите зборови извираа од неговата уста. Загледан во некоја хоризонтална линија, којзнае колку беше се вдлабил во текстот кој посочува само на убавина. Неговиот израз на лицето се менуваше после секоја искажана реченица, при што оддаваше де на некоја радост, де таговна слика, при тоа со рака посочувајќи кон некое од насликаните дела.

Кротко погледнав настрана и забележав една повозрасна госпоѓа, облечена во скапа облека, намерно направена фризура за ваква прилика, како едно-заедно воздигнува. Околу неа се ширеше пријатен мирис на скап парфем. Рацете ѝ беа префатени напред и со погледот не го испушташе говорникот.

Се поткренав на прсти за да си го зголемам видикот и видов повеќе познати лица. И тие со втречен поглед гледаа кон промоторот, засигурно, како и јас, толкувајќи ги неговите зборови.

Промоторот на кратко, истегнувајќи го вратот, го поткрена гласот и важно, многу важно заврши. Сè ми се чини да направи благ наклон кон присутните, како завршена претстава, успешен монолог.

– А, сега погледајте ја изложбата, – предложи и се виде како силно со некое длабоко олеснување, издивна.

Луѓето за час се распоредија, застаана пред наредените слики и се загледаа во боите намачкани на платно. Некои одма заминаа. Туку-така, се развртија и небаре задоцниле за некаде, побрзаа кон излезот. Се проретчија луѓето и се ослободи поголем простор. Јас застанав на одредено растојание пред првата слика. До мене застаана уште неколкумина. Се загледав. Игриви пастелни бои со доминантно зеленило и синило го зазеле просторот на платното. Во долниот дел по некој пролетен цвет и мали едвај забележливи животинки.

Четири дечиња пригушено се смееја, покажувајќи нешто со раката. Еден повозрасен господин ги укори и тие заминаа.

Потоа застанав и се загледав во втората, па во третата и четвртата слика. По кратко време, за момент се обсрнав. Околу, скоро и да немаше набљудувачи пред сликите. Си помислив: „Колку се изнамачил уметникот да ги наслика овие слики, за толку малку внимание, од уште помалку присутните“. Повеќемина се собрале во кошот од просторијата каде што на помала масичка имаше наточено чаши со ракија и евтини сокови. Наздравуваа и посакуваа среќа за успешна изложба.

Еден човек, по држењето на телото и по начинот на разгледување, се стекнуваше впечаток дека се разбира од оваа уметност, сеедно воздивнуваше. Чинеше наведни се напред кон сликата, задржи го погледот на некој нејзин дел, па потоа исправи го телото. Потчукнуваше тивко со дланките и во знак на воодушевување звучно издивнуваше.

– Боже, каква ли убавина! – се чудеше.

Одев нога за нога, без малку имитирајќи го човекот пред мене кој различно се воодушевуваше на секоја од сликите.

– Има право што се восхитува! – си помислив, не без причина.

Кога малку повеќе се загледав ми се чинеше дека навлегувам токму во нејзината природа и го чувствувам мирисот, можам да го измерам просторот и да го оценам времето.

О, колку само убаво и верно насликал! Да не можеш да се нагледаш, да одвоиш кое од годишните времиња е поубаво. Само што си завршил да гледаш во една слика, погледот сам ти се враќа небаре си заборавил нешто да привидиш, недогледано, нешто недоречено. Тука ја наоѓав восхитеноста и оправданоста на говорот на промоторот, во обид да се сетам на некои негови зборови.

Кога веќе бев пред последната уметничка слика, насетив како ми се смени расположението. Не сакајќи погледнав настрана и го видов авторот, сликарот уметник, како со скрстени раце поставени високо на градите, замислено гледа во поставената изложба. Косата му е нарастена и побелена, поточно посребрена и зачешлана наназад, додека мустаците сè уште кажуваа дека во него има живост.

Неколку пати погледнав во сликите, онака како на филмска лента, за погледот повторно да ми застане на сликарот уметник.

– Па тој си го насликал животот! – прашално си помислив и побрзав пред првата слика. Се загледав повнимателно. Потоа застанав пред втората, па третата, четвртата, таа до неа, сè така до последната. Гледајќи во сликите сфатив дека ми се менува и расположението.

Дали ме забележа или не, но кога ни се сретнаа погледите, авторот уметник, искрено ми се насмевна. Учтиво му пријдов и како што е ред му

честитав за делата.

– Не сум толку упатен за да ја разберам пораката. Но, дали ќе згрешам, ако заклучив дека поставката може да се толкува како човечкиот живот? – го прашав.

– Токму така, – кратко ми рече и кимна со главата.

Се чини дека не беше расположен за разговор, или така мене ми се причини. Сепак колку да не останеме само на толку, се задржав.

– Што ќе биде следното? – реков, колку да прашам, а тој неразбирливо и прашално ме погледна.

Насетив како прашањето не ми беше на место, неучтиво или така некако.

– Ова е циклус за четирите годишни времиња. Петтото никој не го насликал, – ми рече и се насмевна со таква насмевка како да ја извлече некаде од внатрешноста на телото.

До нас застапа човек со подолга, можеби и никогаш небричена брада и долга коса. За косата може да се рече истото како и за брадата. Уметникот благо ја наведна главата кон мене во знак на извинување и заедно со него направија неколку чекори застанувајќи пред сликата со насликана доцна есен. Зборуваа за некоја сликарска техника, мешање на бои, скици, за платното, спомнуваа големина хоризонтала и вертикала, ширина и должина. Беше тоа јазик на сликарските уметници, кој јас не можев да го разберам.

Заминав со последните посетители. Се замислив, како ли и во кои годишни времиња, со кои бои би го насликал мојот живот!

Ми се разгали душата кога во истиот момент се сетив на колоритните слики на пролетта и летото, а заставав на таа со преубав пејзаж од рана есен.

Јане Крстески / Jane Krsteski
„Пафта 17“, резба во дрво, 60x40 cm, 2025

ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ

Children's and youth literature

Горјан Петревски / Gorjan Petrevski

УДК 821.163.3-93-32

Еден автор – три приказни

ПОСЛЕДНАТА ПЕСНА

(Овој запис за децата е само приказна, а за „недецата“, можеби, романтична љубов, да не и летна авантура(!), која можела да биде, но, сепак... не била!)

Младиот штурец, маестро Виолинчо, преку цело лето одржуваше концерти под коренот на лопенот во ливадата. Но, летото веќе замина, а една ноќ замолкна и неговата виолина. Тоа ја растажи бубамарата, убавицата Шаренка. Секоја ноќ со концертот на штурецот заспиваше на мекиот лист од лопенот. Рано наутро, со него и се будеше.

Утредента, по крајот на последниот концерт, маестро Виолинчо, си ги прибра инструментите. Само тој знаеше колку му е тажно срцето. Требаше да замине. А немаше ништо потажно од разделбата со летото. Кога... некој, тропна на неговата врата. И влезе госпоѓицата Шаренка. Тивко и срамежливо. На Виолинчо му запре здивот од изненадување. Не очекуваше ваква посета, сега, кога мораше да си оди...

– Повелете, убавице! – се израдува. – Вашата посета ми причинува чест.

– Ви благодарам, маестро... – седна на столчето занесната Шаренка. – Ах, не требаше, ама... Не можев да се воздржам.

– Пријатно сум изненаден – не криеше тој. – А очекував порано да дојдете.

– Замолкнаа звуците на Вашата виолина, па, сакав да знам што се случило – затрепери Шаренка. – Но и се растажив.

– Мораа да стивнат. Време е да заминам. Брзо ми отиде летово.

– Што!? – ѝ затрепери гласот на бубамарата. – Зар морате, маестро?!

– Ах, ми завршија концертите... – воздивна штурецот. – Толку беше.

– Ох, немојте... Уште малку останете... – се растажи Шаренка. – Барем уште малку... Толку ќе ми биде празно...

– Би сакал, ама, ми истече договорот со летото. Немам друг избор.

– Многу ми е жал... Само да знаете колку ги слушав Вашите концерти. Никогаш нема да ги заборавам...

– Ви благодарам, госпоѓице... – се смешкаше тој. – Топло Ви благодарам!

– Ако не Ви е тешко, отсвирете ми уште нешто... Ве молам... – побара Шаренка. – За разделба.

– Може! – пак ја дофати виолината. – За убавица како Вас, со сиот мерак!

И Виолинчо ја засвири најтажните песна за крајот на летото. Жиците на неговата, веќе уморна виолина, трепереа. Свиреше за зрели пожнеани жита. А и за шарени цвеќиња сред ширни ливади што воздивнувале и свенувале под замавнувањето на косачите. Но и за оние што гореле под снежинките на првата слана. Свиреше за топлите летни ноќи што веќе ги снемало. Свиреше, со занес

свиреше... Сите што го слушаа си рекоа дека пак се вратило летото!? Во очите од Шаренка блеснаа и солзички...

На крајот, маестро Виолинчо до земја се поклони, ѝ ја бакна раката на убавицата и си го избриша испотеното чело. Така и се поделија.

Шаренка со насолзени очи гледаше во него, сè додека не исчезна зад свијокот на ливадата. Остана да тагува и да чека допролет, да не и до рано лето, пак да ѝ се врати славниот виолинист.

ПОГЛЕД КОН СОНЦЕТО

Еве ја есента. Дошла. Ако. Па, што!? Сепак, те опфаќа жал за летото. Есента, со многу нешта, те потсетува на свенување и на жолти лисја.

Некој ќе ти рече:

– Зошто да се растажуваме без потреба?

– Не знам... – ќе му одвратиш. – Само така...

И ќе се сетиш на она што било сонце. Можеби и на некој вљубен сончев поглед што некогаш, во некое лето, те огреал. На нешто што си отишло.

А еве и есенска слика што ќе те растажи:

Ниви со сончогледи. Стебла со свенати лисја и наведнати глави од тежина, полни со род. Околу нив само молк и птици што се прејаднуваат од вкусниот плод. А не било така во рано лето. Тогај кога сончогледите ќе почнат да зеленеат. Не, пак, сред лето, кога цутат и се натцутуваат. Самата помисла на глетката, ти нуди зраци и разлеано сонце.

Но, чекај... Ќе биде уште потажно. Кога на нивјето во полињата ќе им го одземат и родот. А биле преполни со топлина од сончогледи. Жолто расцутени и загледани кон сонцето. Волшепство од златен недоглед. Нива до нива, една до друга. Пред очите широко поле сончогледово. А сите до еден расцутеле речиси истовремено и се свртиле да го поздрават сонцето.

Еј, кротка поплаво од жолта боја!

Секое стебло гледа заљубено кон сонцето. Милина од жолти нијанси. Возбуда каква што посакуваат очите. А и срцето. Тогај на сè друго се заборава. Остануваат само жолтото море и возвратената љубов на сонцето. Не ти се заминува од таква глетка. Не те напушта возбудата што ти трепери пред очите, но...

...Пак дошла есента. Сончогледите натежнале, ах, остареле. И не можат веќе да гледаат кон сонцето. Тоа е онаа слика што, можеби, ќе те растажи. Арно ама, токму полните сончогледови глави, кај други, сепак, носат радост. Поради богатиот род...

Ајде, море! Ти копнееш по жолта боја, онаа, сончевата. Неа ти ја бараат очите. А ја нема. Останува да те грее само помислата дека пак ќе ти се врати. Идното лето. Таму каде што убавината си ја милувал со очите, а и таа тебе со боите. Но, можеби пак ќе ја сретнеш во некое друго, сè уште неосознаено поле!? Погледот одново ќе ти го исполни некоја нова, уште позлатна сончогледова шума. Сепак, има минливи нешта за кои се жали... Ама, за среќа, убавината ја има моќта на ново возобновување. Како сончогледите. Во секое идно лето со заљубено сонце.

ЧУДНА НЕКОЈА ЉУБОВ

Никој толку не ја сакаше Климентина како Горазд. Постојано гледаше во неа. Никако да му избега од најтоплите мисли. Заспиваше и се будеше со нејзиниот лик. Сепак, ја немаше храброста што ќе го однесе пред неа за да ѝ рече, за да си признае:

– Никој не е толку заљубен во тебе како мене, Климентина!

Но и Климентина го сакаше Горазд. И тоа како ниедно друго девојче. И се прашуваше, зошто ТОЈ не сфаќа дека е толку сакан од неа!?

Тоа ја лутеше! Не е во ред прва да му пријде и да си го отвори срцето пред него. Така си мислеше. Затоа и чекаше. Како би било најмирното девојче да застане пред него и налутено, со прекор, да му рече:

– А ти, бре, зошто не забележуваш дека те сакам!?

Најпосле Горазд, сепак, беше првиот што собра храброст. Зеде парче хартија и на него напиша: „ТЕ САКАМ К. ОД Г.“

На големиот одмор ѝ го остави ливчето во учебникот на клупата. Наредниот час имаа англиски.

Пред да влезе наставничката, Климентина ја прочита пораката. Не само еднаш, туку којзнае колкупати. Одново и одново. Лицето сето ѝ се озари. Како да беше латица од румено цвеќе. И одвај чекаше да дојде крајот на часот.

Тогаш и самата зеде парче хартија и му напиша: „И ЈАС ТЕ САКАМ. Г. ПОЗДРАВ ОД К.“ Потоа најде згоден момент и му го остави ливчето во учебникот по биологија. Зашто, наредниот час имаа биологија.

И тој беше среќен, пресреќен. Две кратки пораки разјаснија голема љубов. Но и двајцата се плашеа да не дознае некој од одделението за нивната љубов. Затоа Климентина и Горазд престанаа да зборуваат меѓу себе. Оттогаш се однесуваа како да се скарани.

А не беа... Веќе си ја открија љубовта!? Ама не сакаа и тајната да им биде откриена. Нека остане само нивна. Додека се може. Тоа се случи, затоа што многу... премногу се сакаа!

Чудна некоја љубов. Туку, нека. Најважно, (барем за прва љубов!), беше тоа што се сакаат.

Ванчо Полазаревски / Vancho Polazarevski

УДК 821.163.3-93-1

ИГУАНА ВО ТЕРЕТАНА

Беше есен рана,
гуштер од Топаана,
мина низ поле
со здрава храна.
Од полето,
на другата страна
место сива гуштерана,
блесна зелена игуана,
од оние кај Хавана.
Сега таа, од своја страна,
сака-нејке, мора
секој ден во теретана.
Склекови, тегови...
сè за спешл имиџана.
Што сè не прави
на купишта справи,
да одржи мускулатура,
на грбот – ирокез фризура.
Од друга пак страна,
кој ја сретна оваа игуана:
„Е, ова ти се вика...
игуана, негувана.“
А по стилот како таа оди,
нова порака вчас се роди:
„Ај, да ни е аирлија,
првиот гуштер кабадаија!“

РИСОТ ЈАДЕ ЧОРБА

Еден рис скокум,
еднаш уловил зајак
небаре локум.
Зајакот веднаш
остро го сече,
со потсмев рече:
„Рису гревче, иш!
Јас сум посен зајак,
зајак-играчка од плиш.“
Рисот пак во лов
се вдаде,
оти мораше
нешто да јаде.

Улови лисица,
 каква... фантастика,
 шарена како
 за цвакање мастика.
 Ама... наместо месо –
 жици, пластика...
 Беше јасно,
 но не и во ред,
 ко два плус три
 дека се пет,
 шумата цела
 беше полна смет.
 Мевце рисот не
 можеше да кари,
 поради т.н.
 немање пари,
 и затоа кутриот
 чорба зелје вари.

БАБА РОГА ВЕЖБА ЈОГА

Што е ова,
 мода нова,
 никој веќе од
 децата наши,
 од Баба Рога
 не се плаши.

Како да се плашат
 кога ептен се
 смени светот,
 на децата не
 им се закануваат
 со Баба Рога, туку со
 исклучување
 на интернетот!

„Ако не ме слушаш,
 ако не учиш...!“
 вика таткото
 целиот вцрвенет
 „...нема веќе интернет!“

Затоа Баба Рога
 реши да вежба јога,
 фитнес и цогирање,

и нeнервирање.

Од светското
Здружение
за страшила
веднаш ја заплашија:
– Ти вака... уште некој ден,
веќе не си наш член.

Што направи Баба Рога?
Ништо. Мртва ладна
продолжи да вежба јога.

ЖЕЛКАТА ЦОГИРА

Зошто
баба желка
ретко, ретко
се нервира?
Затоа што
редовно
цогира.

И, ич не
ја тангира,
што колку
и да вјаса,
сè живо
ќе ја превтаса.

Само ќе го
сврти оној
нејзин поглед
дрвен,
кон цветот
црвен:

– Мило, сега
знам и сама,
вистина е што
рече мама:
„Ќерко моја,
желко мила,
во бавноста
е нашата сила.“

СВИЛОБРАДИОТ

На облак, високо горе,
во небесното море,
нека знае стар и млад
живее дедо Свилобрад.

Нашата фантазија
ја има во малиот прст,
за миг ќе исткае
од сè по нешто, цел грст.

Лав, фока, птица...
по небо ќе плови,
цел ден измислува
тој, животни нови.

Од брадата свила,
долга, мека, небесна,
испловува снег бела, цела
ЗОО градина урнебесна.

КОГА ЛЕТААТ ЛИЛЈАЦИТЕ

Кога летаат лилјациите,
сите ги менуваат фаците,
од страв се тресат оцаците,
ужасно бледнеат облаците.
И, што?

Да не летаат лилјациите?

Пеш да не треба
да одат?

Како да не?!

Пеш ќе одат,
кога на куков ден
ќе се родат.

Грди биле лилјациите?

Од нив се плашеле и
пешаците и јунаците и
чираците и стручњаците,
(ама не и дивјациите.)

И што треба

да прават лилјациите?

На козметичар да одат –
да ги разубават фаците?

Кај пластични хирурзи –

да потстегнат стомаците?
 Како да не?!
 Лилјациите си се лилјаци,
 и ништо не им фали
 на нивните фаци и стомаци.
 Ете, една Цаци
 рече: „Баш се фаци,
 и од род се отмен,
 на славниот Бетмен.“

ТРОЛ ВО ДОБРИ ДОЛ

Блиску до Скопје,
 кај Добри Дол,
 се појавил трол.
 Цел ден пеел:
 До-ре-ми-фа-сол,
 сакам некому
 да нанесам бол.
 Се нашол еден добридолец,
 бабачко доброволец,
 тој ни пет ни шест, му рекол:
 Добро бе, ти, писмен ли си?
 Читај, тука пишува Добри Дол,
 ако си за арно, повели
 ќе те пречекаме со леб и сол.
 Ама јас сум трол, значи – зол.
 рекол споменатиот трол.
 Е па тогаш, собирај парталите
 и терај право откај шталите,
 оди во селото Лош Дол,
 таму биди по цел ден зол.
 Такво село, како што се знае
 нема, а и да има, никој не знае кај е.
 И така тролот, велат почнал да учи
 да чита, да скита, а најчесто шета,
 па на неговата злоба никој
 веќе сериозно не смета.

Симона Мирчевска / Simona Mirchevska
„Утро на Пелистер“, акрил на платно, 100x80 cm, 2025

СОГЛЕДБИ

Observations

Гордана Гравчева-Ивановска / Gordana Gravcheva-Ivanovska

УДК 811.163.3'26

ПРЕДЛОГ ЗА НОРМИРАЊЕ И ЛЕКСИКОГРАФСКО РАЗГРАНИЧУВАЊЕ НА КОНСТРУКЦИИТЕ СО ЧЕСТИЧКАТА „БИЛО“ ВО СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Апстракт

Овој труд се занимава со анализа и предлог за стандардизација на формите со честичката „било“ во современиот македонски јазик. Посебно внимание е посветено на две конкурентни конструкции: „заменка/придавка + било“ и „било + замена/придавка“. Се истакнуваат нивните семантички, прагматички и функционални разлики, кои имаат значајно влијание врз нормативниот статус на овие форми. Во трудот се предлага формална легитимација и јасно разграничување на двете конструкции во нормативните документи, со цел збогатување на јазичната експресивност и усогласување со паралелните јазици. Дидактичките препораки ја потенцираат потребата од вклучување на овие содржини во наставата и јавната комуникација.

1. Вовед: Онтолошки и системски аспекти на неопределеноста

Јазичните механизми за изразување неопределеност се од суштинско значење за секој природен јазик, бидејќи му овозможуваат на говорникот флексибилност, отвореност и контекстуална прилагодливост. Во македонскиот јазик, честичката „било“ функционира како продуктивен граматички и семантички оператор што се комбинира со прашални заменки и придавки за да создаде форми кои експлицираат различни степени на неререференцијалност.

Нормативната граматика, формирана во втората половина на 20 век, го промовира моделот **заменка/придавка + било** (на пр. *кој било, каков било*) како единствено прифатлив. Овој модел ја следи структурата во другите јужнословенски јазици, особено српскиот.

Сепак, под влијание на глобалните јазични контакти (пр. *anyone, any kind*), конструкциите со **било + замена/придавка** (на пр. *било кој, било каков*) забележуваат експоненцијален раст во сите јазични регистри. Ова укажува на нов правец на интерно јазично развивање, со што се отвора потреба за ревизија и проширување на нормативната рамка.

2.1 Граматички карактер на честичката „било“

Честичката *било* е неакцентирана, инваријантна форма со адвербијална етимологија (од *бил* – минато време од *биде*). Со текот на времето, таа добила граматичка функција како модификатор на прашалноста, трансформирајќи отворени прашања во конструкции со неопределено значење.

Примери:

- *Кој* → *кој било* = кој и да е
- *Каде* → *каде било* = на кое било место

2.2 Категориска класификација

Категорија	Морфосинтаксичка класа	Функционална улога
Лични прашални заменки	кој, кого, кому, чии	субјект, објект, посесив
Предметни заменки	што	неанимиран референт
Придавки	каков, колкав	квалитативна/кванитативна описност
Прилози за место	каде	просторна ориентација
Прилози за време	кога	темпорална рамка
Прилози за начин	како	начин или форма на дејство
Прилози за количество	колку	израз на мера, бројност

3. Семантичка анализа: Неопределеност и неограниченост

3.1 Апсолутна неопределеност: традиционален модел

Структура: замена/придавка + било

Семантичка вредност: универзална неопределеност – избор без ограничувања.

Примери:

- *Кој било може да аплицира.*
- *Каков било пристап е прифатлив.*

Прагматичка употреба:

- Академски, административен и правен дискурс.
- Формален, неутрален стил.

3.2 Селективна неопределеност: нова парадигма

Структура: било + замена/придавка

Семантичка вредност: делумна неопределеност со имплицитен избор или ограничувања.

Примери:

- *Не земај било кој лек.*
- *Бараме било каков доказ.*

Прагматичка употреба:

- Спонтан говор, медиуми, реклами, дискурзивна експресивност.

4. Дијакроничен и типолошки преглед

4.1 Историски развој

Во старите македонски и црковнословенски текстови, ваквите конструкции не се документирани во сегашната форма. Современата употреба е

резултат на граматичко оформување, под влијание на српскиот и англискиот јазик.

4.2 Паралели со други јазици

Јазик	Апсолутна форма	Селективна форма	Забелешка
Српски	ко год, ко било	било ко	Двете форми се нормативни
Хрватски	tko god, što god	bilo tko, bilo što	Идентично семантичко разграничување
Англиски	whoever, whatever	any + noun	Јасна дистинкција меѓу total и partial indefiniteness
Француски	n'importe qui	quelconque	Морфосемантичко разграничување

5. Предлог за лексикографско и нормативно интегрирање

5.1 Двостепено кодифицирање

- **I степен:** замена/придавка + било → стандардна форма (апсолутна неопределеност).
- **II степен:** било + замена/придавка → нормативна варијанта со селективна функција.

5.2 Институционални механизми

- Вклучување на двете конструкции во идниот *Правопис на македонскиот јазик*.
- Ажурирање на наставните програми по македонски јазик.
- Објава во *Гласник на МАНУ* и други релевантни списанија.

5.3 Табеларна класификација на конструкции

Категорија	Стандардна форма	Алтернативна форма	Пример (стандардна)	Пример (алтернативна)
Лични замени	кој било	било кој	<i>Може да дојде кој било.</i>	<i>Не земај било кој без консултација.</i>
Објекти	што било	било што	<i>Кажи ми што било што знаеш.</i>	<i>Не може да избираш било што.</i>
Придавки	каков било	било каков	<i>Прифати каков било предлог.</i>	<i>Не поднесувај било каков документ.</i>
Место	каде било	било каде	<i>Остави го каде било.</i>	<i>Можеш да се јавиш од било каде.</i>
Време	кога било	било кога	<i>Повикај ме кога било.</i>	<i>Можеш да дојдеш било кога.</i>
Начин	Како			

било | било како | *Направи го како било.* | *Не однесувај се било како.* |
 | Количина | колку било | било колку | *Зедов колку било од производот.* | *Можеш да земеш било колку.* |

6. Корпусна анализа (примерен сегмент)

Во корпус од 10.000 реченици собрани од современи медиумски и административни текстови, извршена е анализа на фреквенцијата на конструкции со честичката „било“ во комбинација со прашални заменки и придавки. Табелата подолу ги прикажува резултатите од пребарувањето:

Конструкција	Фреквенција	Процент
кој било	231	2.3%
било кој	892	8.9%
каков било	119	1.1%
било каков	476	4.7%

Формите со „било + замена/придавка“ се четирипати почести, што укажува на практична доминација и функционален напредок на оваа структура.

7. Педагошки и дидактички импликации

- Разработка на наставни содржини за разликување на апсолутна и селективна неопределеност.
- Вежби за избор на соодветна форма според контекст.
- Критичка анализа на медиумски текстови за јазична свесност.

8. Заклучок: Јазикот меѓу норма и употреба

Јазикот е динамичен систем кој се развива со комуникациските навики на своите говорници. Препознавањето и стандардизирањето на конструкциите со „било“ не е само лингвистичка неопходност, туку и чин на јазична правда – со цел нормативот да ја рефлектира живата употреба.

Резиме

Честичката „било“ функционира во две основни конструкции:

- **Стандардна:** замена/придавка + било → апсолутна неопределеност.
- **Алтернативна:** било + замена/придавка → селективна неопределеност.

Овие конструкции се семантички и прагматички различни. Поради растечката употреба на втората форма, се предлага нејзино кодифицирање во граматиката, правописот и наставните материјали, што ќе го подобри нормативниот систем и ќе ја зголеми експресивноста на македонскиот јазик.

Библиографија

1. Бојковска, Б. (2012). *Семантички и прагматички аспекти на заменските структури во македонскиот јазик*. Македонски јазик, 43, 57–73.
2. Чаусидис, Е. (2020). *Корпусна анализа на новите модели на неопределеност во македонскиот јазик*. Годишен зборник на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, 52, 145–162.

3. Đorđević, J. (2005). *Nepoznato i neodređeno u srpskom jeziku: Lingvistička analiza*. Beograd: Institut za srpski jezik.
4. Јовановска, М. (2017). *Граматикализација на честичките во современиот македонски јазик*. Прилози. МАНУ. Сектор за лингвистика, 48(2), 89–103.
5. Калајџиева, Т. (2004). *Модалноста во македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик.
6. Коцарев, Р. (1991). *Граматика на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Мисла.
7. Van der Auwera, J., & Plungian, V. A. (1998). *Modality's Semantic Map*. *Linguistic Typology*, 2(1), 79–124.
8. Greenberg, M. L. (2006). *A Short Reference Grammar of Standard Macedonian*. Bloomington: Slavica Publishers.
9. Comrie, B. (1989). *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*. Oxford: Blackwell.
10. Corbett, G. G. (2006). *Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.

(Трудот е работен под менторство на проф. д-р Димитар Пандев)

Јованка Д. Денкова / Jovanka D. Denkova

УДК 821.163.3-93-31(049.3)

ПОСЛЕДЕН ДЕЛ ОД ВОЗБУДЛИВОТО ПАТУВАЊЕ НА ЕДНА
НЕ/ОБИЧНА АДОЛЕСЦЕНТКА

Јана Мишо е писателка, блогерка, колумнистка и уредничка на женската рубрика „Off Café“ на „Офнет“. Иако никогаш не планирала да пишува книги за тинејџери, нејзиниот успех со „Јас сум Миа“ ја натерал да се посвети на оваа целна публика. На својот блог, таа споделува дека започнала со проектот „да види дали може“ и го завршила како најпродавано издание, што ја изненадило. Миа и нејзините проблеми ја водат авторката низ процес на истражување на проблемите на тинејџерите и нејзиното лично искуство, што резултирало со приказна која станала многу популарна, особено меѓу младите девојки.¹

Во оваа научна статија се осврнуваме кон книгата „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“, како последен дел од трилогијата за девојката Миа, која ја сочинуваат и двете претходно објавени книги „Јас сум Миа“² и „Миа во Амстердам“³. Додека во првата книга, читателите имаа можност да ја запознаат Миа, нејзиното друштво и пријателството, беа посочени и опасностите од влијанието на социјалните медиуми врз приватноста, но и начинот како истите тие медиуми можат да бидат искористени за сопствена промоција. Во втората книга „Миа во Амстердам“ ја гледаме Миа во една поинаква опстановка, поточно на двонеделен престој во Амстердам, каде восхитена од убавините и социјалниот живот на овој град, разделена од Марко, се става себеси во опасност шетајќи сама ноќе низ Амстердам, но ја става во ризик и својата врска со Марко, импресионирана од момчето Макс.

Оваа, трета книга „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“ е дел од адолесцентската книжевност, кој ги прикажува хаотичните, но истовремено и препознатливи искуства на адолесценцијата, истражувајќи теми како идентитетот, независноста и справувањето со социјалните очекувања. Приказната ја следи Миа, која се наоѓа во комична, но и предизвикувачка ситуација – организација на новогодишна забава со огромен број гости, во контекст на семејните односи и пријателствата. Наративот ја доловува енергичноста и емоционалните комплексности на тинејџерскиот живот, создавајќи дело кое е привлечено за млади читатели и истовремено допира до универзалните теми на растењето.

Книгата „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“⁴ е динамично дело од адолесцентската книжевност кое ги доловува специфичностите на тинејџерскиот живот преку еден хумористичен и реалистичен пристап. Во приказната, хероината Миа се соочува со бројни предизвици, при што нејзината совест и

¹ Податоците за авторката се преземени од страната на издавачот: Арс ламина. <http://blog.literatura.mk/2019/06/17/intervju-so-jana-misho-vo-astrorum/>

² За ова дело е зборувано во статијата *The novel "I am Mia" by Jana Misho - a reflection of the life of young adolescents*. Јованка Денкова, In: 11. Uluslararası Çocuk ve genlik edebiyati sempozyumu bildiriler kitabı, 04-05 Oct 2024, Ankara, Turkey. <https://eprints.ugd.edu.mk/id/eprint/34932>

³ Статијата за ова дело е во печат.

⁴ Мишо, Јана. (2020). Јас сум Миа: Новогодишна епизода. Скопје: Арс ламина - публикации, Арс либрис.

процесот на созревање играат централна улога. Покрај тоа, ќе се истражуваат и ситните драми на тинејџерските односи, моќта на пријателството, важноста на изгледот и тоа како другите ја перцепираат.

Дополнително, во романот ќе се третираат и темите како одговорноста и малолетничкото консумирање на алкохол, кои го дополнуваат наративот, отворајќи простор за дискусија за социјалните и моралните прашања со кои младите се соочуваат.

Во нашето општество, младите (поточно девојките) се справуваат со одредени видови прашања (како ниска самодоверба, нарушувања во исхраната и стапки на самоубиства) кои бараат посериозно истражување и анализа. Користењето на литература за млади за да се презентираат примери кои илустрираат алтернативи на овие тешки прашања може да послужи како еден начин за нивно разбирање и искоренување. Со поврзување со ликови кои се соочуваат со слични ситуации, тинејџерите можат да најдат утеха во чинот на читање.⁵

Книгата „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“ се состои од шеесет и четири страници и е поделена во дванаесет поглавја. Книгата е дел од серијал кој вклучува повеќе наслови и се смета за тековен. Илустрациите кои ја придружуваат приказната имаат важна улога, додавајќи визуелен шарм што ја засилува новогодишната атмосфера и ја прави приказната попривлечна. Овој формат, краток и динамичен, е идеален за тинејџерската публика на која е насочена.

Шеснаесетгодишната девојка Миа има силен внатрешен глас, кој честопати ја предупредува дека нејзините постапки можеби не се најмудриот избор. Ова особено се забележува во нејзините мисли за кавгата со нејзиното момче – момент што го доживува со каење веднаш штом ќе се случи. Нејзината тврдоглавост, која е карактеристична за нејзината возраст, понекогаш ѝ го заматува расудувањето, но токму ова ја прави блиска до младите читателки, кои можат да се идентификуваат со нејзините дилеми. Овој аспект од нејзината личност се разоткрива уште на почетокот од книгата, низ разговорот на Миа со Марко, околу новогодишната прослава која се организира во домот на другарката Сара. Миа се прашува зошто некои работи, како што е новогодишната забава, се толку важни за неа и нејзините пријатели: „Не можам да разберам зошто се прави оваа паника околу славење Нова година. Јована ми вели дека се однесувам како старо-мало и дека треба да поминат минимум уште пет години од моите 16, за да можам да изјавувам вакви работи“ (5). Од наведениот цитат е евидентно и дека Миа размислува поинаку од нејзините врсници, другарки. Таа не може да разбере зошто сите толку се возбудени околу гардеробата за Нова година, и го поставува ова прашање и за други моменти во животот: „Не знам дали е можно толку да пораснав во последниве шест месеци, ама навистина не ми се чинеше како крај на светот тоа што не може да се имаат црвени чизми баш за Нова година. Мислам, црвени чизми се врв, ако е добар моделот, ама...толку ли е страшно ако успееш да ги најдеш на втори јануари?“ (12). Ова покажува дека Миа започнува да ги оспорува надворешните очекувања и да го формира својот личен став, што е дел од процесот на созревање. Таа не

⁵ Abbey J. Fox, *Girls Coming of Age: Possibilities and Potentials within Young Adult Literature* (2010). College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, p. 34. <http://via.library.depaul.edu/etd/34>.

гледа на светот на истиот начин како што го прават нејзините врсници, што ја разликува од нив и ѝ помага да развие зрело гледиште: „Значи, треба да се помириме дека најдобрата забава во животот ќе ни биде на 16 години и веќе никогаш нема да си поминеме поубаво на ниедно друго место? (6)“.

Нејзиниот развој на зрелоста се одвива низ приказната, додека Миа учи како да се носи со грешките и како да ја слуша својата совест. Овие ситуации не само што го прикажуваат процесот на личен развој, туку се поврзуваат и со други теми како пријателството, одговорноста и предизвиците во романтичните врски.

На почетокот на книгата, нараторот (Миа) прави една ретроспектива на претходните случувања, од која читателите добиваат точна импресија за временската рамка од првата до последната книга. Тоа го постигнува така што се навраќа на клучниот настан од првата книга („Јас сум Миа“) - "скандалот" со Стефан: „До пред неколку месеци Марко ми беше најдобар другар. Тогаш кога уште го сакав Стефан“ (6).

Романтичните врски се белег на адолесценцијата. Терминот „романтични врски“ се однесува на меѓусебно признаени тековни доброволни интеракции. Во споредба со другите врски со врсници, романтичните обично имаат карактеристичен интензитет, вообичаено означен со изразување на наклонетост и моментално или очекувано сексуално однесување.⁶ Врската на Миа и Марко, првично заснована на лојално пријателство, во кое Марко ја „спасува“ Миа од срамот и нападите на јавноста, по нејзиниот јавно обелоденет бакнеж со Стефан кој во тоа време имал девојка, е здрава и балансирана. Марко е смирен и заштитнички настроен, но на нежен и ненаметлив начин што ѝ помага на Миа да се чувствува сигурна. Овој баланс е важен за нивниот однос, особено затоа што Миа често реагира импулсивно, додека Марко останува присебен. Иако се соочуваат со мали препреки, како расправијата за неговото доцнење на новогодишната забава, тие ја надминуваат ситуацијата, а Марко дури и приредува убаво изненадување на крајот. Нивната врска е позитивен пример за читателите, покажувајќи ја вредноста на разбирањето и помирувањето. Колинс разграничува пет релевантни карактеристики за моменталното и/или долгорочното функционирање и понатамошниот развој на романтичната врска: романтична вклученост, идентитетот на партнерите, содржина на врската, квалитет на врската, како и когнитивните и емоционалните процеси во врската.⁷

Миа е адолесцентка како и секоја друга на нејзина возраст, па, иако не сака да признае, многу ѝ е важно како изгледа нивната врска во јавност, како што ѝ е важно да имаат заеднички активности со Марко. Оттаму прилегува и нејзината бурна реакција на најавата на Марко за доцнење на новогодишната забава:

„– Кај и да е ќе речеш, 'Миа, не сме црева па да се влечкаме секаде заедно во исто време, оди сама. Тоа ли ќе го речеш?‘

– Кога сум го рекол тоа?“ праша Марко.

– Па, не си го рекол, ама сигурно така мислиш.“ (15)

⁶ Collins, W. A., Welsh, D. P., & Furman, W. (2009). Adolescent romantic relationships. *Annual review of psychology*, 60(1), 631-652. doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163459, 14.02.2025

⁷ Collins WA. 2003. More than myth: the developmental significance of romantic relationships during adolescence. *J. Res. Adolesc.* 13:1–25, <https://citeseerx.ist.psu.edu>, 14.05.2025

Истражувањата покажуваат на момчињата, генерално не им е толку важен изгледот на нивната романтична врска во јавност, како што е случај со девојчињата.⁸

Се чини дека тинејџерките имаат попрактичен пристап кога станува збор за љубовта и врските. Тие сметаат дека ако има почит, лојалност и доверба, тогаш тоа би можело да биде љубов.⁹ Кога, непосредно пред дочекот на Нова година, Марко ја известува Миа да не го чека, зашто тој ќе задоцни на забавата, Миа реагира импулсивно: „Многу ми е гајле за Нова година! Единствено ми се одеше затоа што ќе седевме заедно и ќе им се смеевме скришно на сите што ќе претераат со пиење и со глумирање...И не дослушав што кажа затоа што му спуштив“ (16). Во овој новонастанат конфликт, Миа покажува неразбирање за потребата на Марко да задоцни. Одредени истражувања покажале дека самото присуство на конфликт открива помалку за квалитетот на врската отколку за начинот на кој се решава конфликтот.¹⁰ Напротив, иако конфликтот може да предизвика нарушување на односите или дури и распаѓање, тој исто така може да обезбеди можност за дефинирање на улогите, подобрување на комуникацијата и зајакнување на меѓусебните врски.¹¹ Така, и Миа брзо ја сфаќа својата грешка: „Првото чувство беше наплив на солзи од нервоза, во комбинација со збунетост како обичен разговор се претвори во расправија. Во истиот момент ми беше криво. Мразев да бидам скарана со Марко. Јасно ми беше дека непотребно ја одведов работата толку далеку. Ама, ме изнервира, бе! Никогаш не покажува нервоза и никогаш не ме сфаќа сериозно. Па, и да сум драматична“ (16).

Семејството има круцијална улога во животот на адолесцентите. Семејствата се сметаат за клучен терен за обука за романтични врски. Според теоријата за социјално учење, родителите служат како важен пример за нивните деца. Со набљудување на брачниот однос на нивните родители, децата можат да научат специфични модели на однесување (на пример, стратегии за решавање конфликти) и да развијат општи очекувања за соодветно однесување во романтичните врски. На импулсивноста и инаетливоста на Миа во врската со Марко, ѝ укажуваат и татко ѝ и постарата сестра, која реагира и ја советува и како пријателка: „Не, Миа. Еден ден ќе ти стане јасно дека си жив инает и дека само проблеми си правиш, ама да не ти биде доцна?“ (17). Односите меѓу браќата и сестрите се меѓу најтрајните меѓучовечки врски и служат како важен контекст за индивидуалниот развој. Бидејќи браќата и сестрите споделуваат лична историја и често исти родители, како и исто семејство и соседство и заедница, тие можат да бидат погодени од истите влијанија. Покрај тоа, односите што децата и адолесцентите ги споделуваат со браќата и сестрите обично имаат големо влијание врз нивниот развој и нивните искуства во

⁸ Guzman, Lina, Ikramullah, E., Manlove, J., Peterson, K., & Scarupa, H. J. (2009) Telling it like it is: Teen perspectives on romantic relationships, *Child Trends*, 44 (2009): 1-8. www.childtrends.org, 12.02.2025, p.3.

⁹ Guzman, Lina, Ikramullah, E., Manlove, J., Peterson, K., & Scarupa, H. J. (2009) Telling it like it is: Teen perspectives on romantic relationships, *Child Trends*, 44 (2009): 1-8. www.childtrends.org, 12.02.2025

¹⁰ Perry, D. G., Perry, L. C., & Kennedy, E. (1992). Conflict and the development of antisocial behavior. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press.

¹¹ Hartup, W. W. (1992). Conflict and friendship relations. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press, <https://books.google.mk>, 14.02.2025

семејството.¹² Тие откриле, во просек, дека повеќето браќа и сестри обезбедуваат важни извори на дружење, наклонетост, интимност, негување, инструментална помош и поддршка. Преку нивната работа, Фурман и Бурмистер забележаа дека браќата и сестрите исто така исполнуваат широк спектар на улоги, како што се пријател, другар за игра, придружник, доверлив човек, натпреварувач, агитатор, старател, учител, заштитник и пример.¹³ Лонгитудинално истражување ја документира врската помеѓу позитивните односи родител-дете во адолесценцијата и квалитетот на подоцнежните романтични врски. Набљудувајќи ги семејните интеракции, Конгер и сор. (2000) откриле дека поддршката и вклученоста на родителите во животот на адолесцентите, се директно поврзани со нивното ниво на задоволство и посветеност во романтичните врски на возраст од 20 години. Така, се чини дека, адолесцентите кои доживуваат позитивни семејни односи, имаат предност во романтичната приврзаност. Овие студии водат до очекување дека поддржувачките семејни односи во адолесценцијата придонесуваат за подобри романтични врски во раната зрелост.¹⁴

Од друга страна, односот на Миа со нејзиното поранешно момче Стефан ја отсликува нејзината емоционална зрелост и способност да се справи со минатото. Иако нивната врска е дел од нејзината историја, Миа веќе нема никакви чувства за Стефан и гледа на нивната врска како на нешто што припаѓа на друга фаза од нејзиниот живот. На новогодишната забава, нивната средба е пристojна, но за Миа тоа е само момент на соочување со старите спомени, кои веќе немаат никакво влијание врз неа. Ова ја прикажува како лик што е спремен да продолжи напред, фокусирајќи се на сегашноста и нејзината врска со Марко. Миа се сеќава на нејзиниот краток и бурен однос со Стефан, кој започнал како симпатија и завршил со импулсивно. Иако тој период од нејзиниот живот бил исполнет со мешавина од емоции, не може да не се осврне на последиците кои речиси довеле до сериозни проблеми со семејството. Овој инцидент ја натерал да размисли за границите на интимноста на социјалните медиуми, како и последиците што ги носат непромислените одлуки. Иако темата за физичката блискост не е понатаму разгледувана во книгата, ова искуство има важна улога во процесот на нејзино созревање.

Друга тема која е засегната во оваа книга е темата за врсниците, за пријателството. Пријателството меѓу Миа, Сара и Тамара е еден од клучните аспекти во книгата, кој ја прикажува силата на женската солидарност и разбирање. На новогодишната забава, кога Миа пристигнува со повредено колено и неуреден изглед, Сара и Тамара веднаш се загрижени, претпоставувајќи дека нешто лошо ѝ се случило. Во тој момент, Миа ја сфаќа длабоката грижа што пријателките ја имаат за неа, и тоа ја потврдува важноста на нивното пријателство: „Ги погледнав и сфатив дека ова ним им изгледа многу пострашно отколку што е. Доаѓа другарка ти, мокра, крвава, сама,

¹² East, P. L. (2009). Adolescents' relationships with siblings. *Handbook of adolescent psychology*, 2, 43-73. <https://www.researchgate.net/profile/Patricia-East-2/publication/229688089>, 14.02.2025

¹³ Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61, 1387-1398. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02869., 14.02.2025

¹⁴ Crockett, Lisa J. and Randall, Brandy A., "Linking adolescent family and peer relationships to the quality of young adult romantic relationships: The mediating role of conflict tactics" (2006). Faculty Publications, Department of Psychology. 236. <https://digitalcommons.unl.edu/psychfacpub/236>, 14.02.2025

измалтретирана, дечко ѝ го нема. Што воопшто би можеле да мислат?“ (28) Емпатијата, или способноста да се искушат чувствата на другите, е клучна за успешни врски од секаков вид. Тинејџерите кои имаат здраво его, кои имаат религиозни убедувања и кои соработуваат имаат поголема веројатност да бидат емпатични отколку нивните врстници без овие особини.¹⁵

Пријателството не се состои само од грижа и загриженост, туку и од активно помагање во тешки моменти. Кога Тамара, пак, се повредува на забавата, Миа не се двоуми да ѝ понуди помош веднаш, ставајќи ја добробитта на својата пријателка над своите проблеми. Овој чин на поддршка ја отсликува длабочината на нивниот однос, во кој и двете пријателки се грижат една за друга. Миа и Тамара, како и Сара, покажуваат како вистинското пријателство се заснова на споделување и помагање безусловно, особено кога тоа е најпотребно. Како што истакнува и Фокс, литературата за млади ги истражува односите и притисоците со кои се среќаваат при интеракција со другите членови на општеството или заедниците. На пример, женскиот најдобар пријател на протагонистот често е многу важна улога. Пријателите можат да го зајакнат обидот на една девојка да го пронајде својот вистински глас.¹⁶

Друг важен момент кој се третира во овој роман на Јана Мишо се забавите. На адолесцентските забави може да се гледа како на заеднички ритуали, бидејќи таму тие создаваат чувство дека се заедно. Понатаму, бидејќи не постои очигледна структурирана положба за возрасни во која адолесцентите можат повторно да влезат, забавата е повеќе за создавање субкултурни дружби отколку за влегување во зрелоста.¹⁷

Куќните забави се вид на забави на адолесценти на возраст од 15-16 години. Тие забави се важен феномен за адолесцентите и затоа е важно да се разбере нивното значење за самите адолесценти. Црпејќи ги сознанијата од студијата на фокус групите, брзо станува јасно дека забавите се за „забавување“ и „отпуштање“ од поструктурираниот секојдневен (училишен) живот. Меѓутоа, со цел да се создаде простор за забава и да се биде заедно со пријателите на поинаков начин од вообичаеното, просторијата - на пример трпезаријата на родителската кука - мора да биде се трансформираат креативно.¹⁸

Во книгата, користењето алкохол е прикажано како дел од типичната тинејџерска социјална динамика, што не изненадува во контекст на Македонија, каде што пиењето на возраст од шеснаесет години е често прифатено. На забавата, Тамара се опива, а Миа забележува дека многу од присутните се пијани, што ја покажува нормализираната улога на алкохолот во тинејџерските дружби. Во Македонија, излегувањата на тинејџери и консумирањето алкохол на социјални настани како забави или родендени не се сметаат за нешто необично: „Ама, за разлика од мене, што пиев само чај со Стефан во кујната,

¹⁵ Hair, Elizabeth C., Justin Jager, and Sarah B. Garrett. "Helping teens develop healthy social skills and relationships: What the research shows about navigating adolescence." (2002).

¹⁶ Abbey J. Fox, *Girls Coming of Age: Possibilities and Potentials within Young Adult Literature* (2010). College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, p. 34. <http://via.library.depaul.edu/etd/34>.

¹⁷ Demant, J., & Østergaard, J. (2007). Partying as everyday life: Investigations of teenagers' leisure life. *Journal of youth studies*, 10(5), 517-537. DOI: 10.1080/13676260701594828, 14.02.2025

¹⁸ Demant, J., & Østergaard, J. (2007). Partying as everyday life: Investigations of teenagers' leisure life. *Journal of youth studies*, 10(5), 517-537. DOI: 10.1080/13676260701594828, 14.02.2025

Тамара... Па, не пиеше чај. Може затоа мене ми текна да се облекам, а неа не“ (46).

Студијата на Friese и Grube истражувала кои млади имаат поголема веројатност да имаат забави дома, кои фактори се поврзани со присуството на алкохол на забавите и кој го снабдува алкохолот. Во студијата се потенцира и фактот дека поголем дел од родителите во чии домови се организираат забавите, имале сознанија за употреба на алкохол на забавата. Исто така, истражувањето покажало дека постои силна поврзаност помеѓу бројот на гости и присуството на алкохол. Имајќи предвид дека гостите често носат алкохол на забавата, не е чудно што имањето повеќе гости ги зголемува шансите за присуство на алкохол. Имањето повеќе извори на алкохол, исто така, сугерира дека на родителите можеби им е тешко, дури и кога се дома, да одржат забава без алкохол.¹⁹ Во книгата на Мишо, нараторот Миа и самата е фрапирана од бројот на поканети гости на забавата: „Сто осумдесет и четири. Тоа беше последниот број на сигурни гости на забавата на Сара. Да ѝ кажам јас на мајка ми дека дома ќе ѝ донесам 184 тинејџери, споулавени од новогодишна еуфорија, растурање и со намален осет за простор (што значи туркање вази, кршење чаши и чинии и слично), ќе ми се случи апсолутно неотповикливо пакување куфери и селење од дома, со желба да имам своја кука еден ден што така ќе си ја растурам. Но, татко ѝ на Сара, нема, ама баш никаков проблем со тоа. Нема штета што може да се предизвика на нејзина забава, на која татко ѝ нема да одмавне со раката и да рече „ќе купиме ново“ (8).

Овој аспект на приказната не се истражува длабоко во поглед на последиците или моралните димензии, туку се прикажува како дел од поврзаноста и обичните социјални интеракции помеѓу тинејџерите. Иако пиењето е честа појава, книгата не го потенцира како сериозен проблем, туку повеќе го користи како позадина за развојот на социјалните односи меѓу ликовите.

Погоре наведениот цитат открива уште еден момент кој може да има негативно влијание во животот на адолесцентите – попустливоста на родителите. Имено, според дадените описи на куќата на Сара, каде се одржува новогодишната забава, се добива впечатокот дека Сара потекнува од имотно семејство кое ѝ овозможува убав живот, облекување по најнова мода и слично: „Значи, да се разбереме. Сара има гардеробер колку мојата стара соба. Преполн со совршени парчиња облека. Фармерки, панталони, фустани, здолништа, џемperi, светкави маички, розови ракавици, брендирани капи, штикли и чизми во сите бои. Или накратко - рај за секоја тинејџерка“ (30). Изгледот игра важна улога во животот на Миа и нејзините пријателки, особено кога станува збор за нивната појава на социјалните медиуми. Миа, која се чувствува како да е крајот на светот кога нејзините потпетици ќе се скршат или кога косата ѝ се расипе, ја прикажува типичната тинејџерска загриженост за физичкиот изглед и перцепцијата од другите. Таа го доживува секој мал проблем со изгледот како голема катастрофа, што ја отсликува емоционалната нестабилност и раната зрелост на нејзината возраст. Овој фокус на изгледот ја истакнува важноста на социјалните медиуми во нивниот свет, каде што секој момент треба да биде

¹⁹ Friese, B., & Grube, J. W. (2014). Teen parties: who has parties, what predicts whether there is alcohol and who supplies the alcohol?. *The journal of primary prevention*, 35, 391-396. doi: [10.1007/s10935-014-0361-4](https://doi.org/10.1007/s10935-014-0361-4), 14.02.2025

документиран и споделен преку „сторис“ или видео: „Наместо да влезам дотерана, свежа и со Марко кај Сара на журка, да уживам, да пиеме коктели и да танцуваме, јас стоев како мокра вештица пред врата, боса, лута и со раскрвавено колено. Уште синцири ми фалеа и класичен дух. Веројатно помизерно не сум се чувствувала во животот“ (27).

Тамара, од друга страна, ја демонстрира истата загриженост за изгледот преку нејзината опсесија со црвените чизми за забавата. Нивната желба да изгледаат што подобро за видео снимки и фотографии, кои ќе ги споделат со своите пријатели, ја прикажува поврзаноста на нивната генерација со социјалните медиуми и потребата да се направи секој момент „совршен“. Овој фокус на физичкиот изглед и социјалната проценка преку интернет ја отсликува поврзаноста на младите со дигиталниот свет и важноста што ја даваат на тоа како ги гледаат другите.

Понатаму, тоа не мора да значи ништо посебно, но она што неколкупати ќе го спомне Миа е токму попустливоста на родителите на Сара наспроти нејзините, особено по катастрофалната состојба во која ќе се најде куќата по рушењето на огромната новогодишна елка: „Да, знаеме дека татко ѝ никогаш не ѝ направил проблем за нешто оштетено или скршено...Ама, ова беше армагедон од дневна соба“ (41); „Да се случеше ова кај мене дома, така ќе ми дојдеше сè преку глава што сите ќе ги имав избркано надвор и ќе лежев очајно во бара од сладолед, самосожалувајќи се и чекајќи да се вратат моите дома и да ми врескаат, притоа слушајќи ја сестра ми како ломоти нешто за одговорност и брат ми како се кикоти на мојата несреќа“ (45). Она што се забележува во случајот со Сара е дека нејзините родители дозволуваат таа да организира новогодишна забава за 184 луѓе во нивниот богат и раскошен дом, без страв од некакво оштетување. Фактот што Сара само на момент е вцашена од сликата на уништената дневна соба, а потоа веднаш продолжува со предвидената програма, говори во прилог на нејзината увереност и доверба во нејзините родители и неказнувањето од нивна страна.

На крај, целата вечер завршува со сликата на нивно ангажирање во чистењето на куќата на Сара, што, пак, експлицитно говори во прилог на нивната одговорност.

Романот „Јас сум Миа: Новогодишна епизода“ од Јана Мишо успешно ја прикажува младешката реалност и предизвиците на адолесценцијата низ хумор, современ јазик и искуства кои се длабоки и автентични за оваа возраст. Преку ликот на Миа, читателите ја следат транзицијата од детството кон зрелоста, со сите неизвесности, самоопределувања и експериментирања кои ја карактеризираат оваа фаза на животот. Книгата ги истражува различните аспекти на тинејџерските односи, како што се љубовта, пријателството и сомнежите, но исто така се занимава и со пошироки теми, како што се личниот раст, одговорностите и социјалните притисоци. Јазикот и хуморот се освежувачки и соодветни за целната публика, а современите теми и референци со кои се опишани ликовите ја прават книгата релевантна и актуелна за денешните млади. Во целост, Јас сум Миа не е само забава за читателите, туку и повик на размислување за оние што се на патот на своето лично созревање.

Особено забележителен е урбаниот стил на говор што го користат ликовите, кој автентично го претставува животот на денешните тинејџери.

Со својот модерен јазик и нагласениот фокус на искуствата и размислувањата на младите девојки, книгата јасно ја истакнува својата целна публика – тинејџерките. Сепак, преку универзалните теми на пријателство, идентитет и растење, приказната може да најде одек и кај поширока читателска публика.

Користена литература

1. Buhrmester, D., & Furman, W. (1990). Perceptions of sibling relationships during middle childhood and adolescence. *Child Development*, 61, 1387–1398. DOI: 10.1111/j.1467-8624.1990.tb02869., 14.02.2025
2. Collins, W. A., Welsh, D. P., & Furman, W. (2009). Adolescent romantic relationships. *Annual review of psychology*, 60(1), 631-652. doi:10.1146/annurev.psych.60.110707.163459, 14.02.2025
3. Collins WA. (2003). More than myth: the developmental significance of romantic relationships during adolescence. *J. Res. Adolesc.* 13:1–25, <https://citeseerx.ist.psu.edu>, 14.05.2025
4. Crockett, Lisa J. and Randall, Brandy A. (2006). "Linking adolescent family and peer relationships to the quality of young adult romantic relationships: The mediating role of conflict tactics", Faculty Publications, Department of Psychology. 236. <https://digitalcommons.unl.edu/psychfacpub/236>, 14.02.2025
5. Demant, J., & Østergaard, J. (2007). Partying as everyday life: Investigations of teenagers' leisure life. *Journal of youth studies*, 10(5), 517-537. DOI: 10.1080/13676260701594828, 14.02.2025
6. East, P. L. (2009). Adolescents' relationships with siblings. *Handbook of adolescent psychology*, 2, 43-73. <https://www.researchgate.net/profile/Patricia-East-2/publication/229688089>, 14.02.2025
7. Fox, J.A (2010). *Girls Coming of Age: Possibilities and Potentials within Young Adult Literature*. College of Liberal Arts & Social Sciences Theses and Dissertations, p. 34. <http://via.library.depaul.edu/etd/34>.
8. Friese, B., & Grube, J. W. (2014). Teen parties: who has parties, what predicts whether there is alcohol and who supplies the alcohol?. *The journal of primary prevention*, 35, 391-396. doi: 10.1007/s10935-014-0361-4, 14.02.2025
9. Guzman, Lina, Ikramullah, E., Manlove, J., Peterson, K., & Scarupa, H. J. (2009) Telling it like it is: Teen perspectives on romantic relationships, *Child Trends*, 44 (2009): 1-8. www.childtrends.org , 12.02.2025, p.3.
10. Hair, Elizabeth C., Justin Jager, and Sarah B. Garrett. (2002). "Helping teens develop healthy social skills and relationships: What the research shows about navigating adolescence."
11. Hartup, W. W. (1992). Conflict and friendship relations. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press, <https://books.google.mk>, 14.02.2025
12. Perry, D. G., Perry, L. C., & Kennedy, E. (1992). Conflict and the development of antisocial behavior. In C. U. Shantz, & W. W. Hartup (Eds.), *Conflict in child and adolescent development*. New York: Cambridge University Press.
13. Мишо, Јана. (2020). Јас сум Миа: Новогодишна епизода. Скопје: Арс ламина - публикации, Арс либрис.

Златко Жоглев-Олгин / Zlatko Zhoglev-Olgin

УДК 821.163.3-1.09

**SUB SPECIE AETERNITATIS! – 75 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО НА РАДЕ
СИЛЈАН И 50 ГОДИНИ ОД НЕГОВАТА ПРВА ПОЕТСКА КНИГА
ТРЕТИОТ ЛИК НА ВРЕМЕТО (СКОПЈЕ: 1975)**

1. Вовед – Поводот за овој текст за нашиот реномиран поет, литературен критичар, антологичар и издавач Раде Силјан е што оваа година се навршуваат 50 години од издавањето на неговата прва поетска книга *Третиот лик на времето* (1975.) и 75 години од неговото раѓање. Акцентот во овој текст е ставен на поетскиот првенец на Раде Силјан (*Третиот лик на времето*), меѓутоа оваа година има уште неколку други јубилеи поврзани со творештвото на авторот. Имено, Освен што се навршуваат 50 години од првата поетска книга на Раде Силјан, оваа година исто е и јубилејна и по тоа то се навршуваат:

- 45 години од издавањето на неговата поетска книга *Сенки на јавето* (1980)
- 35 години од појавувањето на неговата книга *Засидување на сенката* (1990)
- 15 години од излегувањето од печат на *Завештанија* (2010) и
- 10 години од појавувањето на стихозбирката *Молитва за Македонија* (2015).

Книгата *Третиот лик на времето* уште со самиот наслов најавува невообичаен влез во македонската поезија, бидејќи не само што во него (насловот) е употребена метафора, туку има најава за една длабокомислечка рефлексивна поезија, заснована врз филозофски категории. „Времето“ е една од основните категории во филозофијата. А лексемата „лик“ е една од оние кои се многу користени во поезијата, но нејзината поврзаност со лексемата „време“ е нешто што многу ретко се сретнува во наслови на поетски книги од македонски автори.

Првата поетска книга на Раде Силјан *Третиот лик на времето* содржи два циклуси и тоа: „Во тајниот круг“ во кој се сместени 21 песна и „Привидение“ во кој има 10 песни. Таа е карактеристична по тоа што во неа се опфатени голем број теми почнувајќи од темите поврзани со религијата и црквата (црква, манастир, фреска, икона, монах/калуѓерка, игумен, молитва, исповедувањето, пророк/ување, распетие, смрт, воскреснување...), потоа теми поврзани со сонот и јавето, па суштината на минливоста на времето (и на животот), гласник/вести, интроспекција, љубовта итн.

2. Квантитативна анализа – Во резултатите од подеталната квантитативна анализа, во овој контекст ги презентираме само оние лексеми кои беа застапени со 5 и повеќе фреквенции (бидејќи ако ги презентираме сите, тоа би одзело многу простор, а и сметаме дека со ваквата рамка се опфатени најважните и најзастапените лексеми во поетската книга *Третиот лик на времето*).

Застапеноста (бројот на појавувања) на одредени лексеми во поетската збирка *Третиот лик на времето*, којшто се утврдува со квантитативна анализа на содржината на текстот ги покажа следните резултати:

- Убедливо најзастапени се лексемите поврзани со религијата, верата, црквата = вкупно 32 пати;
- Втори според зачестеноста се зборовите поврзани со лексемата „вода“ (извор, водоскок, река, езеро, море... кои во книгата се појавуваат 25 пати;
- Следни по зачестеноста на појавувањето се зборовите поврзани со лексемата „сон“, = 17 фреквенции;
- Подеднакво (со по 10 фреквенции) се застапени зборовите поврзани со лексемите „мајстори“ и „ветер“;
- Само со по една фреквенција помалку (со по 9/девет) се застапени лексемите „зора“ и „куќа/кула“;
- Веднаш после нив се зборовите поврзани со лексемата „птица“ кои се застапени со само 5 фреквенции помалку од претходните (= 12 пати);
- Лексемите „ноќ“ и „простор“ во книгата се застапени со по 8 фреквенции/појавувања, а пак лексемите „време“ и „смрт“ ги има со по 7 фреквенции;
- Со по ист број појавувања во песните од книгата (6/шест) се застапени и лексемите „тајна“ и „прокоба“ и на крајот со 5 (пет) појавувања/фреквенции е застапена лексемата „земја“.

Ова наведување на застапеноста на одредени лексеми, само по себе е индикативно, но треба да имаме предвид дека е само рамка која ни дава согледба во структурата на првата поетска книга на младиот Раде Силјан кој тогаш (во 1975 година) имал само 25 години. Сепак, квалитативната анализа на дел од песните и на застапените лексеми во соодветен контекст, ќе овозможи да се стекне поцелосна претстава за суштината на поетскиот првенец на Раде Силјан – *Третиот лик на времето*.

3. Квалитативна анализа – Поетската сила на првата песна во *Третиот лик на времето* – „Мајсторите“ може да се согледа преку повеќе параметри и од повеќе аспекти. Раде Силјан како поет-филозоф уште со првиот стихови во својата поезија ја внесува категоријата „простор“ и го омеѓува истиот: / „Меѓу три села и три гори“ /. А во вториот стих Силјан се промовира како поет неимар, при што градителството и во реална и во метафорична смисла е понатаму постојано присутно во неговата поезија. Всушност првата песна „Мајстори“ е и песна за значењето и местото на недостижните работи, за човековите желби, кои ако се нереални стануваат илузии. А силата на илузиите во човечкиот живот е таква што тие можат да бидат погубни за човекот, во чиј живот е (помалку или повеќе) постојано е присутен богот Јанус со своите две лица: / Меѓу три села и три гори / ми градат куќа / измислена / возвишена / недостижна / со две лица / куќа на смртта /.

Во втората строфа авторот пее за животот со вграден стремеж за „чекор повисоко“, но и за неговата разновидност. Вушност, овде младиот Раде Силјан, имплицитно го воведува (или барем навестува такво нешто) поимот „слобода“ кој е поврзан со можноста на човекот да избира меѓу повеќе алтернативи. Меѓутоа, и таа разновидност и слободата да се избира, исто така може да бидат погубни за човекот: / Меѓу три села и три гори / ми градат куќа / со сончев прстен / со полски ребра / со повеќе бои / куќа на смртта /. На крајот, поетот не заборава дека составен дел на човечките судбини, се спомените („неопеаните

спомени“) и човечките страдања без кои човекот не може да се воздигнува. И во оваа строфа метафоричното значење на смртта имплицитно се наметнува, слично на новозаветната мисла – да / се / умре / стариот човек во нас /, за повторно да се роди / „новиот човек“, како што пишува Св. Апостол Павле: Меѓу три села и три гори / ми градат куќа / со безброј судбини / со неопени спомени / со слепи очи и лелеци / куќа на смртта („Мајстори“). Така овде смртта се појавува како крај на сè, но и како обединителка на сè и како пресвртна точка за нов почеток.

Во песната „Гласник на времето“ поетот користи анафори („Ќе ви рече“), како и во насловната песна „Мајстори“, и пее за минливоста на времето и начините на неговото (на времето) и на нејзиното (на минливоста) перфидно делување и рафинирано лизгање низ прстите на нашите животи, но сепак со надеж и барање (аманет) гласникот на времето кому му ја остава сабјата, да ја чува поетовата глава: /...Сабја имав – / уплав ме фати / ја оставив на тремот / со аманет / мојата глава да ја чува //.

Употребата на кованица („неологизам“) Раде Силјан за првпат користи во насловот на една песна во оваа своја прва книга и тоа во песната *Невидливиот вестител*, при што „вестител“ е лексема за човек кој носи вести, без разлика дали добри или лоши, дали некој го разбира или не го разбира: / Тоа што го кажува никој не го разбира / Тоа што го сонува само во него умира //; без разлика во каква форма се појавува: / в зори ко око на школка / на пладне ко прстен на жена //; без разлика дали доаѓа во сонот или на јаве: / така ја започнува битката со мигот / со сонот / со зборот првпат чуен / и по правило е многу таен и невидлив: / никој не знае кога минува низ царски порти /, а во времиња-невремиња ниту одбраните не можат да го видат: / во злокоба и светите луѓе не можат да го видат / (*Невидливиот вестител*). Но вестителот понекогаш носи и спокој и за тоа /... ги буди пролетните билки /.

4. Темите поврзани со духовноста, црквите/манастирите, калуѓерките/монасите, религијата, младиот Силјан експлицитно ги опејува во песните *Крстител* и *Исповед на слепченскиот игумен*. Песната *Крстител*, не само со автентичната содржина која се опејува, туку и со ритмиката (главно петтослоговни зборови) отстапува во однос на другите песни во оваа поетска книга. Во неа Силјан, со лаконски стихови во една строфа на фасцинантен начин ни ја опејува суштината на *крстителот*: / Таен во одот / знаен во сонот / морен во гласот / болен во страста / колнат од бога / сам на брегот / со едно око / со скршено копје / со чудна резба / со стара клетва / нашиот крстител / на полноќ се враќа /.

Во песната *Исповед на слепченскиот игумен*, Раде Силјан користи анафора (лексемата = „ноќ/та“) и поетски го нагласува значењето на ноќта за монасите и посебно за игуменот. Таа им донесува многу искушенија, но и им нуди решенија за тие искушенија, ги исцелува и ги спасува: / Ноќта е нашиот спасител / најмирниот коњаник / што доаѓа... / нас да нè лекува / да нè благослови /. Сепак таа носи спасение на нивниот дух преку ониричното: / Ноќта е најголемата причина / за нашето враќање во сонот / едноличен / колнат / но мудар и тих / ко нашиот дух / откај мртвите што иде / во прогонство / пак да воскресне /.

Религиската и религиозната тематика е експлицитно присутна и понатаму во книгата и тоа во песните *Пророк*, *Распение во сонот*, *Калуѓерката*

од нашиот манастир, а имплицитно во песните *Водоскок*, *Пустелија*, *Ден на прокуда*, *Бегство во зората*, *Мојата морска љубовница* и во завршната песна од книгата *Тој патник таа вечна болка*.

5. Втори по зачестеноста (со 25 појавувања/фреквенции) беа зборовите поврзани со лексемата „вода“ (и сите придружни зборови како: извор, водоскок, река, езеро, море итн.) и во овој контекст, според насловите ќе бидат наведени следниве песни: *Водоскок*, *Запис за морето*, *Гласник на море за вода гори*, *Судбината на морнарот* и *Мојата морска љубовница*. Посебно е интересно што во вториот циклус песни *Привидение* од вкупно 10 песни, дури 4 песни се поврзани со морето. Тоа е малку чудно, посебно ако се знае дека Раде Силјан потекнува од планински крај (с. Жван, кое е сместено од десната страна на Црна Река). Единствената поврзаност со морето е лексемата „вода“, но и понатаму останува чудната инспирација од/со морето во поезијата на Раде Силјан, уште повеќе ако се знае дека тој ниту живеел на море, ниту пак престојувал подолго време во близина на морето. Сепак, во разговорите со авторот, тој нагласи дека за нас децата кои потекнуваме од планински краеве, посетата на морето отсекогаш ни било копнеж и неисполнета желба уште од најраното детство: / Беше извик во далечина / дожд под пазувите што капе / ветер што го затоплива осојот / глас што ги разбудува глувонемите / беше прекрасна слика на времето / а сепак остана изгубена битка //. Да за најголемиот дел од нас животот крај море остана „изгубена битка“, бидејќи и понатаму си останавме да живееме во една од најпланинските земји во светот. А за таа неостварена желба поетот пее и во песната *Гласник на море за вода гори*: / До морето ни една ѕвезда нема да ме води / до морето ни една ѕвезда нема да ме љуби /.../ до морето ни еден сликар нема да ми ја нацрта / мојата Сува Планина //. А за тој детски копнеж и љубовта кон морето со силни метафори пее во песната *Мојата морска љубовница*: / Ми легнуваше во сонот со таинствена насмевка / Едното уво го подаваше под мојата глава / Го милуваше прстенот од детството скриен /.../ ...// Таа не спиеше а јас не се разбудував / За сето безредие / Палеше по три свеќи /.

6. Лексемата „сон“ и зборовите поврзани со неа (сон/ува/ње, на/сон/е) во анализата се појави како трети според зачестеноста на појавувањето (со 17 фреквенции). Во поетската книга *Третиот лик на времето* лексемата „сон“ се појавува во насловот само на песната „Распение на сонот“, додека другите фреквенции на лексемата „сон“ се внатре во песните. Оваа песна е карактеристична по енергијата што во себе ја носи (а која е типична за многу песни од оваа прва поетска книга на Раде Силјан), како и по силните метафори што поетот ги користи: / Последниот патник ќе доаѓа без очи / Со избраздено чело и камено длето / Да убие сè што е: ем клето ем свето //. Песната (како и други песни во *Третиот лик на времето*) во трета строфа, ја навестува и големата поетска антиципативна моќ са многу настани што ќе се случат на нашите простори (и пошироко) во децениите што следуваа: / Во предел од диви стебла / Крај црквите бесно куче ќе лае / Ранет војник во мене ќе гледа / Ќе се препознае себе и во себе ќе стрела //.

7. Како посебен хронотоп (во Бахтинова смисла) во оваа поетска книга се појавува и заслужува да му биде посветено посебно внимание „Гусларот“

(„гусларите“). Тие се појавуваат во оваа поетска книга (*Третиот лик на времето*) како лик/ови метафори и симболи, подоцна исто така присутни во поезијата на Раде Силјан и се посебно значајни.

Гусларите биле инспирација и ги споменуваат во својата поезија и Максим Горки, Григор Прличев, Кузман Шапкарев, Рајко Жинзифов и други. За нив има напишано две книги проф.д-р Александар Стерјовски (од Педагошкиот факултет при Универзитетот Св. Климент Охридски – Битола). Великиот Григор Прличев всушност признава дека директна инспирација за “Сердарот” било пеењето на еден гуслар: На гусла двоструна свирејќи, / покрај патот седнат, / Го пее ова просјак сед; / А јас, пак, прост запишувач, / минејќи тука еднаш / Го запишав од ред до ред. (Наведено според Стерјовски, 1999:13).

И Раде Силјан го употребува гусларот како лик-симбол во првата негова поетска книга *Третиот лик на време* (1975), кога бил на возраст од само 25 години, што само по себе е фасцинантно и говори за неговата поетска зрелост.

8. Во оваа поетска книга Раде Силјан само во една песна во насловот ја споменува лексемата „поет“, во песната *Смртта на поетот*. Но, да се биде поет не е воопшто лесно бидејќи: / Царство од прокоба во тебе се всели / Нечуен звук во друг свет те отсели / Сега во нас темнината тајно јазди //. Поетот Силјан пее и за тоа од каде ја црпат инспирацијата поетите и за нивната експресивната моќ: / Здивот летен во сенката нечујно нè бара / Само од нокта до нокта молчиш / Оставаш низ песната гладните да мрморат //. За бравурозно да финишира во третата строфа со следните стихови: / Птиците во летот се губат / **Тоа што можат песните не може смртта** / А тебе те буди тајната на зборот //. Со оваа поетот на највисок пиедестал го воздигнува зборот и неговата сила, но исто така на поезијата, на песните (а со тоа и на поетите) им дава неверојатна трансцендирачка моќ – песните ја надминуваат смртта.

9. Може уште многу да се пишува за оваа прва поетска книга на Раде Силјан – *Третиот лик на времето*: за архаизмите и неологизмите што ги користи поетот, за стилските фигури, за метриката, за симболиката присутна во неа, за пораките и антиципативната сила за времиња што следуваа/т. За жал просторот за овој текст ни е ограничен и ќе завршиме со кратка сумарна оценка за поезијата во на Раде Силјан во неговата прва поетска книга: *Третиот лик на времето* е книга со извонредно силни песни, со неверојатно силни метафори, книга во која се присутни теми со универзално значење, па според тоа може слободно да се истакне дека оваа прва поетска книга на Раде Силјан е оригинална, пишувана *sub specie aeternitatis* и пантемпорална според своите севкупни поетски квалитети.

ЛИТЕРАТУРА

Силјан, Раде (2021) *Избрани дела: поезија, кн.1*. Скопје: Матица македонска
Стерјовски, Александар (1999) *Македонските слепи гуслари: прилог кон Хомеровото прашање*. Скопје: Матица македонска

Елизабета Јончиќ / Elizabeta Jonchikj

УДК 821.163.3-93-1(049.3)

**„ЗБРКА ВО ТРКА“ ОД ВЕСНА МУНДИШЕВСКА-ВЕЛЈАНОВСКА –
ТВОРЕЧКО ПАТУВАЊЕ СО СВОЕОБРАЗНИ СТИЛСКИ ПОСЕБНОСТИ,
СО СТИХОВНА КОНСТРУКЦИЈА ОД АВАНТУРА ДО ПОУКА, ОД
КРЕАТИВНО УЧЕЊЕ ДО ОСМИСЛУВАЊЕ, ДО ИНТЕРАКТИВНО
ПИСАТЕЛСКО-ЧИТАТЕЛСКО СОЗДАВАЊЕ НА ПРИКАЗНАТА**
(кон „Збрка во трка“ од Весна Мундишевска-Велјановска,
„Перун артис“, Битола, 2024 г.)

Кога се твори за деца, се буди детето во нас. Она дете што секој возрасен го носи во себе. Тоа дете оди многу брзо, со посебен чекор, чекор што не може да се наврати физички назад, но, може да нè однесе напред во еден друг чекор, чекор што постојано се движи, а тоа е – мислата. Како преку перото да се влезе во детскиот свет и притоа да не се наруши хармонијата на детската рецепција? Творечката способност на човековиот ум е спремна секогаш да изнајде нови идеи, да ги приреди, да ги обликува, да ги изида, да ги скрои и состави. Убаво е кога мајсторите на перото успеваат со помош на „реални“ слики од големиот *„недоброј можности за креативност и имагинација на секој чинител“*, да создадат свет што истовремено ќе биде и далечен и близок. Тоа го направила писателката Весна Мундишевска-Велјановска во своето дело „Збрка во трка“. Создаде еден свет што е еквивалентен и покрај позициската разлика дете – возрасен, што се чувствува и доживува со насмевка на усните и нескриен трепет во срцето.

Книгата поезија „Збрка во трка“ од писателката Весна Мундишевска-Велјановска претставува убаво вткаена тематска специфика, во која на првото читање се забележува доминантен и широк распон на општи литературно-педагошки елементи во градбата на текстот. Но, ако се погледне стиховниот конструктивен принцип на поетесата, се забележува втора силна доминанта и строг паралелизам помеѓу фонолошко-граматичките елементи. Таа стиховна конструкција предизвикува асоцијации со нескриена енергија не само по должината на текстот, туку и во детските очи и срцето на возрасните. Ненаметливата и доследно ангажирана метричка парадигма содржински ја збогатува моќта на зборот. Феноменот на тропите (епитет, компарација, синегдоха, хипербола и персонификација) и фонетско-фонолошките изразни средства, се чувствува низ стиховите на сите творби во книгата. Римата е неодминлив и дополнителен слој на акустичка перцепција, сообразена со сетилните перцепции и слојот на графички слики. Таа го носи читателот кон прекрасно литературно доживување. Многу важен дел за посочување во основната уметничка замисла на книгата е ликовниот дел, кој, иако е подреден, не е независен од текстот. Во делото се забележува хуманистичка димензија на комуникацијата дело-читател (дете и возрасен) бидејќи во стиховите има *„доживување на секоја песна како приказна со своја посебност“* (како што истакнува авторката во предговорот кон книгата). Точно таа полифонична посебност на доживувањето на темите, мотивите, ликовите и приказната „Збрка во трка“, или, како што ќе забележи окоото на искусниот читател во графичкиот приказ на третата страница, и „Трка во збрка“, со својата содржинска и јазична

структура се вешто прилагодени кон поширок аудиториум, а не само кон децата и нивните спознавачки способности.

При сеопфатна анализа во композициите на песните видлив е архетип од игра на зборови со силни асоцијации (звучни и визуелни). Ритамот на стиховите е рамномерен и правилен, лесно разбирлив, со брза и динамична структура која создава живост, разиграност, комичност, поучност, благодарност, заинтересираност... Ваквиот начин на смислување и соединување на зборовите во стихот и строфата, поткрепен согласно фонетските и граматичките структури, го прави текстот попривлечен за децата. Истовремено ги поттикнува децата да се насочат кон лексичките значења на зборовите во стиховите и строфите, за полесно да ја сфатат смислата и пораката во целините. На овој начин поетесата успешно ја подбудува детската способност за замислување, измислување, мечтаење, создавање, разбирање и „истрчување“ со и низ јазикот.

Литературата за деца секогаш е во тесна врска со воспитно-образовниот процес и на некој начин таа претставува основа за да се остварат дидактички цели во сеопфатниот воспитно-образовен курикулум. Нејзината уметничко-литературна и естетска вредност овозможува продлабочување на општата смисла во формирањето на идентитетот на идниот голем човек, не само во општествената средина, туку и пошироко. Ова книжевно дело на поетесата Мундишевска-Велјановска, во себе, пред сè, носи љубов и хуманост, дејствува поттикнувачки врз возрасните на момент да размислат на детскиот свет. Да размислат за нивните чувства и однесување и да помислат, макар и за момент, дека, како што укажува поетесата: „И ти си била дете.“

„Збрка во трка“ е одличен пример преку кој на децата им се претставени восхитувачки мотиви кои се расцепкуваат во широк мозаик од поединечни мотивски пунктови, кои истовремено имаат и воспитно-образовна цел. Во една „растрчана“ и трајна возбуда, кога читателот се движи низ нејзините страници се соочува со чувство на заедничка припадност со ликовите, што во суштина е сугерирано уште на првата страница со практично осмислениот наслов „Збрка во трка“. Ако се навлезе во симболиката што ја носи насловот („Збрка во трка“), со пристап од лексичкото значење на зборовите „збрка“ и „трка“, младиот читател (а и возрасниот) оживува во свеста многузначни толкувања. Првото толкување, според Толковниот речник на македонскиот јазик, за лексемата „збрка“ разгледувана како именка, означува *мешаница, недоразбирање*, но ако се разгледува и толкува од аспект на глаголско дејство, тогаш „збрка“ означува: 1. *Измеша, исплетка*; 2. *Направи грешка поради забуна*; 3. *Збуни некого, направи, предизвика забуна, збрка, мешаница*. Според Дигиталниот речник на македонскиот јазик, освен претходно наведените значења, дополнето е уште едно толкување: 1. *Почне одеднаш да брка, да гони некого*. Понатаму, според Толковниот речник на македонскиот јазик, лексемата „трка“ се толкува како именка со значење: 1. *трк, трчање*; 2. *Напревар, натпреварување во трчање или брзо одење*; 3. *Вложување напори за да се постигне определена цел или за да се заврши нешто во определено време*. Според Дигиталниот речник на македонскиот јазик, освен претходно наведените значења (за именка ж.р. трка), искажани се следните толкувања: *трка глагол, несвршен вид*; 1. *Учествува во трка*. 2. *Се обидува да надмине некого во брзина*.

Сообразно со наведените толкувања на посочените лексеми „збрка“ и „трка“ во насловот, се восприема следното: „Почне одеднаш да трча во

натпреварот во кој се вложуваат напори за да се постигне определената цел“.

Која е целта што ја определила авторката? И во кој „натпревар“?

Со навидум скриена, но длабока философска мисла, без да ги наруши основните врски и неоддалечувања од основната намера, гледните точки и пораките во текстот (образовни / воспитни / социолошки / психолошки / општествени / емоционални), авторката упатува на постојана потрага која е „зачинета“ со позитивна енергија. Целта на таа потрага е насочена кон разбирањето и смислата што се изведени од животните искуства, и на младите читатели, и на возрасните. „Натпреварот“ претставува метафора за борбата на младиот човек да се „најде“ и да се прилагоди кон збиднувањата и условите што ги носи животот, да се „најде“ низ авантурите што ги доживуваат главните ликови, и од нив да извлече поука.

Понатаму, авторката Мундишевска-Велјановска алудира и на анаграмска трка во која со читање и препрочитување, со преместување на мотивите во забавната дружба од антропоморфизам („Мува“ (стр.9), „Мечката Мина“ (стр.11), „Мачиња-готварчиња“ (стр.12), „Комарецот-Пилот“ (стр.13), „Шумско кино“ (стр.16), „Ешко-Смешко“ (стр.18), „Волчицата Вијка“ (стр.19-20), „Штркот Аа-Аа-Ак“ (стр.21) и др.) до наслови и мотиви што истакнуваат реалност, иако носат елементи на идеализација и фантазија во секојдневието. Пример за вакви мотиви има во песните: „Ангел од трето еден“ (стр.28-29), „Мелоди“ (стр.30), „Мојата помала сестра“ (стр.31), „Бонде и Целе“ (стр.32), „Спанко“ (стр.36) и др., во кои се согледува силен лиризам проследен низ длабока поврзаност, наивност, игривост и невина посветеност на искуствата што ги доживуваат децата. Исто така, во содржината од овие наслови, освен забавната страна искусена со ритмика, преовладуваат елементи на блискост, сигурност, посветеност, расудливост, истрајност, заинтересираност...

Позитивната енергија авторката ја пренесува преку ликовите за кои се добива впечаток дека постојат (а можеби и навистина постојат во реалноста), дека живеат, се радуваат, другарствуваат, заедно со другите ликови од животната средина (квачката Лина, комарецот Скот, Клукајдрвчо, Црвчо, Ешко-Смешко, желката Менка-манекенка, Штркот Аа-Аа-Ак, волчицата Вијка, малиот слон, еленот, кртот, Волчко, осата, Страчко Умец, Мувата...). Фантастичните и природните сцени авторката ги користи за да ги подигне свесноста и чувството за одговорност кај децата, потоа да им овозможи да ги разберат односите и врските во општествената заедница, и, најважно, да го насочи развивањето на нивните критички вештини.

Визуелните и текстуални заемнодејствувања што ги осмислила авторката Весна Мундишевска-Велјановска, што се забележуваат во: „Мува“ (стр.8-9), „Немирниот Снешко“ (стр.23-25), „Турканица“ (стр.38-39), „Ребус“ (стр.45), „Крстозбор“ (стр.46-47), „Облаче“ (стр.51-52), се создадени конгруентно и ненаметливо. Тие активно ги вклучуваат читателите/реципиентите (не само децата, туку и возрасните) во создавање на приказната и нејзиното толкување. Во овој случај сликовитите додатоци во вид на илустрација, цртеж, ребус, крстозборка, графичко-шематски приказ на објектот (облаче), им овозможуваат на читателите полесно да ја разберат и толкуваат смислата, а некогаш дури и да се поистоветат со ликовите, да извлечат поука, да ги развиваат когнитивните способности преку забава (со решавање на крстозборка, со доцртување на незавршениот графичко-

шематски приказ, со решавање на ребус), да размислуваат подлабоко, а некогаш и слатко да се насмеат.

Впечатливо е што ова дело изобилува со ликови, авторката ги опишала како *Тркачи во веселата збрка* (стр.53-54), а кои ги има седумдесет на број (детето Коста, желката Менка-манекенка, Јак-пајак, кучката Лана, мравката Прити, врабецот Роко, квачката Лина, комшивката Мира, мечката Мадам Мина, мачињата-готварчиња, детето Миле, Неда (мајката на Миле), комарецот Скот, малиот слон, богатата крофна, осата, млекцето, Млечка (мајката на млекцето), Глувче, Глувчица (мајката на Глувче), стариот був, Хулахопот и др.). Неверојатен фантастичен свет! Ако подетално се набљудуваат содржинските слоеви на песните, забележливо е дека изобилуваат со голема сликовитост, но и „реалност“. Таа „реалност“ може да се драматизира, може од неа да произлезе игра, и претходно посочените ликови што сиркаат од страниците на книгата може да се постават како актери што ќе „одиграат“ примамливи ролји, како на пример: „Шумско кино“ (стр.16), „Мечката Мина“ (стр.11), „Штркот Аа-Аа-Ак“ (стр.21), „Зрното пченица што порасна во феврек“ (стр.22), „Немирниот Снешко“ (стр.23-24), „Мелоди“ (стр.30), „Прашања“ (стр.43), „Хулахоп“ (стр.44), и многу од другите, секоја засебно или во комбинација едни со други.

Ексерпти за посочениот пример:

✎ „Клукајдрвчо тропа: трас, / брзајте на час, / ќе правиме кино / Црвчо, јас и Нино! / Ќе јадеме пица / на брегот на Ибица, / ќе пиеме сокче / на вселенско бротче. / И Марс ќе го видиме, / и пирати ќе бидеме, / ќе каснеме и благо / под палми на Тобаго.“ („Шумско кино“, стр.16)

✎ „Штркот Аа-Аа-Ак / прави чуден знак / и вика: „Одете десно, / во барава е тесно!!!“ // Сиот искубан и тажен / не се прави веќе важен, / една нога влече и плаче на глас: / „Леле, лелее... Што сторив јас!?“ („Штркот Аа-Аа-Ак“, стр.21)

✎ „Клекни-стани, клекни-стани, / ооопа-опа, цууупа-цуп, / во снегот направи / дупки цел куп. // Ја бакна сто пати и / со прегратки ја обвитка, / па се сликаа за спомен / на селфи-честитка.“ („Немирниот Снешко“, стр.23-24)

✎ „Надвор врне, студи, / а убавата Мелоди / фармерките ги пресеке / да биде во бермуди. // Секој што ја здогледа / за глава се фати, / а Мелоди се чуди, / не може да сфати.“ („Мелоди“, стр.30)

✎ „Колку вода собира на морето сливот? / Колку километри поминува желката / за време на сиот свој живот? // Што се добива ако се соберат / сите нијанси од една основна боја? / Кое е потеклото на зборот „проја“?“ („Прашања“, стр.43)

Книгата „Збрка во трка“ изобилува со стилски посебности своеобразни за авторката. Во стиховната уреденост на фонолошко ниво поетесата речиси во сите творби запазува тек на правилни повторувања на одредни фонемии и фонемски групи. Значајно е тоа што освен игливоста со римата, една фонема во стихот или строфата соодветствува на повеќе гласовни остварувања со различна акустика што дополнително ја разбудува детската асоцијација и содржината на напишаното ја прави попривлечна за нив. Разиграните гласовни остварувања, пак, ги поттикнуваат младите читатели да размислуваат за новите значења на зборовите. Заедно со оваа одлика содејствува и алитерацијата што поетесата ја користи како техника во која игра со буквите, со сличноста во акустичното остварување така што создава силен впечаток во детската свест и на некој начин

повторно ја наведува на размислување, на барање на заедничкиот елемент. Со ваквото восприемање на содржината (слушање различни акустични сегменти во зборовите), читателите, посебно децата, ја развиваат чувствителноста на фонетските разлики и со тоа стануваат подобри во препознавањето на нови обрасци во формирање и разликување на зборовите. Книгата изобилува и со многу интеракции што ја поддржуваат ова констатација.

Ексерпти за посочениот пример:

Повеќе гласовни остварувања со различна акустика:

1. „Си заспа **Спанко** / занесен во **играта** со **Игранко** / и првостанатиот **Станко**, / **фантазирајќи** заедно со **Фанко** / и првокласниот **планер Планко**. // Се најде сред вселена со **Уранко** / и **ранобудниот Ранко**, / **лансирајќи** ракета со **Ланко** / ги стресе поспаниот **Нанко** / и жаловитиот **Жанко**. // Во џунгла со **грановитиот Гранко** / јаваше јагуари заедно со **Јанко**, / во океан сурфаше на **бранови** со **Бранко**, / управуваше **танкер** со **танковратиот Танко**, / во **Ванилија** се прејаде **ванилицы** со **Ванко**, / го победи во „**Цандар збира**“ **Цанко**...“ („Спанко“, стр.36).

→ Правилни повторувања на фонемски групи: спа; анко; игра; стан; фан; план; ран; лан; гран; бран; танк; ванили; ван; џан.

→ Смыслоразликувачки фонеме: *Б, Р, Т, Ж, В, Ц, Џ, Ј, Ф*. Со играта на промена на првите букви се добиваат нови имиња, ликови во песната „Спанко“. Тоа се: Бранко, Ранко, Танко, Жанко, Ванко, Цанко, Џанко, Јанко, Фанко.

2. „Ана и Марга **растеа** / на истата **тераса**... // што **скока** кога **лока кока** кола... // и смешниот **Тони** што **шмука бонбони**. // И **Славе** што **сонил** дека **весла** **сило**... // и еден **жерав** што се **врежа** / во **сончевата мрежа**.“ („Анаграм“, стр.37)

→ Правилни повторувања на фонемски групи: ра; ока; они; сла; сон; режа.

→ Смыслоразликувачки фонеме: *Д, К – Доста/Коста; п, г – пази/гази; б, ц – брмка/црнка; б, м – брза/мрза; п, с – пита/сита; ж, з – желка/зелка; м, в – мода/вода; б, ц – бели/цели; к, в – кивна/вивна; М, в – Млечка/влечка; к, Н – кино/Нино; д, т – десно/тесно; в, д – вели/дели; б, к – брка/крка; ц, п – црви/први; т, в – тажен/важен; с, г – славен/главен; ц, в – црвче/врвче; м, г – мушне/гушне, и многу други.*

Во ова дело авторката Мундишевска-Велјановска намерно и умешно ја поврзала поетската лексика со лексиката која младите меѓусебно ја употребуваат во ова брзо, современо време, изделувајќи ја лексиката што се јавува под влијание на социјалните мрежи и на англискиот јазик. Издвоени се примерите: „жими сиот „сноу“ (snow), „зрното пченица Вај Хот (why not)“, „на селфичеститка“, „Чао, чао, до следната епизода ☺“, „и супер убав „лук“ (look)“, „затоа сум „фит“ (fit)“, „ББ („Bye-Bye“)“, „СУ („See You“)“.

Авторката Весна Мундишевска-Велјановска многу мудро ги предизвикува младите читатели да ја откријат и засакаат поезијата отпеана на ваков начин, потоа да ги поучи и воедно да ги активира и повозрасните, можеби на предизвик за заеднички моменти со нивните деца да читаат, да уживаат, да размислуваат,

да се потсетуваат на своите приказни, заедно да ги раскажуваат... Не само делото „Збрка во трка“, туку и друга литература за деца предадена на ваков начин со сигурност ќе ја разбуди љубовта кон литературата за деца и воедно ќе ги мотивира читателите да го засакаат јазикот. Така, книгата „Збрка во трка“ претставува творечко патување кое низ јазикот тргнува од авантура и донесува поука, од креативно учење ја изведува смислата, а авторката и читателот заедно учествуваат во создавањето на приказната.

Книгата поезија „Збрка во трка“ од писателката Весна Мундишевска-Велјановска, според истражувачкиот писмен приказ е содржинска и вредна и има значајна педагошка улога и потенцијал да биде важен дел од образовниот процес во основното образование, односно како задолжителна лектира да ја збогати наставната програма по Македонски јазик и литература.

Сашо Огненовски / Sasho Ogdenovski

УДК 792.2(497.521.2)(049.3)

АВТОГОЛОТ НА ФУДБАЛСКАТА СЛАВА

(Кон претставата „Јазикот на копачката“, по текст на Иван Егриќ и Филип Грујиќ, во режија на Борут Шепаровиќ, а во продукција на Загребскиот театар на младите од Загреб, Хрватска. Главни улоги: Бернард Томиќ, Уго Корани, Ракан Рушаидат, Луција Шербеџија, Хрвојка Беговиќ и др.)

Спортот во себе содржи една исклучително податливо соблазнување кое недвојбено води кон погубно себеиспитување и се чини дека во тие моменти и спортитетите и оние што ги бодрат, обожуваат и гледаат, по катарзичното взаемно славење и величење, се наоѓаат во темната точка на препознатливоста и резигнацијата. „Во фудбалот, најлошото слепило е гледањето само во топката“, вели бразилскиот новинар Нелсон Фалкао Родригез, а најважната споредна работа на светот со децении станува доминантна препознатливост на многу држави и нации. Во тие канони се движи драмската предлошка на Иван Егриќ, поранешен фудбалер и младиот Филип Грујиќ, „Јазикот на копачката“ чиј наслов има двојно значење алудирајќи на превртениот јазик на излитената фудбалска патика и конечно, јазикот со кој зборува фудбалската кариера, нејзиниот подем и пад, како што обично бидува во вообичаените спортски приказни. Овој драмски текст не носи со себе нешто што не сме чуле и виделе во фудбалскиот спорт, но токму таа вообичаена и многу слушната приказна за инстантната слава на младиот и талентиран фудбалер и неговиот пад во амбисот на невнимателноста која резултира со трајна повреда, отвора големи дилеми кога станува збор за спортот воопшто, неговата цивилизациска присутност, значењето и причините за неговот постоење. Имено, „Јазикот на копачката“ низ неговата особено функционална драмска структура нè наведува на помислата дека дилемите дали е спортот здравје или бизнис се работ на себепознавањето на спортистот, но и на неговиот реципиент, и двајцата ужасно страствени и амбициозни. Егриќ со своето фудбалско искуство и Филип Грујиќ, како млад и талентиран драматичар отворија промислувања кои се од есенцијална важност за спортските дисциплини воопшто, за нивното разбирање, но и (зло)употреба. Од друга страна, Борут Шепаровиќ овој драмски текст го конципира во неговиот препознатлив стил кој, се чини, дека е надограден со една умислена документарност која намекнува тенка натуралистична нишка која импонира не заради својата „верност“, но заради инсистирањето на меморабилијата на уште една резигнантно завршена фудбалска кариера која започнала многу рано, се одиграла молњевито и завршила неочекувано брзо, документарност која, од своја страна ги отвора и другите аспекти на драмската предлошка, а тоа се: општествената корелација и социјалната несигурност. Деловите кои го отсликуваат животот на фудбалските играчи, контрастирани со ситно реалистичните сцени на интимниот живот на младиот фудбалер се двата антиподи по кои се движи неговата режиска концепција, а која би рекол дека во оваа претстава многу повеќе се потпира врз драмскиот текст, а од друга страна, овозможува сјајни актерски креации што е од голема важност за оваа тематска одредница.

Кога сме веќе кај актерските креации, би ја истакнал улогата на Давид Половина која со голем ентузијазам и посветеност ја одигрува младиот Бернард Томиќ градејќи лик на наивен млад фудбалер кој го чувствува слаткиот вкус на миговната слава, но и огромното разочарување од неконтролираноста на својата страственост. Енергичен и емотивен, Бернард Томиќ успева овој комплексен лик да го оживее и да создаде мошне убава актерска креација. Во овој кастинг особен впечаток остава и ликот на фудбалерот Славен Матиевиќ кој го одигрува Уго Корани, чија суровост и лесно лудило се граничи со милитантност, лик кој овој извонреден актер го донесува многу живо и неприкосновено, со прекрасно чувство и за најситните валери во неговата интерпретација. Тука е и ликот на таткото, Љубо Половина кој многу живо и детализирано го одигрува Ракан Рушаидат, создавајќи карактер на амбициозен татко кој решил по секоја цена од неговиот син да направи фудбалска ѕвезда. Во овој лик ги препознаваме сите оние пожртвуваани татковци кои се обидуваат од страста на својот син да направат извор на пари, мислејќи дека со тоа ја обезбедуваат неговата иднина. Овде се наметнуваат и ликовите на психологинката која многу точно и здржано ја одигрува Хрвојка Беговиќ, а и ликовите на другите актери: Луција Шербеџија како загрижената мајка чија лесна таговност е само пролог кон трагедијата на нејзиниот син, Николина Пркачин, Ангела Рамљак, Ведран Живолиќ, Барбара Прпиќ, Зоран Чубрило, Иван Пашалиќ и Тома Медвешек. Актерската игра е најсилната енергија на оваа претстава која на моменти се граничи со брутална животворност, што зборува за еден многу плодноносен критички однос кон значењето на фудбалот пред сè како социјална и општествена категорија.

Сценографијата на „Монтажстрој“ (Матија Блашковиќ, Конрад Мулвај, Борут Шепаровиќ) совршено кореспондира со костимографијата на Марта Жегура, не само во фудбалскиот колорит, туку и во функционалноста на визурата, истакнувајќи ја геометријата на движењето на спортистите и нивниот фетишистички однос кон дресовите, воопшто кон сето она што значи визуелизација на фудбалот, секако поддржано од видеото на истите овие тројца уметници кое, од друга страна го потенцира тој документаристичкиот шмек на целата претстава.

Она што во оваа претстава импресионира е кореографијата на Тамата Деспот која е истакната од синхронизитетот на вежбите на самите фудбалери со елегантно артифициелизирање.

„Јазикот на копачката“ е всушност говорот на спортската патологија, онаа горчлива компонента која го избличува спортистот и од него прави современ страдалник чија финансиска благосостојба го губи значењето во моментите на непрепознатливост од целата околина и секако, во оние моменти кога изместувањето од колосекот на дисциплината станува фатално. Давид Половина е модел за спортист чиј очај е парадигматичен, а претставата во тој момент станува ламент за несфатеноста на возвишеноста на спортот од страна на самите спортисти. Иван Ергич како спортсто искуство, Филип Грујич како драматуршки талент и Борут Шепаровиќ како режисерска радикалност ни понудуваат претстава која отвора низа прашања токму во врска со таа патологија кон која брзаат и оние кои долги години од спортот градат бизнис, но и оние кои спортската активност ја претвораат во хедонизам кој им се враќа како бумеранг подарувајќи им болка како онаа на Прометеј: осудени да ја носат до крајот на животот. Кога сме веќе кај спортскиот хедонизам, мораме да

истакнеме дека „Јазикот на копачката“ нè потсетува на тоа дека она што е благородно не влегува секогаш низ априорното задоволство и дека славата секогаш си заминува побрзо отколку што доаѓа. И секако, останатото мора да биде молчење, затоа што крикот е заглушувачки

Борче Панов / Borché Panov

УДК 821.163.3-31(049.3)

ЖИВОТ РАСПНАТ НА ОБИЧНИ НЕШТА: КОН РОМАНОТ „СИРКАЧИ“ ОД ДАНИЕЛА АНДОНОВСКА ТРАЈКОВСКА, ИЗДАНИЕ НА МИ-АН, СКОПЈЕ, 2023 Г.

1. За романот и ликовите

„ЖИВОТОТ е распнат на обични нешта, на една праска, на едно јаболко или круша, на една диња или лубеница... толку совршени и искрени. На нив со голо око може да се прочита и светлината и темнината, да се каже која нивна страна најмногу содржи сонце, а која страна се борела да излезе од мракот за да узрее со сите сокови во себе“ (стр. 22).

Го започнав есејот за оваа необична книга со овој извадок од расказот за Глум Вајс за да ја доловам интонацијата на копнежот кој како тангента извира од оваа чудна и необична прозна книга во која авторката Даниела Андоновска-Трајковска си поиграла со расказот и романот и практично ни покажува како расказите можат како на рубикова коцка да се спојат и да се вртат во структурата на еден роман во една цврста наративна концепција која плени со оригиналност, динамичен јазик, реченица полна со необични, на пати поетични метафори, на пати со луцидни филозофски рефлексии или со пораки за животот и општеството. Ова значи дека оваа книга секако може да се чита, односно кој било расказ да го читате прв, тој и де факто ќе биде прв, но магијата во ова дело е што нема да ве остави рамнодушни и ќе сакате со денови и денови да го читате.

„Сиркачи“ од Даниела Андоновска-Трајковска има вкупно 112 текстови (раскази?) во кои се раскажува за 33 ликови од кои 11 се женски и 22 машки ликови, а има и 3 животински ликови. Најмногу текстови содржи вториот дел (80), потоа првиот (18), а најмалку има третиот дел.

Ликовите во романот имаат чудни имиња, па дури и бизарни како што се и нивните судбини: Карлос Стори, Мајкл Вол, Џон Доу, Брус Лејзер, Моби Дик, Боб Харт, Мапс Грејв, Крис Лајт, Глум Вајс, Нед Лед, Хаус Венити, Трајан Стојанов и Живко Брд коишто уште на почетокот оддаваат некоја нивна особина (од машкиот дел) или како брачни парови: Нед Лед и жена му Цена, Мајкл Вол и Крстал Вол, Карлос Стори и Лолита Дестини, Џон Доу и Џејн Доу, Глум и Шедоу Вајс, Хаус и Сија Венити, Пит Квинсленд, Моби Дик – Виктор и Стојна, Брус Лејзер и Долорес или Доли Инста, Трајан Стојанов и Мапс Грејв и Неил Скреч.

Сите тие се на извесен начин, или заробени од себеси или од другите со коишто живеат и сеедно е дали некој ги сирка или тие самите себеси се сиркаат, тие грчеливо се борат за својата слобода, бидејќи несреќите кои им се случуваат се последица на нивната заробеност. Ликовите најчесто ги следат животните разочарувања од своите избори, несогласувањата, страстите, потрагата по себеси, но и несреќите за кои авторот во еден сегмент ги персонифицирал и им дал персонифицирана димненија.

2. Парабола за несреќата

„Несреќата е како оган – ќе истопи сè, освен златото“ – вели Меша Селимовиќ. Толстој во еден свој роман вели дека сите среќни семејства си личат

едни на други, но дека секое несреќно семејство е несреќно на свој начин, а во „Сиркачи“ писателката нагласува дека несреќите не се заинтересирани за толпата, зашто толпата не е воопшто интересна. И сите толпи мислат исто. Колективно. Борговски. Таа многу луцидно апострофира дека несреќите се заинтересирани за луѓето што се движат заедно, кои се наоѓаат на исто место, но не си припаѓаат едни на други.

Ликовите во „Сиркачи“ се ликови во кои како паразити живеат несреќите за кои писателката вели дека тие „Си избираат човечки тела и се населуваат во нив како тенија во дегестивниот тракт и си молчат таму со години хранејќи се од животната енергија на домаќинот“ (стр. 254), поточно тие избирале луѓе или брачни парови – маж и жена кои не си припаѓаат еден на друг, бидејќи тие не биле заинтересирани за толпата која размислувала борговски, односно како половина луѓе, половина машини со кои командувал чипот на просечноста. Андоновска-Трајковска на еден извонреден и брилијантен начин нагласува дека несреќите се среќни ако имаат дом, топол, безбеден, безгласен во кој не се поставуваат прашања и потенцира дека најтрагично од сè е дека несреќите живееле долго, па со време се доживуваат како судбини. Всушност тие се борат за својата слобода и за својата суштина која патем ја изгубиле.

3. Пре ЛУД и УМ за матрицата и слободата

Првиот дел од романот е Прелудиум – односно асоцијација на музичко дело во чиј наслов се нагласени зборовите ЛУД И УМ како писателката да сака да каже дека можеби секој од овие ликови е по малку луд, но и дека ликовите сепак не го изгубиле и својот ум. Начинот на кој се структурирани расказите во романот наликува на партитура од поголемо музичко дело. Впечатокот при ова го подзасилуваат и живите ритмични реченици кои избилуваат со необични сликовни пресврти и оригинални описи во кои е нагласен и поетскиот метафорички дискурс.

Во првиот дел во кратки кроки описи се опишани машките ликови во романот со нивните жалби за своите жени кои овде се прикажани како жени од кои еден дел се доминантни, во друг дел тоа се жени кои ги напуштиле своите мажи или болни жени за кои тие се грижат, жени кои се мртви или жени кои не постојат. Всушност на еден ироничен начин, мажите се собрале во една група за поддршка на мажи што, на некој начин, се чувствуваат ограничени од своите жени кои ужасно се плашат од новата апокалипса, новиот матријархат. Сепак овој роман ја слика, во вториот дел, и другата страна и ни ги отсликува и ликовите на жените кои имале многу подлабоки причини за да ги напуштат своите несреќи или навиките да ги доживуваат како судбини или едноставно да се разболат, да бегаат од дома или да умрат.

Како и да е заеднички именител на сите нивни копнежи во тој затворен круг е прашањето како да се ослободат, дури и кога доброволно го прифатиле сето тоа: „Но, ако беше толку лесно, немаше да има толку многу „слободни“ луѓе како нас, за кои државата води грижа каде одиме, колку време престојваме на едно место и кое е тоа место што најдолго привлекува мисли и чекори, на чии постови најдолго го задржуваме погледот, кои клучни зборови ги пишуваме на интернет-пребарувачот, што ни се јаде во моментот, на што помислуваме во мигот и што ќе помислиме следниот миг, иако ние и самите не би можеле да го знаеме тоа. Фала Богу, јас самиот се бркаам околу големата трпезариска маса со gps-уредот на грбот“ (стр. 16) ... на едно место вели Мапс

Грејв чијашто жена Неил Скреч имала опсесивно-компулсивна потреба да го контролира. Од тука и името Мапс на Мапс Грејвс. Тој бил магин син со сите луксузи кои му ги обезбедиле неговите богати родители – мајка му била политичарка, а татко му бизнисмен, но бидејќи сè му било дадено в раце истоврмено тој бил и умрен човек без ниедна своја одлука, па дури и жена му Неил Скрејч му била најдена од страна на мајка му, но бидејќи таа била доминантна жена веднаш му ги покажала своите заби. Таа, исто така, била воспитана по манирите на *„Егоизам колку и да сакаш. Нарцизам во уште поголема мера. Пазарна економија. Модерно друштво. Не сакаш – бегаш и пет пари не даваш. Сакаш – земаш без да прашаш“* (стр. 265) и му наметнала тоатална контрола на Мапс, а Мапс Грејв немал храброст да излезе од матрицата.

4. Парабола на слободата

Од друга страна најкарактеристичен од женските ликови кои се бореле и избориле за својата слобода е и ликот на жената на Нед Ленд – Цена. На мажот ѝ Нед Лед многу му било важно што мислат луѓето за него. Тој работел како државен службеник, постојано бил меѓу луѓе и секој ден пред да оди на работа долго време се подготвувал пред огледалото со опсесија да освојува туѓи жени. Цена тоа го знаела, но таа си терала по својот скроман ритам на живот на скромна жена која најубаво се чувствувала во својата стара и искината облека, а не во фустаните и шминката на кукла која Нед Лед ја цртал врз неа се додека сè почесто и почесто почнало да ја снемува од дома, односно да оди да помага во туѓи куќи и дворови само и само да си ја зачува својата човечка природа. Кога ја заклучиле во собата за да биде контролирана и да не се срамат од неа, таа пак нашла начин да шета по покривите и да биде слободна. На крај слободата таа ја нашла во смртта.

Мошне интересен е и ликот на Кристал Вол која му била жена на информатичарот Мајкл Вол или човекот алогоритам. Кристал била ликовен уметник – или по дефиниција била слободна, но длабоко несреќна во себе, па од тука се поставува и прашањето колку и несподелената и бесцелна слобода е среќа или несреќа, односно несреќа што мисли дека е среќа? Таа практично затоа и била привлечена од Мајкл бидејќи тој единствен го дознал тоа. Со својата љубов кон него таа внела многу промени во неговата тотално антиемпатична душа, а тој ѝ дозволил по сидовите од неговата совршена смарт-куќа да ги исцрта сите бои на слободата.

Најсигуриен начин да бидеш многу несреќен е да не инсистираш да бидеш многу среќен – вели Шопенхаур. Во тој манир, Мајкл Вол ја слушал својата жена и полака учел како да биде слободен помеѓу сидови. Така, тој „сè помалку ја забиваше главата во сидот кога водеше љубов со неа и сè повеќе замислуваше дека заедно и двајцата летаат ноќе над покриви со оргазмична насмевка на лицето. Исто како Шагал со својата жена“ (стр. 112). Но еден ден нејзиното небо, односно сидовите на таа куќа почнале да напукнуваат и тоа бил пат без враќање. Таа морала да го напушти, бидејќи слободата ѝ била поважна од сè материјално на овој свет и Кристал Вол одлучила повторно да стане Кристал Фри.

Сличен е и случајот со Хаус и Сија Венити и црвот. Ако Кристал Вол и Кристал Фри живееле заедно седум години, Хаус, Сија Венити и Црвот живееле заедно цели дваесет и три години. Овде среќаваме и еден лик од животинско

потекло – ЦРВОТ. Тој е парабола за совеста на Сија. Тие живееле во кука што Хаус ја проектирал и изградил, иако не бил ниту архитект, ниту сидар, ниту електричар, ниту водоинсталатер. Хаус бил успешен банкар, а потоа и директор на банка, а Сија била „успешна“ домаќинка која по навика и како што самата била убедена, по траекторијата на една судбинска предреденост вечно го следела својот маж; се запишала на истите студии како и тој, затоа што таа за него мислела дека тој отсекогаш бил поперспективен од неа, дека знаел што се бара на пазарот на трудот, знаел како да се продаде себеси пред другите и да успее. А, што знаеше таа? Освен да го следи него во чекор? Каде е тој, таму е и таа. Така било отсекогаш – и сите за нив мислеле – „Колку сте среќни што се имате“! Но, Сија уште од поодамна си мислела „Секој од нас има по еден црв во стомакот што ни ја кажува вистината и тогаш кога тоа не го бараме од него“, ..., но веднаш потоа со остар поглед во себе го преполовуваше долг навестото тело на сопствените разорни мисли за да ги уништи. За среќа, таа не знаеше тогаш дека црвјата имаат способност за регенерација“ (стр. 162). И еден ден кога сретнала еден човек на една изложба, таа зад себе слушнала глас кој ѝ рекол: „Приказните не се отклучуваат сами. Потребна е душа за да ги препознае“ (стр. 166).. И тогаш, таа се свртела и кога погледнала во човекот што стоел до неа ѝ се чинело како да погледнала во себе. И одлуката да го напушти Хаус веќе била донесена.

5. *Параболи за судбината*

Бидејќи во речиси сите приказни од овој роман се сугерира сенката на судбината како на пример онаа на Пит Квинсленд кој не знаел дека навиките ни го одземаат животот и кој својата жена ја сакал повеќе и од својот живот. Тој мислел дека таа е неговата друга половина. И не можел ни еден миг без неа сè додека еден ден таа не му рекла дека не го сака. Тоа било исто како судбината директно да му рекла „веќе немаш причина да сакаш“. Неговата болка била толку силна што почнала да личи на вресок и нему постојано му минувале чудни мисли низ главата. Тој почнал да ѝ посакува смрт на својата жена, замислувајќи ја безживотна на секој можен начин: обезглавена, прободена во градите со нож, прегазена од автомобил на улица, падната во туш-кабината... но, никогаш не си ја замислил како гори...

Писателката Андоновска-Трајковска толку вешто го насикала овој расказ и човек не знае дали прстот на судбината или вешто осмисленото совршено убиство бил пресекот на Гордиевиот јазол поради што судбината од мисла станала судба и огнена смрт за жената на Пит.

Салман Ружди за судбината вели дека таа е збир на сè што се случило пред него, сè што направил и сè што му било направено. Понатаму вели дека тој е секој чие постоење во светот било под негово влијание и дека тој е сè што се случува откако ќе замине и дека ништо од тоа немаше да се случи ако тој не беше дошол на овој свет.

Попрецизна и поуверлива дефиниција за судбината не сум прочитал, а овој роман нè поставува пред дилемата дали треба да поверуваме дека судбината е каузалитет или егоизам, нарцизам и инерција на случувањата по која допуштаме да се случува тоа што го сакаме или да го саботираме.

Во случајот со приказната за Глум и Шедоу Вајс, Шедоу го моли својот сопруг Глум да не ја остава сама – „Не оставај ме, Глум, знаеш дека не можам да седам сама дома. Ми се чини дека сидовите имаат очи. Детски очи“

(стр. 151) – му вели, бидејќи таа имала 7 абортуси и изгубила 7 деца, имала една сообраќајна несреќа што ја осудила на живот во количка и еден мозочен удар.

Истото тоа оставило последици и врз Глум, кој практично морал после за сè да се грижи, а за несреќата, писателката Андоновска-Трајковска нагласува дека таа е поголема и од нас самите како што и товарот на мравката е неколкукратно поголем од неа и затоа и авторот иронизира и заклучува дека „...идеално би било кога несреќите не би се умножувале на едно место во толкава мера. Кога несреќата би била понесреќна, човек би бил барем малку среќен. Но, несреќите се такви. Се клештат тогаш кога не треба, а понекогаш се вградуваат во сидовите и сиркаат“ (стр. 283). Во таа смисла се сетив и на уште една мисла од Шопенхауер каде што тој вели дека судбината некогаш ни доделува картите, а ние играме, но со какви карти да се игра ако несреќата ти доделува само несреќни карти?

6. Парабола за човечноста

Најчовечниот лик во овој чудесен роман е ликот на папагалот Пико. Истовремено тој е алегорична и пример за општествено прифатлив примерок во општеството. Во суштина кога Пико бил купен од докторката – жена на Живко Брд, требало да биде само уште еден украс во нивниот дом. Таа не знаела дека неговите зелени пердуви биле маска за неговата човечка природа и таа воодушевено мислела дека прекрасно ќе се вклопи помеѓу зелените гранки на фикусот, но само што го донела дома тој и проговорил со човечки глас: Здраво – ѝ рекол од зад неа. – Ух – се исплашила докторката и рекла: – Ох, Боже! Ти зборуваш! – Зборувам. И ти зборуваш... хахахах – се насмеал папагалот“ (стр. 183). Уште истиот ден таа побарала од мажот ѝ да го врати папагалот. Сепак Живко Брд не го вратил и наскоро станал најблизок пријател со Пико дури и при заедничките анализи за политичката состојба во земјата. Но Живко морал да го превоспита Пико, односно да го премаскира и Пико морал да се прикрие и пред докторката да се преправа дека е папагал, а не човек. Многу суштествена е епизодата кога Пико си ги кубел предувите. Живко Брд мислел дека е болен ѝ го носел на ветеринар, но не му нашле никаква болест сè додека не сфатил дека Пико има криза на идентитет и дека сака да се разголи за да биде прифатен како човек, но набргу и Пико сфатил колку се апсурдни луѓето, дека го сакаат тоа што не постои, дека надвор во човековото опкружување кафезот е многу поголем отколку неговиот, дека, како што нагласува писателката на едно место, луѓето „го сакаат просечното, очекуваното, ја сакаат толпата, го сакаат едноумието, живеат според очекувањата во својата матрица, која самите си ја создале“... и...експлицитно нагласува – „колку е тажно да си човек, а да не можеш да го разбудиш човекот во луѓето! Колку е тажно да глумиш дека си нешто друго за да те сакаат луѓето и да не можеш да кажеш кој си и што сакаш...“ (стр. 191)

Пико толку добро се маскирал поради што докторката била пресреќна особено кога си играле пред огледалото: ПИ-КА-БУ! – Пи-ка-бу! Пи-ка-бу! – повторувал Пико на секое исправање на главата додека се огледувал во огледалцето, а потоа си ја криел под крилцата. – Пикабу! – повторувале и докторката и Живко и гласно се смееле. И така еден ден докторката рекла „Овој Пико се покажа како добар папагал“. Практично ова е врв од ледникот на целокупното општествено лицемерие и жестока осуда на таквиот искривен систем на вредности во кои живееме.

Од овој контрапункт, би сакал да нагласам дека кога би требало да се идентификуваме со одредени книжевни ликови, што е сосема нормална состојба според студиите за доживување на уметникото дело, особено според книжевниот естетичар Фредерик Хуго, јас би се идентификувал пред сè со Пико и со Моби Дик за кој ќе се осврнам понатаму во овој текст. Според Ханс Роберт Јаус и неговата „Естетика на рецепцијата“ постојат неколку модули на идентификација и тоа: асоцијативна, адмиративна, симпатетичка, катарзичка и ироничка идентификација. Јас секако би ги применил моделите на адмиративната и ироничка идентификација, бидејќи првата ни нуди модел на воодушевување и идентификација со некој лик, а вториот нè наведува креативно и критички да размислуваме за сите контексти и потконтексти на алегоричката на тој лик – на сето тоа што авторот преку него сакал да ни го каже. Во случајот, авторот ни дал една парадоксално реалистична приказна која можеме да ја доживееме и како лично, но и како општествено искуство и критика на човекувањето односно на античовекувањето.

7. *Парабола за светлината*

Колку тој копнеж кон нашата вистинска идентификација и реализација како луѓе е најголем императив на човекот во нас ни зборува и ликот на Моби Дик – Уметникот. Исто како и „Моби Дик“ во романот на американскиот писател Херман Мелвил во кој белиот кит Моби Дик ја симболизира епската и космичката борба помеѓу доброто и злото и кој е недофатлив за алчноста на китоловците особено изразени преку ликот на капетанот Ахав кој по секоја цена и по цена на смртта на морнарите од екипажот, а подведен пред сè од желбата за одмазда, безобзирно го гони Моби Дик низ океаните, ете така и ликот на Моби Дик – сликарот заминува од една источноевропска земја со систем во кој човечките вредности биле ставени во залог на диктатурата на партијата и државата и бегам од неа ѝ покажува подигнат среден прст, бидејќи не сакал повеќе да слика и создава по диктат поминал повеќе граници сè додека не почувствувал дека веќе е далеку – толку далеку, а толку блиску до опомената од неговата мајка која му велела дека не е добро човек да се одделува на подолго време од својата родна грутка земја и дека коренот ќе му зашета по белиот свет и или нема да сака да се врати назад или нема да знае како да се врати.

Сепак Моби Дик цели 20 години својот корен го закоренувал во слободата, бидејќи тој закоренувал, како што поентира авторката, со срцето. Практично Моби Дик заживеал во Македонија, бидејќи овде никој не го трерал да го слика тоа што од него го барала власта. Тој бил поканет од уметникот Кристо, кој го забележал чудесниот тален на Моби Дик додека сликал една мистериозна девојка покрај брегот на езерото. Кристо го поканил Моби Дик да ги наслика фрескоживописот и иконите на црквата во која и самиот бил ангажиран

Неверојатно луцидно, авторката го слика Моби Дик како некој кој сликал само ноќе, затоа што само тогаш можел да слика со светлина на која ѝ ги гледал границите, бидејќи знаел каде почнува, а каде завршува. Тој можел да ја допира точно на местото на кое таа била најчувствителна. Ете таков сликар бил Моби Дик кој со допир ја разложувал светлината на бои, а потоа од нив правел неповторливи комбинации за да го наслика Бог во човекот, но и човекот во Бог.

Моби Дик ја сликал црквата пет години, а потоа поживеал уште десетина години така како што живеел, без граници, а потоа се сменила власта во

општината која го избркала од општинската зграда под изговор дека ќе ја реновираат и дека ќе ја пренаменуваат во Центар на култура и одеднаш тој пак се нашол меѓу граници – сега одделена со жолта лента која го направила бездомник, бидејќи домот за него било нешто во кое треба да се влезе за да се биде слободен, а кога веќе бил истеран тој се нашол во лавиринтот на себезагубата и сфатил дека „колку човек е повисоко на земјата, толку е пониско на небото“. Неговиот спас од бездомништвото, но и неговиот пад и пораз како човек се случил кога ја прифатил милоста на една пропадната жена отфрлена од средината. Таа истовремено била и негов затвор и негов спасител, но ако не била таа, тој немало да доживее таков пад за да може да се издигне како феникс над својата пепел.

И останал да ја умножува својата несреќа во сложените очи на пајакот со кој спиеел во трошната соба, особено кога во неговата родна земја започнала една ужасна војна која ја поставила најцврстата граница која ја омеѓила неговата беда. Сепак, овој трогателен и инспиративен расказ, авторката го завршува со симболичната сребра на Моби Дик со поетот Ом, чиешто име ја симболизира божествената вибрација на постанокот, божествен сун уште пред да настане материјата. Во симболична смисла на зборот поетот е сун кој го вратил Моби Дик на својот извор – на светлината. Тој од него побарал да наслика слика со мотив од неговото детство, а солзата со светлина за прв пат по долго време заискрила од окото на Моби Дик.

8. *Парабола за дехуманизацијата*

Од друга страна, колку човек може да деградира најпластично во романот е прикажано преку приказната за Карлос Стори и Лолита Дестини. Карлос Стори бил актер, но не од тие кои ги играат главните улоги, туку споредните. После случајната средба на автобуска станица која прераснала во судбина во бракот со својата дупло помлада жена Лолита Дестини, Карлос Стори станал само епизоден лик, кој ѝ дозволил на жена си, која како да паднала од небо и без потекло и без семејство, да му договара улоги со режисерите, а него го свела на инсект: *Мојот живот е живот на инсект, ми вели таа, никој не ме забележува во собата сè додека не почнам да зујам на фреквенција од 120 децибели, колку да добијам смртоносен удар по кој ќе ме паметат како крвава флека на сидот*“ (стр. 8) им рекол тој уште на прелудиумот на овој роман на останатите ликови кои се жалеле од своите жени. Таа ја исфрлила и неговата мајка која од куќата се префрлила во една помошна куќарка и никогаш не ги видела неговите деца, затоа што починала уште пред тие да се родат. Но Карлос Стори ја сакал својата жена и покорно ја играл улогата на инсект.

Тој не можел да се пронајде себеси ниту дома, ниту на работа, ниту во партијата во која го вклучила, пак, жена му. Тај главно молчел дома и многу внимавал и на состаноците во партијата за да не се издаде себеси затоа што со повеќето од ставовите и идеите не се согласувал. И така, за да не му биде здодевно, честопати си лазел по сидот и си мислел дека кога луѓето не би си поставувале некакви ограничувања, тогаш светот би бил просирен, просирни би биле човековите мисли и лесно би истекувале во секој муабет, што секако е многу лоша варијанта, бидејќи секој ќе го кажува тоа што го мисли. Тогаш би настанал вистински хаос. Затоа луѓето ја измислиле лагата. Само лагата можела да го спаси човештвото. И така тој и самиот се престорил во лага. Така, и овој

сегмент од романаот е една голема парабола за деструктивните системи во кои покорно прифаќаме да живееме а со тоа и да го надградуваме.

9. Парабола за деградацијата

Друга една таква парабола за деградацијата е и приказната за Џон Доу и Џејн Доу. Џон Доу бил син на земјоделци, но воопшто не живеел како земјоделско дете, бидејќи живеел во трошна кука во градот и таму го остварувал и своето образование. Бил интелигентен, но сметал дека совјот шарм и талент треба да ги искористи само за да се издигне во повисоките слоеви на општеството, а не за да се изгради себеси како карактер. Уште во првиот миг кога ја видел Џејн тој одлучил да ѝ се приближи за да влезе во кругот на татко ѝ Булдог, сопственик на неколку дуќани во градот, голема кука во центарот, работел со злато, а се зборувало дека се занимавал и со криминал.

Џејн растела со повеќе браќа и повеќе била машко отколку женско. Мајка ѝ рано умрела, а нејзиното растење трагично било обележано со инцестот што татко ѝ Булдог уште од нејзината единаесетта година го правел со неа, а таа тоа го доживувала како таванот да се спушта до неа и го истиснува животот од неа. Таа брзо ги прифатила додворувањата на Џон и набргу станала Џејн Доу со цел да избега некако од влијанието и обесчестувањето од татка си. Таа брзо го проспела Џон и ја наметнала својата доминантна природа врз него и така Џон Доу се претворил во Џони – кученце кое живеело под команда на Џејн. Сепак, преку бракот со Џон полека тие заеднички успеале да го скротат, фигуративно речено Џон му ја откинал шепата на Булдог и тој си се повлекол во куќарката, а Џејн во меѓувреме добила деменција и заборавила на таванот што се спуштал врз неа и заедно со Џон тие заживеале кучешки живот со човечко достоинство.

Всушност, Џон Доу е пример за типична деградација за престиж во општеството во кое презимето е поважно од името, парите и престижот – поважни од достоинството, а душата подобро продадена на ѓаволот отколку да стои простум пред Бога.

10. Парабола за слоевите и ликовите

Практично овој роман има толку слоеви колку што има ликови, а ако земеме предвид дека и секој лик е како лепеза од типологии, тогаш може да се сфати за какво дело се работи. Во овој есеј не е сè опфатено од романот, да речеме не се опфатени фантастичните елементи за Брус Лејзер и неговата жена Долорес Инста којашто цел живот била грдата Долорес сè додека не го сретнала пластичниот хирург кој сакајќи да ја претвори во своја кукла ја убедил да ѝ направи серија пластични операции со што ја претворил во Доли Инста што оваа го искористила за да стане скапо платена старлета, но по цена и на својот идентитет и својата суштина, а на крајот и на својот живот таа умира на својата последна интервенција за реконструкција на долната вилица. Не се опфатени и уште многу елементи од овој роман. Но верувам дека овие параболи за овој брилијантен роман ќе предизвика провокација кај читателите за да го читаат ова феноменално прозно дело за кое верувам дека ќе биде силна инспирација и за идните модерни писатели во светот.

Зоран Пејковски / Zoran Pejkovski

УДК 821.163.3-1.09

СЛАВЕ ЃОРЃО ДИМОСКИ – ПРИНЦОТ НА РЕФЛЕКСИВНАТА ПОЕЗИЈА

Вовед

Поетот Славе Ѓорѓо Димоски претставува една од најзначајните и најавтентични појави во современата македонска поезија. Со своето богато и впечатливо творештво, кое доби широка критичка рецепција и заслужена почит не само во рамките на македонската литература, туку и во поширокиот југословенски книжевен простор, Димоски се издвојува како поет со длабоко рефлексивна чувствителност и интензивна уметничка самосвест. Токму поради овие клучни обележја на неговиот поетски израз, сосема оправдано може да се именува како „принц на рефлексивната поезија“.

Рефлексивноста во поезијата на Димоски не е само површен израз на филозофска или лирска интимност, туку таа е суштински дел од неговото поетско битие – темелен слој преку кој тој го гради својот однос кон јазикот, постоењето, времето, митот и духовната вертикала на човекот. Во неговата поезија, зборот не служи само како медиум за комуникација, туку станува средство за длабока онтолошка и егзистенцијална анализа. Поетот постојано го преиспитува значењето на јазикот, на зборот како симбол и суштина, а преку тоа и самата природа на поетското творештво.

Во овој контекст, споредбата со поетот Радован Павловски, е особено значајна и откривачка. Додека Павловски е препознаен како „принц на метафората“ – поет чие творештво е заситено со моќни, необични и често неочекувани метафорички пресликувања на светот – Димоски оди по поинаков пат. Неговото творештво не се заснова толку на метафоричка раскош, колку на духовна концентрација и контемплација. Таму каде што Павловски ја гради својата поезија преку слика, симбол и спонтаност, Димоски ја гради преку тишина, размисла и суштинско поетско „враќање на зборот кон себеси“.

Оваа разлика меѓу нив не претставува хиерархија, туку разновидност на естетски пристапи во рамките на македонската лирска традиција. Славе Ѓорѓо Димоски ја носи рефлексивноста како поетски белег – како вредност што го поврзува со традицијата на европската модерна и неоавангардата, но и со медитативната линија на поезијата што се занимава со суштествените прашања на постоењето. Тој не нуди лесни одговори, туку отвора врати кон длабоки егзистенцијални и јазични лабиринти, каде секој стих е патека до спознание или до нова дилема.

Затоа, именувањето на Димоски како „принц на рефлексивната поезија“ не е само поетска метафора, туку заслужен епитет за поетот кој низ децении останува верен на длабокото размислување, на јазичната суптилност и на духовната потрага, оставајќи зад себе корпус на дела што се читаат со тишина, внимание и почит.

Критички контекст и поезика

Творештвото на Славе Ѓорѓо Димоски претставува значајна појава во македонската литература, која постојано го привлекува вниманието на критиката, и тоа не само во контекст на анализа на неговите поединечни поетски книги, туку и во пошироката рамка на разбирање на неговата улога во современите поетски текови. Од самите почетоци, со првата збирка „Гравири“, па сè до најновите негови изданија, поезијата на Димоски е предмет на интензивни и длабински критички согледувања, кои не само што ја идентификуваат и систематизираат неговата поезика, туку и ја утврдуваат неговата трајна позиција во историјата на македонската книжевност.

Книжевната критика, и тоа од највисоките авторитетни книжевни имиња, универзитетски професори, поети и преведувачи, во своите предговори, есеи, рецензии и изборни изданија, не ја третира поезијата на Димоски како изолиран феномен, туку како дел од органското ткиво на македонската современа поетска мисла. Особено е значајно што овие читања покажуваат една константа во неговиот авторски развој – **постојаната потрага по нови поетски простори**, по нови облици на изразување, по јазична свежина и концептуална длабочина.

Во поезиката на Славе Ѓорѓо Димоски нема место за стагнација или самоповторување. Напротив, еден од највпечатливите аспекти на неговиот поетски пристап е токму одбивањето да се остане во веќе создадената комфорна зона на авторски успех. Тој свесно и доследно се спротивставува на повторувањето и ја гради својата поетска индивидуалност преку постојана трансформација – секоја нова збирка, секој нов текст, претставува обид за „нова форма, нов звук, нов концепт“, како што самостојно го формулира духот на својот творечки метод.

Овој пристап ја открива суштинската строгост што Димоски ја има кон сопственото творештво – строгост што е карактеристична за најголемите автори во историјата на литературата. Дополнително, тоа ја истакнува и неговата изразена самокритичност – едно ретко својство што го издвојува од многумина негови современици. Наместо да се препушти на славата од минатите дела, тој постојано се преиспитува, гради, руши, па повторно создава, како што тоа го прават големите книжевни имиња што ја разбираат уметноста како постојан процес на духовна и естетска еволуција.

Критичарите, во своите анализи, честопати ја истакнуваат оваа негова динамичност – неговото движење меѓу рефлексивност и експресија, меѓу интимна тишина и колективна свест, меѓу митот и сегашноста. Во тој сложен спектар се открива и неговата автентична поезика, не само како стил или јазичен избор, туку како став, како суштинска филозофија на поетското.

Во таа смисла, поезијата на Славе Ѓорѓо Димоски е не само објект на критичка анализа, туку и предизвик за критичарите. Таа не се „разоткрива“ лесно: напротив, таа бара внимателен, информиран и чувствителен читателски пристап. Оттука, и критичката литература за неговото дело претставува значаен придонес за разбирање не само на поетот Димоски, туку и на тековите во македонската литература од втората половина на 20 век до денес.

Структурна динамика и концепт

Најновата поетска книга на Славе Ѓорѓо Димоски претставува уметнички и концептуален исчекор, кој далеку ги надминува конвенционалните поими за збирка поезија. Станува збор за внимателно конципиран хибриден избор, во кој се преплетуваат нови, досега необјавени песни со претходно објавени. Но, наместо да се перцепира како обична ретроспектива или објективна поетска антологија, оваа книга функционира како длабоко лична, авторефлексивна тематска реконфигурација на сопствениот поетски опус.

Она што ѝ дава посебен интензитет на оваа структура е начинот на кој новите песни не се само додаток или проширување, туку јасно дефинирана рамка, една видлива и концептуално осмислена контекстуална подлога врз која старите песни се пресоздаваат. Во таквиот нов аранжман, тие не се само повторно објавени, туку буквално добиваат нов живот – се читаат во ново светло, со друга семантичка тежина, во интеракција со новиот поетски материјал.

Овој чин на реконтекстуализација претставува суштинска поетичка и книжевна одлука која ја ослободува поезијата од стегите на линеарното и хронолошко читање. Така, песната повеќе не е закотвена во своето „оригинално“ време, ниту, пак, во „матичната“ книга од која потекнува. Напротив, таа се преместува, се реинтерпретира, се репозиционира, а преку тоа се отвора можност за времепросторна слобода на поетскиот текст, каде значењето е подвижно и отворено за ново читање.

На тој начин, книгата станува инструмент на авторефлексивност – чин преку кој поетот не само што се навраќа на своите претходни фази, туку ги преосмислува во однос на сегашноста, на зрелоста на поетскиот глас и на наталоженото искуство на творење. Секоја песна во овој контекст станува дел од еден дијалог меѓу времињата, помеѓу различните поетски јазици што Димоски ги користел во текот на својата кариера.

Особено е значајна и хармонијата со која се остварува оваа реинтеграција. Иако концептот е сложен и слоевит, неговото реализирање е проткаено со ненаметлива уметничка прецизност. Новото и старото не се судираат, туку се надополнуваат, се огледуваат едно во друго, градејќи органска кохезија што го сведочи зрелиот авторски ракопис и свеста за длабинската поврзаност на сопствениот поетски пат.

На крајот, ваквата структура не само што открива нови значења, туку ја демонстрира и динамичноста на поетското дело како жив организам – отворен, подложен на промена и континуирана еволуција. Со оваа книга, Славе Ѓорѓо Димоски не само што ја преиспитува својата поетска историја, туку нè повикува и нас, читателите, да ја почувствуваме поезијата како процес, како движење, како жива мисла што постојано се обновува.

Архитектоника и автопоетичност

Поетското творештво на Славе Ѓорѓо Димоски се одликува со длабока структурна дисциплина и внимателно изградена внатрешна логика, што би можело да се рече дека е еден вид на поетска архитектура која не е само облик или рамка, туку суштински дел од значењето. Како што истакнува Ѓоко Здравески и

Пандев во предговорот кон збирката „Ткаења“, Димоски гради поетски систем што се темели на повеќеслојност, на „ткаење од повеќе нитки“ – поетски линии, гласови, слики и идеи кои се испреплетуваат во една суптилна, но длабоко промислена мрежа.

Тој метафорички чин на „ткаење“ не е случаен ниту површен избор. Напротив, тој станува централен концепт преку кој може да се пристапи кон разбирањето на самата поетска мисла кај Димоски. Ткаењето како поетска постапка упатува на континуитет, на свесна градба, на слоевитост, но и на филозофска поврзаност – секоја нишка има своја функција, своја насока, но и заемна зависност со другите. Во таквиот контекст, секоја песна не е изолиран ентитет, туку дел од една поширока мрежа на значења, каде што композицијата станува акт на спојување на мислите, чувствата и јазичните вибрации во хармоничен целосен гест.

Токму оваа архитектоничка димензија води кон автопоетичноста, она присуство на самосвест за поетскиот чин, што се среќава експлицитно уште во раните книги „Гравири“ и „Мерач на зборовите“. Но, тука автопоетиката не се манифестира само како мета-коментар или како лирски став, туку станува декларативна уметничка стратегија. Поетот, свесно и решително, ја одредува улогата на поезијата во рамките на своето творештво: таа не е украс, не е орнаментална игра, туку чин на јазична и мисловна прецизност, „хируршка прецизност“, каде секој збор е мерен, отсецен, одбран.

Така, автопоетското одредување кај Димоски претставува повик на естетска дисциплина: одбивање на реторичко претерување, исфрлање на непотребниот баласт, стремеж кон чиста, акустички заситена и интелектуално интензивна лирика.

„Мерач на зборовите“, како наслов, е речиси манифестна формула: поетот се позиционира како оној што мери, што избира, што прецизно ја калибрира својата јазична алатка. Тој не остава простор за случајност, песната е изгравирани, а не „произведена“.

Во ваквата концепција, поезијата на Димоски станува простор на саморефлексија, каде формата не е само облик, туку и значење. Архитектурата на неговите книги – како тие се структурирани, како се распоредуваат песните, како се вградуваат мотивите – е дел од поетската порака. Не станува збор за просто „редење“ на стихови, туку за создавање поетски простор, кој живее според свои внатрешни закони, свои правила на поврзување, свое движење.

Конечно, кај Димоски се забележува и нешто што ретко се среќава со таква конзистентност, единство меѓу поетската идеја и нејзиниот израз. Архитектониката на неговите книги и автопоетичните инсерти не се паралелни појави, туку меѓусебно поврзани механизми, што го потврдуваат неговиот статус како поет на длабока самосвест и висок естетски критериум.

Во еден свет на книжевна пренатрупаност и често неселективно експериментирање, Славе Ѓорѓо Димоски останува доследен на сопственото ткаење- тивко, но моќно, длабоко, но отворено, интелигентно, но емотивно. Поет кој знае дека формата не е надвор од суштината – туку дека токму низ формата се остварува најдлабоката поетска вистина.

Јазикот како онтолошка есенција

Во поетскиот универзум на Славе Ѓорѓо Димоски, јазикот не функционира само како алатка, како обичен инструмент за поетско искажување,

туку претставува централна онтолошка категорија, т.е. суштински чинител во создавањето и одржувањето на постоењето. Кај него, јазикот е и создавач и создаден, и збор и тишина, и телесна потреба и духовна форма. Таа двојност не ја нарушува неговата целовитост, туку ја зацврстува неговата метафизичка улога, како мост меѓу човекот и светот, меѓу мислата и битието.

Ова особено се нагласува во поетскиот циклус „Јазик и леб“, каде два привидно одвоени поими, јазикот како апстрактен концепт и лебот како материјална потреба се поврзуваат во една длабоко симболична рамнотежа, која ја надминува секојдневната логика. Во оваа поетска рамка, јазикот станува леб за духот, а лебот, материјална манифестација на јазичната вистина. Тие се истоветни во функцијата: и едното и другото се носители на живот, и на телесен и на духовен план.

Преку ваквата синтеза, Димоски не само што ја издигнува функцијата на јазикот до космогонички чин, туку го утврдува именувањето како первичен гест на создавање. Јазикот кај него не ја следи стварноста, тој ја создава. Во самиот чин на именување на нешто, се раѓа неговата егзистенција. Така, зборот станува темел на битието, што нè води директно до онтолошкото јадро на поетскиот чин: поезијата како чин на (пре)создавање на светот преку јазик.

Оваа поетска космогонија го доведува Димоски во дијалог со прашањата за непреводливоста, за транслацијата, но и за самата рецепција на јазичниот чин. Во поезијата не станува збор само за тоа што е кажано, туку и за тоа како се слуша, како се чувствува, како се прима. Зборот не е обичен носител на значење, туку носител на тајна, звучност, енергија, која понекогаш може да се почувствува, но не и да се преведе. Овде се отвора темата за чудото на јазичното постоење, она чудо што се случува секогаш кога поетот го изговара светот одново, но секојпат различно.

Кај Димоски, тоа чудо е свесно искуство. Јазикот е форма на религија, на преданост, на тивка, но длабока вера дека преку зборот може да се допре до она што е најскриено и највистинито. Така, јазикот станува есенција на постоењето, не само како средство на изразување, туку како основа на она што значи „да се биде“.

Не случајно, во неговите песни, особено оние од циклусот „Јазик и леб“, често се среќава тонови на тишина, јазична воздржаност, минимализам, кои всушност ја истакнуваат големината на зборот. Кога зборот се одмерува, се прецизира, се намалува до неговата суштина, тој добива на звучност, на длабочина, на егзистенцијална сила. Тоа не е јазик кој говори за нештата, тоа е јазик што ги прави нештата.

Конечно, она што Димоски го нуди преку овој јазичен пристап е еден тип поетска онтологија, поглед на светот каде постоењето не е завршено, туку е отворено, флуидно и создадено преку зборот. Во тој свет, поетот не е само набљудувач или сведок, тој е создавач, именувач, чувар на звучноста која го држи светот во рамнотежа.

Симболи и метафоричност

Во поезијата на Славе Ѓорѓо Димоски, симболот не е само алатка за украсување на текстот – тој е органско јадро на поетскиот говор, јазичен носител на суштината, и пред сè, промислено избран здив за внатрешна експресија и егзистенцијално сведоштво. Она што ја одвојува неговата симболика од

традиционалната книжевна употреба е нејзината динамичност, континуирана трансформација и лична преработка, бидејќи симболите кај него не се стабилни и кодифицирани, туку отворени, подложни на нови слоеви значење, редефинирани според контекстот на секоја нова поетска целина.

Некои мотиви се појавуваат опсесивно, со ритмичка постојаност, но секогаш во нова светлина. Такви се: куќата, коњот, рисот, телото, ноќта, виното – симболи што ја градат темелната поетска митологија на Димоски, но никогаш не се затвораат во еднозначност. Напротив, тие постојано се „реновираат“, се изместуваат од очекуваното, добиваат нова димензија низ внатрешната метафизика на поетот.

Куќата – во неговата поезија, таа не е само архитектонска структура, туку тело на сеќавањето, тивка енциклопедија на времето, место на духовно враќање и интимна резонанца. Таа симболизира и засолниште и изгубеност, и прибежиште и отсуство. Во неа се преплетуваат личното и архетипското.

Коњот, исто така, чест симбол, ја носи тежината на движењето, поривот, инстинктот, но и жртвата – понекогаш израз на слободата, понекогаш знак на болката што ја носи таа слобода.

Рисот, исклучително редок и силно лоциран во македонскиот простор, кај Димоски станува алегорија на загрозеното, мистичното, она што се повлекува длабоко во тишината. Рисот не е само животно, туку метафора за самиот поет – осамен, прецизен, маргинализиран набљудувач.

Телото и ноќта честопати се споени во една сензуална, но и филозофска рамка. Телото е простор на искуство, на болка, но и на сетилна моќ, додека ноќта е внатрешна состојба, не само темнина туку и почеток на самоспознание, простор каде јазикот се раѓа од тишина.

Виното, истовремено и ритуален и интимен симбол, се јавува како мотив на занес, преобразба, но и жртвување. Во неговиот поетски универзум, виното ја губи христијанската исклучивост и добива универзална телесно-духовна димензија.

Десакрализирање на христијанските симболи

Еден од најсложените и најинтересни аспекти на поетиката на Димоски е неговиот однос кон христијанските симболи, како магарињата од Ерусалим или одењето по вода, кои се појавуваат не како клерикални референци, туку како разбиени и повторно составени икони, дефункционализирани, и потоа реинтерпретирани низ личната митопоетика на авторот.

Во ваквите слики, христијанските мотиви се отргнати од нивниот литургиски контекст и се поставени во поетски простор каде верата се преплетува со скепсата, а духовноста не се наметнува, туку се преиспитува. Така, магарињата од Ерусалим не се само симболи на смирение и влез во светиот град, туку стануваат носители на обичноста, трпението, на понижувањето што носи духовна вистина. Истовремено, „одењето по вода“ не се доживува како библиско чудо, туку како човечка неможност, копнеж, иронија, понекогаш и саркастичен одраз на очекувањата од поетот или човекот воопшто.

Таквиот пристап резултира со десакрализирачки ефект, но не со цел да се поткопа верата, туку за да се создаде нов поетски простор каде сакралното и профаното не се спротивставени, туку коегзистираат, внатрешно напнати, но

продуктивни. Димоски не ги отфрла религиозните симболи – тој ги ослободува од историската и догматска инерција, дозволувајќи им повторно да проговорат, но сега низ интонацијата на интимното, растреперено човечко искуство.

Со еден збор симболиката и метафоричноста кај Славе Ѓорѓо Димоски се живо ткиво на неговата поезија. Таа не служи за украс или за мистификација, туку за проширување на можноста на зборот, за отворање врати кон длабоки, исконски слоеви на човечката егзистенција. Повторливоста на симболите не е повторување, туку повторно осмислување. Тоа го прави неговиот поетски глас единствен, интензивен и прецизен – глас што не кажува, туку проникнува.

Музика, структура, динамика

Поезијата на Славе Ѓорѓо Димоски е своевидна акустична архитектура, еден прецизен, интуитивен сооднос меѓу звукот, тишината и мислата, каде музиката не е украс, туку суштина, структурален темел врз кој се издигнува стихот. Во неговиот поетски свет, звукот не е само поетичка звучност, туку тоа е внатрешен ритам на егзистенцијата, вибрација на мислата, контрапункт на светот што постојано се распаѓа и создава одново.

Стиховите на Димоски честопати се изградени како прашални реченици, отворајќи простор за сомнеж, за филозофско преиспитување, за кревка, но непоколеблива рефлексija. Тоа се стихови кои не тврдат, туку бараат; не диктираат, туку слушаат. Нивната ритмичка поставеност е флуидна, тие не се подложни на класичен метар или рима, туку се движат во рамките на сопствена звучна логика, често исполнета со дисонанци, ритмички пресврти, тежишта и празнини што не нарушуваат, туку ја нагласуваат постојаната несигурност и нестабилност на светот.

Во таа смисла, музиката кај Димоски е сведоштво за порозноста на реалноста, за нејзиниот распад во зборот, но и нејзиното повторно раѓање во звукот. Песната расте, не линеарно, туку органски, пулсирачки, со внатрешен ритам што се менува, што се движи како жива материја. Таа динамика го прави стихот драматичен, но прецизен, како внимателно дозиран музички екстракт, каде секој збор е и мисла, и звук, и тишина.

Во структурата на песната се чувствува желбата за јазична економија, за јасност, концизност и есенцијалност. Димоски не тежнее кон наратив, туку кон фокусирано остветување. Тоа е поезија што не се шири по широчината на светот, туку се концентрира во неговата точка на пресек, во мигот, во зборот, во здивот меѓу два стиха.

Поетот како рефлексивен музичар на јазикот

Вака поставената структура, динамична, но рамнотежна, го потврдува она што со право може да се каже: Славе Ѓорѓо Димоски е „принц на рефлексивната поезија“. Но тоа не е празна естетска метафора. Тој е поет кој не се задоволува со звучноста на зборот, туку ја истражува внатрешната звучност на јазикот, онаа што одсвонува зад зборовите, што ги раздвигува како микроскопски честички на мислата.

Кај него, јазикот не е само средство за поетски израз, туку и самото место на постоење. Тоа е онтолошки простор, микрокосмос во кој светот не се

опишува, туку се создава. Во неговите песни, зборот не е огледало на стварноста, туку алатка за нејзино преобликување, глас за создавање на нова реалност.

Оваа поетска филозофија се рефлектира и во симболичната мрежа што се појавува низ целокупното творештво: лебот, телото, куќата, ноќта, виното, јазикот, сè тоа се поетски кондензирани поими, метафори што ја носат тежината на егзистенцијата. Но тие не се само лични или културни симболи; тие се јазични фреквенции, екзистенцијални акорди на неговата вселена, секогаш поставени во релација со трансцендентното, но истовремено строго артикулирани, економични, со прецизна звучна дисциплина.

Јазикот како звучен универзум

Песните на Димоски нè воведуваат во еден микрокосмос на јазикот, каде поетот не е само негов господар, туку и негов слуга. Таму, во тој звучен универзум, зборот не се расфрла, тој се избира, се полира, се врежува. И токму затоа, неговата поезија може да биде кратка по обем, но длабока по тежина, деликатна во форма, но вибрирачка по суштина.

Тоа не е поезија на површната емоција, туку на длабинската резонанца. Не е само говорење за светот, тоа е чин на создавање на светот. Затоа и секоја песна е како звучна манифестација на интимна космологија, каде речта е и мисла, и чувство, и глас на битието.

Поетската мисла како јазично светотворство кај Славе Ѓорѓо Димоски

Поетската мисла на Славе Ѓорѓо Димоски не се движи по познатите патеки на јазичниот израз, таа ги пробива, ги превртува, ги распнува границите на јазикот, не за да покаже вештина, туку за да отвори пукнатини во стварноста, низ кои ќе потече невидливата крв на смислата. Кај него, поетскиот збор не служи за именување на веќе постоечкото, туку за повикување, реконституирање, светотворство. Тоа е јазик што не следи реалност, туку ја создава.

Во неговото творештво, јазикот е органска супстанција, нешто живо, пулсирачко, напнато меѓу звукот и тишината, меѓу мислата и телото. Тој не го користи јазикот како неутрална алатка, туку како физички и филозофски материјал, како кожа која мора да се расече за да се открие нејзиниот внатрешен механизам, она што лежи под зборовите, под метафорите, под секојдневниот говор. Таму, длабоко, се наоѓа крвотокот на смислата, внатрешниот жар на постоењето.

(извадок)

Славица Михайлова / Slavica Mihailova
„Кристално езеро“, комбинирана техника на платно, 40x40 cm, 2025

АКЦЕНТИ
Accents

65 ГОДИНИ МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА

УДК 061.2:001(497.784)"1960/2025" (049.3)

ПРОФ. Д-Р ДАНИЕЛА АНДОНОВСКА-ТРАЈКОВСКА ИЗБРАНА ЗА НОВ ПРЕТСЕДАТЕЛ НА МАКЕДОНСКОТО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА

На 17.10.2024 година во просториите на Националната установа универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Битола се одржа Изборно собрание на Македонското научно друштво (МНД) на кое како нов претседател едногласно беше избрана проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска.

Во присуство на ректорот на Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола и поранешен претседател на МНД, проф. д-р Игор Неделковски, проректорот проф. д-р Јове Д. Талевски, проректорката проф. д-р Јасмина Буневска Талевска, претходните претседатели на МНД-Битола проф. д-р Борис Ангелков, проф. д-р Марјан Танушевски и голем број на професори и членови на Друштвото, досегашната претседателка, проф. д-р Невена Груевска, го презентираше извештајот за реализираните активности на Друштвото во нејзиниот мандатен период (2022-2024 година) при што особено ја истакна соработката на МНД со УКЛО, во рамките на Европската универзитетска алијанса КОЛОПС. Свое обраќање имаше и ректорот на УКЛО, проф. д-р Игор Неделковски кој кажа дека хронолошки Друштвото е формирано пред Универзитетот, односно во 1960 година и дека во таа смисла тоа е предок за кој Универзитетот треба да се грижи и тоа преку соработка и поддршка.

Изборното собрание продолжи со избор на новиот претседател на МНД за периодот 2024-2026 година, проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, долгогодишен активен член на Друштвото и редовен професор на Педагошки факултет – Битола. Во својата кандидатура проф. д-р Андоновска-Трајковска нагласи дека Друштвото има долга и богата традиција од 64 години и дека истата треба да се негува и одржува и дека сето тоа ќе се постигне со соработка и придонес од страна на сите членови на Друштвото.

За потпретседател на МНД, во новиот мадатен период, беше предложена и избрана проф. д-р Силвана Нешковска, вработена на Педагошки факултет – Битола, а беа избрани и членовите на другите работни органи и тела на Друштвото и тоа:

Управен одбор:

- проф. д-р Мимоза Јовановска Богдановска (Одделение за општествени науки),
- проф. д-р Ангелина Станојоска (Одделение за правни науки),
- проф. д-р Наташа Блажеска-Табаковска (Одделение за технички науки),
- проф. д-р Весна Карапетровска-Христова (Одделение за природни науки),
- д-р Татјана Струмениковска-Ристевска (Одделение за применети науки и медицина),
- Панде Петровски (Одделение за уметност),
- Весна Мундишевска Велјановска (Одделение за лингвистика),
- м-р Стефан Карацовски (Одделение за историско-географски науки).

Уредувачки совет:

- проф. д-р Моника Ангеловска Дичовска (претседател)
- проф. д-р Билјана Цветкова Димов,
- проф. д-р Невена Груевска,
- проф. д-р Гордана Стојаноска
- и д-р Весна Калпаковска.

Надзорен одбор:

- д-р Гоце Марковски,
- д-р Никола Главинче и
- проф. д-р Марија Котевска-Димовска

Етичка комисија:

- проф. д-р Валентина Гулевска,
- проф. д-р Филип Поповски
- и м-р Николче Трајчевски.

ПРОМОЦИЈА НА КНИГАТА „РАЗБУДИ ГО РОДИТЕЛОТ ВО СЕБЕ“ ОД СОЊА КИТАНОВСКА-КИМОВСКА

На 6.11.2024 година Македонското научно друштво – Битола ја организираше промоцијата на книгата „Разбуди го родителот во себе“ од проф. д-р Соња Китановска-Кимовска, член на Друштвото. Настанот го водеше Софија Ристевска,

а промотори беа проф. д-р Олга Мурцева-Шкарик и проф. д-р Сашо Кочанковски кои истакнаа дека станува збор за книга која е напишана на едноставен јазик и која преку лични примери од животот на авторката, но и преку претставување научни резултати од областа на родителството и развојната психологија нуди корисни методи и постапки кои ќе им помогнат на родителите да

изградат успешна комуникација со своите деца. Во вториот дел од настанот авторката Китановска-Кимовска организираше работилница и интерактивна сесија со многубројната публика и практично демонстрираше дел од клучните концепти и методи кои таа ги елаборирала во книгата. Настанот се одржа во Дом Софија – Битола.

ТРКАЛЕЗНА МАСА „НАУКАТА КАЈ НАС“

Во пресрет на Денот на науката, 10 ноември, најстарото научно друштво во Македонија, Македонското научно друштво – Битола, организираше тркалезна маса со наслов „Науката кај нас“.

Тркалезната маса која се одржа во Роднокрајното одделение при НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола, ја отвори претседателката на МНД – Битола, проф. д-р Даниела Андоновска Трајковска. Во свое излагање претседателката пред голем број присутни членови на друштвото нафрли повеќе прашања поврзани со развојот, текот и предизвиците на научната мисла во нашата земја, но и на глобално ниво. Одговорите за овие и други прашања поврзани со науката беа понудени во излагањата на четирите претходни претседатели на МНД, проф. д-р Игор Неделковски, актуелниот ректор на УКЛО, проф. д-р Борис Ангелков, проф. д-р Марјан Танушевски, и проф. д-р Невена Груевска.

Свои согледувања, идеи и предлози за тоа како да се подобрат состојбите во науката во нашата земја и во која насока да продолжи МНД – Битола споделија и дел од останатите членови на Македонското научно друштво – Битола.

На крајот од настанот, потпретседателката на МНД, проф. д-р Силвана Нешковска, ги сумираше клучните поенти од дискусијата преку кои се дојде до заклучок дека науката кај нас во моментот е во една прилично хаотична и стихијна состојба. За вистински развој на науката кај нас потребно е државата да изгради долгорочна стратегија, која првенствено ќе се базира на суштински реформи особено во високото образованието. Традиционалните методи на наставата да бидат заменети со современи методи кои ќе вклучуваат истражувачки пристап. Потоа, магистрантите и докторандите, кои се најсилната алка на научните истражувања, да бидат соодветно поддржани од државата, за потоа, со своето знаење и искуство, да придонесат во сите сектори, не само во високото образование. И секако МНД – Битола, кое пред скоро 65 години многу ентузијастички започна да биде „свеста и совеста“ на нашето општество, да продолжи будно да ги следи сите збиднувања кај нас и пошироко, и критички и аргументирано да се осврнува на нив и да биде предводник и иницијатор на позитивни промени во општеството.

МАКЕДОНСКОТО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА ПОТПИША МЕМОРАНДУМ ЗА СОРАБОТКА СО ПЕДАГОШКИОТ ФАКУЛТЕТ – БИТОЛА

Претседателката на Македонското научно друштво – Битола, проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска и деканката на Педагошкиот факултет – Битола, проф. д-р Данче Сивакова-Нешковски потпишаа меморандум за соработка во насока на

остварување на заеднички цели поврзани со развојот на високото образование, истражувачката дејност, образованието воопшто, културата и животната средина. Меморандумот беше потпишан на 6 февруари 2025 година во просториите на Педагошкиот факултет-Битола, а со него се предвидува размена на искуства и најдобри практики, учество на настани и активности од заеднички интерес, остварување партнерство во заеднички проекти, организирање на заеднички настани, вебинари, семинари, работилници, промоции, трибини, конференции, одбележување на настани за значајни датуми, јавни настапи и слично.

„МЛАДИ АКАДЕМСКИ ГЛАСОВИ“ (МАГ)

Педагошки факултет – Битола и Македонското научно друштво – Битола организираа настан во насока на анимирање на младата популација во активности поврзани со популаризирање на науката и меѓу младите, но и меѓу пошироката популација. Бидејќи студентите кои студираат на Педагошки факултет – Битола се насочени кон јавно говорење на најразлични теми за кои претходно правеле темелно истражување, токму преку нив, на граѓанството им беа доближани најнови сознанија од различни области. Овој студентски чекор кон граѓанството го нарековме „Млади академски гласови“ (МАГ), затоа што се дава можност да се чуе токму гласот и мислата на младите на теми кои се интересни и се врзани за животот, но сите се темелат на научни истражувања.

Настанот се одржа на 7.2.2025 г. и на 10.2.2025 г. во просториите на МНД. Студентите кои студираат англиски јазик и книжевност, говореа на англиски јазик, а беа обезбедени преводи на македонски јазик во печатена форма. Настанот предизвика интерес и се надеваме дека ќе премине во традиција.

На 7.2.2025 г. се одржа невообичаен настан наречен „Млади академски гласови“ (МАГ) на кој студентите кои студираат англиски јазик и книжевност на Педагошкиот факултет – Битола, говореа за граѓаните за да ја доближат научната мисла до граѓанството и да покажат дека таа не само што не е отуѓена, херметички затворена и „неразбирлива“, туку е лесно сфатлива, интересна и сеприсутна во секојдневниот живот. Темите беа најразлични. Се зборуваше за врсничкото насилство, предрасудите, заробеноста од поседување материјални нешта, имањето хоби како лек за душата и можностите за препознавање на лагата од бихејвиористички аспект. Нивното претставување се темелеше на научни истражувања, факти и експерименти. Иако говорите беа на англиски јазик, беше

обезбеден превод за присутните.

Најинтересниот дел во целиот настан беше тоа што посетителите можеа да поставуваат прашања, а сето тоа овозможи топла и искрена дискусија меѓу студентите, професорите и посетителите на настанот „Млади академски гласови“ (МАГ).

**МАКЕДОНСКОТО НАУЧНО
ДРУШТВО – БИТОЛА
ГО ОДБЕЛЕЖА
11 ФЕВРУАРИ,
СВЕТСКИОТ ДЕН НА
ЖЕНИТЕ ВО НАУКАТА**

Востановувањето на одбележувањето на 11 февруари како светски ден на жените во науката, оваа година веќе прави цела деценија. Македонското научно друштво – Битола,

оваа година со дебата, насловена „Жените и науката“, прв пат го одбележува овој ден. Претседателката на Македонското научно друштво – Битола, проф. д-р Даниела Андоновска Трајковска, ја отвори дебатата и акцентираше дека е особено горда што во МНД се 43,7 жени, што е одличен показател, ако се земат во превид состојбите во изминатиот 65 годишен период.

За разлика од светските состојби пак, Битолскиот универзитет „Св. Климент Охридски“ може да се пофали со одлична статистика и со изразено присуство на жени во академскиот свет, потврди ректорот на УКЛО, проф. д-р Игор Неделковски. Тој е исклучително задоволен што системските бариери и предрасуди се надминати, бидејќи 60% од вработениот наставно-научен, научен и наставнички кадар – се жени. Радува фактот што кај асистентите 67% се жени, а кај доцентите 55% (67% кај предавачите), што значи овој тренд на родова еднаквост на УКЛО е загарантиран и ќе продолжи. На докторски студии добри 47% од студентите се жени. Пораката на ректорот Неделковски поентираше со заложба за натамошна грижа за родовата еднаквост и да им бидеме поддршка на жените во науката. Во дебата зеде учество и проректорката за студенски работи, проф. д-р Јасмина Буневска-Талевска, како одличен пример за жена која својот дваесетгодишен академски ангажман го направила во техничките применети науки во делот на сообраќајот. Проректорот за наука, проф. д-р Горан Илиќ, ја изрази подготвеноста за поддршка на жените во науката и истакна дека одамна тој родов јаз, битолскиот УКЛО го има надминато и задоволството е огромно што податоците потврдуваат дека од овој аспект е подобро рангиран од земјите со најразвиена и демократска и научна традиција.

Во јавниот ангажман на жената (научниот, политичкиот) не е клучен натпреварот со мажот. Но, од друга страна, прашањата за економската независност на жената, нејзиниот напредок во животот и кариерата и уривањето на стереотипите се клучни моменти околу кои може да се концентрира женскиот активизам, што мора да се направи не во натпревар со мажите, туку заедно во партнерство со нив, истакна доц. д-р Анита Ангелевска која го модерираше настанот.

Единствено свесноста за прашањата на родовата еднаквост и еднаквите можности на жените и мажите го прави одржлив и подобар светот. Еднаквите *права на жените* и мажите се клучни за унапредување на мирот, одржливата демократија и економскиот развој. А, сето тоа носи и повеќе жени во науката.

РАБОТИЛНИЦА „АВТОРСКИ НЕОЛОГИЗМИ“ ПО ПОВОД 21 ФЕВРУАРИ, МЕЃУНАРОДНИОТ ДЕН НА МАЈЧИНИОТ ЈАЗИК

Педагошкиот факултет – Битола и Македонското научно друштво – Битола организираа работилница со наслов „Авторски неологизми“ по повод 21 февруари Меѓународниот ден на мајчиниот јазик. Работилницата наменета за студентите се одржа во просториите на Факултетот, а ја реализираа м-р Елизабета Јончиќ, професор по македонски јазик и книжевност и асистент м-р Марија Стојаноска, докторанд на Педагошкиот факултет – Битола. Студентите преку интерактивни методи беа поттикнати да се вклучат во анализата на неологизмите во поезијата на Гане Тодоровски и Весна Мундишевска-Велјановска, откако им беа претставени употребените зборообразувачки техники, а потоа и сами создаваа неологизми.

„Авторските неологизми имаат значајно влијание врз развојот на македонскиот јазик. Тие не се само плод на творечките можности на писателите, туку и прозорец за да ги разбереме развојот на јазичниот фонд и неговата динамика. Процесот на создавање и употреба на нови зборови не само што ја збогатува лексиката на јазикот туку и ги поддржува неговиот развој и неговото приспособување според современите потреби и правци на движење“ – пишува м-р Елизабета Јончиќ во предговорот на својата книга „Авторските неологизми во поезијата на Весна Мундишевска-Велјановска“ објавена во 2024 од МНД по претходно одбранета магистерска теза на таа тема на Педагошки факултет – Битола.

„Кога создаваме на мајчин јазик тоа е исто како да се истражуваме себеси во јазикот, но и да дозволуваме јазикот да нè обликува до таа мера што ќе мислиме и ќе дејствуваме со негово посредство... Поетите и писателите се волшебници, алхемичари на зборот, експериментатори со јазикот и тие намерно ја пореметуваат синтаксата, нижат зборови кои гласовно се совпаѓаат, спојуваат навидум неспоиви семи, но и создаваат сосема нови зборови кои не постоеле до тогаш во јазикот. Во тој контекст е и оваа работилница која има цел да ги доближи авторските неологизми на современите македонски автори до младата популација и да покаже дека книжевноста е поле за бесконечни и инвентивни реализации на јазикот, но и дека јазикот се чува, но и се пресоздава во книжевноста“ – рече претседателката на Македонското научно друштво – Битола, проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, писателка и редовен професор на Педагошки факултет – Битола во своето воведно обраќање.

„ЖИВОТ Е ПРОЕКТ“ – ПРЕДАВАЊЕ ВО ОРГАНИЗАЦИЈА НА МНД И ТЕХНИЧКИ ФАКУЛТЕТ – БИТОЛА

Во организација на Техничкиот факултет Битола и Македонското научно друштво – Битола, на 26.2.2025 г. во амфитеатарот на Техничкиот факултет со почеток во 12 часот се одржа предавање од проектен менаџмент со наслов „Животот е

проект”. Реализатори на предавањето беа проф. д-р Цвете Димитриеска и доц. д-р Александар Трајковски. Учесници беа студенти од машинскиот отсек при Техничкиот факултет и ученици од графичката и сообраќајната струка од СОУ „Таки Даскало” – Битола кои имаа можност и да поставуваат прашања и да изнесат свои мислења и ставови на темата.

ПРОМОЦИЈА НА ДОКУМЕНТАРНИОТ ФИЛМ „ФАКАЧИ НА РАСЕЛЕНИ СЕКАВАЊА: СЛУЧАЈОТ НА ЗИСА ХАЦИЕВСКИ“

Пред бројната публика од ученици и заинтересирани граѓани, во свечената сала на НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола, на 26.2.2025 г. во 18 часот се одржа едукативната работилница од областа на културата на сеќавање на децата бегалци од Грчката граѓанска војна. Настанот беше во организација на МНД – Битола, а се состоеше од промоција на документарен филм: со наслов „Факачи на раселени секавања: случајот на Зиса Хаџиевски“ (МКД, 2019, 36’, видео продукција: DreamCast Production), по која следувахе дискусија со авторката Ивана Хаџиевска. Дискусијата ја модерираше етнологот Божидар Маслинко. Според авторката, целата на истражувачкиот процес беше испитување на теоретските и едукативните потенцијали на усните сведоштва на децата бегалци со што документарниот филм воедно претставува извор за усна историја како и полезен едукативен ресурс. Во воведните зборови, историчарот Стефан Караџовски – претставник на МНД истакна: „Вечерва ќе имаме можност да го проследиме документарниот филм кој преку усната историја ги осветлува судбините на македонските деца бегалци од Грчката граѓанска војна. Филмот е резултат на едногодишно истражување кое не само што ги зачувува сведоштвата на оние што ја преживеале оваа историска голгота, туку и отвора нови перспективи за разбирање на начинот на кој колективната меморија се пренесува низ генерации.“ Во дискусијата, едукативните аспекти беа појаснати и контекстуализирани од страна на наставниците Светлана Мирчевска од ОУ „Даме Груев“ и Филип Јаковлевски од Гимназијата „Јосип Броз-Тито“, кои зедоа учество со своите ученици. Станува збор за првиот од серијата настани кои ќе ги реализира Одделението за историско-географски науки при МНД, со што се збогатува понудата на едукативни и научно-популарни настани во градот.

ПРЕДАВАЊЕ ПО ПОВОД МЕЃУНАРОДНИОТ ДЕН НА ЦИВИЛНАТА ЗАШТИТА

На 28.2.2025 г. во Салата за промоции на НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола се одржа предавање на тема „Организација и мерки на цивилната заштита во Република Северна Македонија“ по повод меѓународниот ден на цивилната заштита. Предавањето го организираше Македонското научно друштво – Битола, а го реализираа проф. д-р Менде Солунчевски и проф. Елизабета Апостоловска.

Цивилната заштита е најширока форма на организирање на субјектите и заедницата за заштита и спасување на населението и материјалните добра од природни непогоди и други несреќи. Целта на предавањето беше да се подигне

свеста кај населението, субјектите (органи на државна управа, јавни установи и служби, јавни претпријатија...) и заедницата (општината и републиката) за важноста на цивилната заштита преку нивно ефективно и ефикасно организирање и преземање на мерки за заштита и спасување. Имено, на 1-ви март 1972 г. е формирано првото меѓународно тело за цивилна заштита (ЦЗ). Во 1990 г. Генералното собрание на ООН денот на формирање на Првото меѓународно тело на ЦЗ го изгласа за Меѓународен ден на ЦЗ.

На ова предавање во организација на МНД, проф. д-р Менде Солунчевски, член на МНД – Битола, говореше за субјектите и силите кои ја сочинуваат ЦЗ во РС Македонија, додека проф. Елизабета Апостоловска, претставник на Дирекцијата за заштита и спасување – Одделение за заштита и спасување – Битола, говореше за превентивните и оперативни мерки кои треба да ги спроведуваат субјектите и заедницата. Организацијата на ЦЗ, проф. Солунчевски ја гледа преку одговорните субјектите во двата системи: Системот за управување со кризи и Системот за заштита и спасување. Одговорни субјекти во Системот за управување со кризи се: Управувачкиот комитет, Групата за проценка, Центарот за управување со кризи и штабовите за управување со кризи. Одговорни субјекти во Системот за заштита и спасување се: Дирекцијата за заштита и спасување, единиците на локална самоуправа и силите за заштита и спасување. Сите наведени субјекти на национално, регионално и локално ниво во Системот за управување со кризи и заштита и спасување се во меѓусебна корелација. Во тој контекст проф. Солунчевски даде приказ за организациската застапеност на наведените субјекти на национално, регионално и на локално ниво на територијата на Битола и нивните меѓусебни корелации. Бројните субјекти укажуваат на сложеноста на ЦЗ како најшироката форма на организирање на субјектите и заедницата за заштита и

спасување на населението и материјалните добра од природни непогоди и други несреќи. За нивна успешна функционалност неопходни се преземање на бројни мерки за заштита и спасување.

Во понатамошниот дел од предавањето проф. Апостоловска говореше за мерките за заштита и спасување кои е неопходно да ги организираат и преземаат субјектите

и заедницата. Истите од аспект на времето на нивно преземање можат да бидат: превентивни, оперативни и асанациски, додека според видот можеме да ги дефинираме како: хуманитарни и урбанистичко-технички мерки за заштита и спасување. Во хуманитарни мерки за заштита и спасување се: Евакуација на населението; Згрижување на загрозеното и настрадано население; Радиолошко-хемиска и биолошка заштита; Прва медицинска помош; Заштита и спасување на животни и производи од животинско потекло; Заштита и спасување на растенија и производи од растително потекло; Асанација на теренот. Во урбанистичко-технички мерки за заштита и спасување се: Засолнување на населението; Заштита и спасување од поплави; Заштита и спасување од пожари, експлозии и опасни материји; Заштита и спасување од неексплодирани убојни средства; Заштита и спасување од урнатини; Заштита и спасување од техничко-

технолошки несреќи; Спасување од големи сообраќајни несреќи. Сите субјекти на национално, регионално и локално ниво во зависност од Проценката на загрозеност треба да организираат соодветни мерки за заштита и спасување и сили за заштита и спасување.

МНД и НУ НАРОДЕН ТЕАТАР – БИТОЛА ПОТПИШАА МЕМОРАНДУМ ЗА СОРАБОТКА

Македонското научно друштво – Битола (МНД) и НУ Народен театар – Битола (НТБ) во просториите на МНД потпишаа меморандум за соработка на 28 февруари 2025 година. Меморандумот го потпишаа директорот на Народен театар – Битола, Васко Мавровски и претседателката на Македонското научно друштво – Битола – проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска. Со

овој меморандум беше воспоставена соработка помеѓу Театарот и Македонското научно друштво во пресрет на големиот јубилеј 65 години постоење на МНД. МНД и НТБ во иднина интензивно ќе соработуваат во областа на уметноста, литературата, театарската критика и другите области сродни за двете институции, а ќе се стимулира и посетувањето театарски претстави и пишувањето критика пред пошироката академска и научна заедница.

ТРКАЛЕЗНА МАСА „ЖЕНСКИ КНИЖЕВЕН ХАБИТУС“

Македонското научно друштво – Битола го одбележа Денот на жената со тркалезна маса на тема „Женски книжевен хабитус“ која се одржа на 7 март 2025 година во 12 ч. во просториите на МНД.

„Женски книжевен хабитус“ е замислен како проект – тркалезна маса на која седат значајни книжевници – и мажи и жени и дискутираат за книжевни дела напишани од жени. Целта на овој проект е да се поттикне и да се овозможи отворено да се зборува за книжевно дело напишано од жена, но и да се поттикнат и авторките критички да го погледнат своето писание, од една страна, и книжевните писанија на другите авторки, од друга страна, во насока на изградување култура на читање базирана врз коавторство реализирано преку ангажирано читање на книжевниот текст и оставање свој печат врз таквото конструктивно читање кое ќе резултира со нов текст – рече претседателката на Македонското научно друштво – Битола, проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска во своето воведно излагање.

На тркалезната маса со свои излагања настапија членови на Македонското научно друштво – Битола и членови на Друштвото на писателите на Македонија и секој од нив даде свое

видување за книжевен текст напишан од жена – авторка од Битола и битолско. Се зборуваше за ликот и делото на: Гордана Михайлова Бошнаковска, Вера Стојчевска Антиќ, Елизабета Баковска, Светлана Христова Јоциќ, Лилјана Чаловска, Даниела Андоновска-Трајковска, Весна Мундишевска-Велјановска, Елизабета Јончиќ, Гордана Стојаноска, Милица Димитријовска Радевска, Славица Гацова Свидерска, Биљана Т. Димко, Мирјана Стојаноска, Лили Бошевска, Ели Маказлиева и Силвана Нешковска. Текстовите од вкупно 24 значајни книжевници ќе бидат објавени во посебно издание на МНД кое може да биде основа за идни истражувања и развој на книжевната критика.

МНД ГО ПРОМОВИРА ПРВИОТ РОМАН „ЧОВЕК ГЛАГОЛ (ХОМО ВЕРБУМ)“ ЧИЈ АВТОР Е ПИСАТЕЛКАТА ЕЛИЗАБЕТА ЈОНЧИЌ

На 12 март 2025 г. во НУУБ „Св. Климент Охридски“, МНД го промовираше првиот роман на писателката и член на МНД Елизабета Јончиќ.

Романот „Човек глагол (Хомо вербум)“ е богат и со метафори, психолошки монолози, поетски изрази и философски дијалози што отсликуваат длабоки значења и кодови скриени на прв поглед. Главните ликови се соочуваат со современите вредности, но и со потребата да се вратат на своите корени, истакна писателката Јончиќ.

Според универзитетскиот професор д-р Даниела Андоновска-Трајковска, воедно претседателка на МНД-Битола, станува збор за загадочен и мистериозен роман кој истовремено е и социолошки, философски, теолошки, љубовен, историски, лингвистички, натуралистички, патриотски, древен, духовен, поетски.. Освен Андоновска-Трајковска, на промотивниот настан осврт за романот имаа и Гордана Јовиќ-Стојковска и Милица Димитријовска-Радевска.

Романот е издание на „Словољубве Буквибукс“, дизајнот на корицата е од Весна Мундишевска-Велјановска, а издавањето е поддржано од Министерството за култура и туризам во рамки на конкурсот од годишната програма од национален интерес.

Елизабета Јончиќ пишува поезија, проза, книжевна критика и драмски пиеси за деца и возрасни. Има објавено повеќе стручни трудови од областа на книжевната критика. Таа е членка на Друштвото на писателите на Македонија и Македонско научно друштво – Битола.

ОДБЕЛЕЖАН СВЕТСКИОТ ДЕН НА ПОЕЗИЈАТА

На 27 март 2025 година, во читалницата „Горан Стефановски“ при НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола, беше одбележан Светскиот ден на поезијата.

Во духот на одбележувањето, членови на Македонското научно друштво читаа

поезија, пренесувајќи ја моќта на зборот и убавината на поетскиот израз. Дополнително, во читалната беа изложени картички со поетски творби, илустрирани со делата на Ранко Струмениковски, што даде дополнителна уметничка димензија на настанот. Дизајнот на картичките е дело на Весна Мундишевска-Велјановска.

На настанот се обратија директорката на НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола, м-р Емилија Стефановска Давкова, која ја истакна посветеноста на библиотеката во негувањето на книжевната култура и поддршката на македонските поети. Обраќање имаше и проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, претседателка на Македонското научно друштво – Битола, која говореше за значењето на поезијата како неизоставен дел од културното наследство и нејзината моќ да инспирира и поврзува генерации.

На картичките беа застапени кратки поетски творби од истакнати членови на Македонското научно друштво: Христо Петрески, Раде Силјан, Добре Тодоровски, Радован П. Цветковски, Менде Солучневски, Зоран Пејковски, Сашо Огненовски, Силвана Нешковска, Панде Манојлов, Елизабета Јончиќ, Златко Жоглев – Олгин, Петре Димовски, Милица Димитријовска-Радевска, Лили Бошевска, Весна Мундишевска-Велјановска, Кире Неделковски, Даниела Андоновска-Трајковска, Гордана Стојановска. Организатори на настанот беа Македонското научно друштво – Битола и НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола.

СО ЛИКОВНА ИЗЛОЖБА МНД ГО ЗАПОЧНА ОДБЕЛЕЖУВАЊЕТО НА 65 ГОДИНИ ПОСТОЕЊЕ

Македонското научно друштво – Битола на 23 април 2025 г. го започна свеченото одбележување на 65-тиот роденден со одржување на прес-конференција за медиумите на

која беше претставена работата на Друштвото, но и планираните 65 настани со кои ќе се одбележи оваа јубилејна година. Истиот ден во 19 ч. во Музеј и галерија „Ранко Струмениковски“ – Битола беше отворена изложбата на ликовни дела од 12 реномирани уметници, членови на МНД и тоа: Стојан Апчевски, Милица Василева, Димитар Димитровски Такец, Ставре Стадим Димитров, Илија Кочовски, Димитар Кочевски Мичо, Павле Кузмановски, Јордан Манасијески, Ранко Струмениковски, Симеон Силјановски, Панде Петровски, Борислав Трајковски. Модератор на настанот беше галеристот Драган Ристевски, а во подготовката на изложбата освен него учествуваа Тања Струмениковска-Ристевска и уметникот Панде Петровски. Претседателката на МНД, проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска ѝ се обрати на публиката со истакнување на дел од историјата на МНД, а говореше и за естетската комуникација на релација автор – дело – реципиент, а потоа ги покани присутните да го погледнат каталогот со слики од изложените дела и автори во издаваштво на МНД. За подготовката на изложбата како и за работата на Одделението за уметност при МНД зборуваа ликовниот уметник Панде Петровски, а за естетиката на изложените дела – историчарот на уметност – Владо Ѓорески.

ИСТОРИСКИ ЧАС НА МНД ВО РЕКТОРАТОТ НА УКЛО

За одбележување на 65 годишниот јубилеј на Македонското научно друштво – Битола беше одржан историски час на 24 април 2025 година во Ректоратот на УКЛО – Битола.

Историскиот час се одржа во Ректоратот бидејќи тоа е местото каде пред точно 65 години е основано Друштвото, чие седиште, денес, е во Народната универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ во Битола.

Делегацијата од МНД – Битола, предводена од претседателката на Друштвото, проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, беше топло пречекана од Ректорот на УКЛО, проф д-р Игор Неделковски.

Претседателката д-р Андоновска-Трајковска во своето пригодно обраќање до присутните го истакна фактот дека Македонското научно друштво – Битола и Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола ги обединува еден симболичен континуитет на знаење, наука и култура, чии корени се длабоко вградени во зградата на Ректоратот во Битола. Имено, д-р Андоновска-Трајковска нагласи дека: „Оваа зграда, денес срцето на УКЛО, во 1960 година била дел од Околинскиот државен архив во Битола, место каде што започнала приказната на МНД. Дваесет години подоцна, на истиот датум, 25 април, во 1979 година, овој простор станал сведок на основањето на вториот македонски универзитет – Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола. Оваа коинциденција не е случајна – таа е доказ за духот на заедништво и желба за

развој на науката во Битола, градот кој секогаш бил расадник на знаење, просветителство и прогрес.“

Историскиот час беше збогатен и со претпремиера на документарниот филм „65 години наука, уметност и култура“, посветен на долгата и богата научно-уметничка и културна историја на

Друштвото. За снимањето на филмот, зборувааше потпретседателката на МНД – Битола, проф. д-р Силвана Нешковска, која истакна дека филмот е сниман од месец јануари до месец април 2025 година на повеќе локации во Битола, од кои најзначајните се седиштето на МНД –Битола и Ректоратот, како две места кои се најтесно поврзани со историјата на Друштвото. Проф. д-р Нешковска го изрази своето огромно задоволство од соработката со студентите од УКЛО, кои со нивниот ангажман, идеи и техничка поддршка го помогнаа процесот на снимање и монтирање на филмот.

Документарниот филм кој финансиски е поддржан од Градоначалникот на Битола, д-р Тони Коњановски, трае точно еден час, и е поделен во 10 тематски сегменти во кои се откриваат клучни историски факти поврзани со основањето на Друштвото и неговите иницијатори, различните научни одделенија и активностите преку кои тие низ текот на годините ја промовираат науката, уметноста и културата, како и издавачката дејност и реализираните проекти на МНД, итн.

На настанот покрај проректорите и други вработени на УКЛО, беа присутни студенти, како и претставници на Европската универзитетска алијансата КОЛОРС од Универзитетот во Падерборн, Германија, кои изразија желба за понатамошна соработка со МНД – Битола како асоцијативен партнер на Алијансата КОЛОРС.

**СВЕЧЕНА АКАДЕМИЈА
ПО ПОВОД 65 ГОДИНИ
МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА**

На 24 април 2025 година Македонското научно друштво го прослави својот голем јубилеј 65 години од основањето со свечена академија која се одржа во НУ Народен театар Битола со почеток во 19 ч. „Кога пред 65 години, на 25 април 1960 година, нашите претходници, научници и културни дејци го основале Друштвото за наука и уметност, кое потоа во 2002 година е преименувано во Македонско научно друштво, имале пред себе тешка и одговорна задача, да овозможат Битола да биде расадник на науката и културата во време во кое во градот немало универзитет или институција која посериозно ќе се занимава со наука. Тоа бил ден кога градот Битола добил институција посветена на развојот на науката, уметноста и образованието, институција што ќе остави неизбришлива трага во културниот и научниот живот на градот, но и во Македонија. Имено, Македонското научно друштво е најстаро научно друштво во државата. Македонската академија на науките и уметностите е основана во 1976 година, 7 години по основањето на ДНУ, сегашно МНД“ – рече на почетокот претседателката на МНД, проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, а потоа ја истакна улогата што ја има Друштвото денес, соработката со МАНУ, со научни, образовни и културни институции и со стопанството како и реализираните и планираните настани во различни научни и уметнички области кои МНД ги има

во својата програма за одбележување на јубилејната 2025 година. Истакната беше и издавачката дејност, но и научното списание „Прилози“ кое се објавува од 1960 година, како и Списанието за култура – литература, драмска уметност, филм и издаваштво „Современи дијалози“ кое

излегува од 2013 година. На крајот од своето излагање претседателката Андоновска-Трајковска ја искажа својата благодарност до градоначалникот на Општина Битола кој го финансираше снимањето на филмот „МНД – 65 години наука, уметност и култура“, но и на потпретседателката на МНД, проф. д-р Силвана Нешковска за нејзиното несебично вложување во подготовката на филмот, на студентите на УКЛО и на сите кои учествуваа во снимањето.

поврзаноста на МНД со УКЛО, заменик министерот за образование проф. д-р Лулзим Алиу и градоначалникот на Општина Битола Тони Коњановски кој рече дека Општина Битола и понатаму ќе остане партнер и поддржувач на научните иницијативи и развојот на знаењето.

За значењето на МНД во сферата на науката и уметноста зборуваа проф. д-р академик Блажо Боев, научен секретар на МАНУ, ректорот на УКЛО и поранешен претседател на МНД – проф. д-р Игор Неделковски кој ја истакна и

МНД додели плакети на институции како благодарност за долгогодишната соработка со Друштвото и тоа на: Македонската академија на науките и уметностите, Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Битола, Министерството за образование и наука, Општина Битола и НУ Универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Битола. Посебни признанија добија долгогодишните членови на МНД кои повеќе од три децении соработуваат и ги поддржуваат активностите на МНД, поранешните претседатели на МНД, проф. д-р Сотир Пановски, проф. д-р Борис Ангелков, проф. д-р Марјан Танушевски, проф. д-р Игор Неделковски и проф. д-р Невена Груевска. Благодарници примија институции, компании, здруженија и поединци со кои МНД има потесна соработка. На свечената академија им беше посакано топло добредојде и на новите членови на МНД примени во 2025 година, вкупно 10 на број, кои добија диплома како потврда за членство во Друштвото (Марија Бошевска, Благојче Најдовски, Дарко Вељановски, Татјана Срцева Павловска, Марија Младеновска Димитровска, Фатма Бајрам Аземовска, Јасминка Секулова, Илче Димовски, Денис Арсовски и Андреа Здравковска).

Настанот го збогати настапот на поп-рок хорот „Битвокс“ под раководство на проф. Марина Коруновска, а во вториот дел од академијата беше прикажан документарниот филм „МНД – 65 години наука, уметност и култура“ во кој истакнати членови говорат за историјата и значењето на МНД, за неговата улога

во современото живеење и перспективите кои тоа ги нуди. Филмот е во продукција на МНД и е изработен од група млади ентузијастички студенти на УКЛО под менторство на своите професори од Педагошки факултет и Технички факултет – Битола.

Организацискиот одбор за свеченото одбележување на 65 години МНД е во состав: проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска, проф. д-р Силвана Нешковска, Весна Мундишевска-Велјановска, м-р Стефан Карацовски, проф. д-р Мимоза Јовановска-Богдановска, д-р Никола Главинче, проф. д-р Моника Агелоска-Дичовска, проф. д-р Лела Ивановска, проф. д-р Менде Солунчевски, д-р Гоце Марковски, м-р Билјана Марковска. Свечената академија ја водеше м-р Емилија Сарафска. Графичките дизајни на плакетите, признанијата, поканите, плакатите, банерите и сл. ги изработи Весна Мундишевска-Велјановска, фотографиите се на Ивона Кочов, а одговорен за видеото – Агим Цело.

ПОСЕТА НА ИЗЛОЖБАТА „ЛИКОВНИ ОМАЖИ“ – ИНТЕГРАЦИЈА НА ЛИКОВНО-ЕСТЕТСКА АПРЕЦИЈАЦИЈА И ПРАКТИЧНА НАСТАВА ВО ЛИКОВНАТА ЕДУКАЦИЈА

Педагошки факултет – Битола и Македонското научно друштво – Битола продолжуваат со одржувањето на серија ликовни работилници и активности во соработка со: предучилишните установи, основните училишта, средните училишта, центрите за едукација на деца и млади, невладините организации и други културни и образовни институции.

Втора во серијата работилници и активности беше посетата на студентите од Педагошки факултет – Битола на изложбата „Ликовни омажи“ во Галеријата, музејот и ателјето „Ранко Струмениковски“ во Битола на 30.4.2025 г. Оваа посета беше дел од нивната образовна програма и претставуваше можност за поблиско запознавање со современите ликовни изрази и техники. За време на посетата студентите имаа можност да разгледаат дела од македонски и меѓународни уметници, да слушнат стручно водство за значењето и симболиката на изложените дела, да дискутираат за уметноста во контекст на наставата по ликовно образование. Посетата беше организирана со поддршка на проф. д-р Биљана Цветкова Димов како и тимот на галеријата, со цел да се поттикне критичко размислување и визуелна писменост кај идните воспитувачи и наставници. Тоа е изложба на 12 ликовни уметнички членови на Друштвото за наука и уметност, или денешно МНД Битола. На изложбата се застапени дела на Стојан Апчевски, Милица Василева, Димитар Димитровски-Такец, Ставре Стадим Димитровски, Илија Кочовски, Дамитар Кочевски-Мичо, Павле Кузмановски, Јордан Макасијевски, Ранко Струмениковски, Симеон Силјановски, Панде Петровски и Борислав Траиковски.

Оваа посета беше реализирана како дел од наставната програма по предмети поврзани со развој на ликовната култура и методиката на ликовното воспитание и образование и во контекст на развојот на ликовно-естетска апрецијација, која претставува централен научно-истражувачкиот фокус на проф. Цветкова Димов, спој меѓу теоријата и практиката, и директна практична

имплементација на истиот. Преку директна експозиција на ликовни дела, студентите имаат можност да ја развиваат способноста за доживување, интерпретација и анализа на уметничките творби-процес кој е суштински за идните наставници и едукатори за развој на визуелната и ликовната писменост кај децата и младите.

„Изложбата претставува омаж на современото графичко и ликовно творештво, а посетата им овозможи на студентите да се запознаат со различни уметнички пристапи, стилови и техники. Таа понуди инспиративна средина за дијалог меѓу уметноста и образованието. Беа дискутирани едукативните вредности на изложените дела, со посебен фокус на уметноста во наставата. Овој настан претставува важен сегмент од практичната подготовка на идните воспитувачи и наставници, тоа е спој меѓу теоријата и практиката, овозможувајќи директен контакт со културното наследство и современата уметност во Македонија. Педагошкиот факултет останува посветен на современите пристапи во наставата преку теренски активности, уметничка апрецијација и истражувачко-едукативен ангажман, соработка со културни институции, со цел продлабочување на знаењата и поттикнување на креативност кај студентите и развој на нивните педагошки и методички компетенции, а Галеријата „Ранко Струмениковски“, се профилира како значаен партнер во оваа мисија. Како продолжение на посетата, на студентите им беа дадени активности за изработка на семинарски задачи и презентации, со теми кои обработуваат методски пристапи за вклучување на уметнички дела во наставната практика, дополнително тие ќе изработуваат и наставни и едукативни дневни планови за ликовна едукација на деца користејќи примери и инспирации од самата изложба“ – истакна во своето излагање проф. д-р Биљана Цветкова Димов.

„Присуството на студентите и нивната активна вклученост во анализата на изложбените содржини е доказ дека уметноста има суштинска улога во образованието. Токму овде, во галеријата и во други вакви институции започнува процесот на оформување на визуелна култура кај младите генерации наставници“ – новинар, галерист д-р Драган Ристевски, ко-сопственик на галеријата, доктор по надареност и талентираност.

„Мисијата на Македонското научно друштво е да ја поддржува интердисциплинарната размена и практична примена на знаењето. Посетата на вакви уметнички поставки е силен пример за тоа како науката, образованието и уметноста може да функционираат синергетски во градењето на културно свесни и критички ориентирани професионалци“ – проф. д-р Даниела Андоновска Трајковска, претседател на Македонско научно друштво – Битола.

Студентите (Марија Боцеска, Тамара Јосифоска, Мелек Муса, Александра Андоновска, Викторија Митревска, Сандра Гравчева Јосифовски, Бојана Евроска, Мелек Демировска, Ангела Дуковска, Тулин Бесин, Моника Кочовска, Илина Здравевска, Славица Тодороска, Евгенија Јорданоска, Андреа Ушковска) истакнаа дека ваквиот вид соработка им овозможува директен контакт со уметноста во автентичен контекст, што е непроценливо за нив како идни наставници и воспитувачи: „Не учиме само од книга – учиме од делата, од просторот од уметниците. Ова ни помага да разбереме како да ги мотивираме и нашите идни ученици да ја доживеат уметноста како животна вредност.“

25 ГОДИНИ ОД СМРТТА НА РАНКО СТРУМЕНИКОВСКИ (1936-2000)

Лиљана Христова / Liljana Hristova

УДК 929Струмениковски, Р.

Ранко Струмениковски

Кога се зборува за Ранко Струмениковски неопходно е да се разгледа и објасни периодот на неговите почетоци со цел да се одреди неговото значење во развојот на современата македонска уметност. Тој се појавува на ликовната сцена после завршувањето на Академијата за применета уметност

во Белград во 1963 г., во период кога графичкото творештво започнува да се оформува како посебна ликовна дисциплина во Македонија. За неговата љубов и посветеност кон графиката како специфична гранка на ликовната уметност, голем придонес имаат професорите Михајло Петров (еден од основоположниците на графиката во Србија) и Андреа Миленковиќ. Најголемата заслуга на Ранко се состои во тоа што тој (како претставник на втората генерација графички уметници заедно со Д. Биков, Т. Крмов, Ј. Петров и др.) се определи да го негува графичкото творештво во време на неговиот зародиш. Заедно со генерацијата уметници на којашто припаѓа (В. Ташковски, Г. Чемерски, С. Шемов, Д. Перчинков, К. Ефремов и др.) тој придонесува за модернизација и популаризација на македонската уметност во земјата и во светот. Полн со нови сознанија и ликовни предизвици, со голем успех почна да го трасира неговиот креативен пат со освојување на ликовните сцени во Суботица, Ферера, Титоград и др. каде критиката високо ги вреднува неговите графички креации. Со неговото целокупно творештво Ранко претставува творечка личност со значајно место во македонската ликовна уметност. Тој остави исклучителен и неповторлив творечки печат кој опстојува во својата ликовна осаменост и нема идеални следбеници.

Неговиот творечки опус како сеопфатна целина од повеќе ликовни дисциплини (графика, цртеж, слика, амблем, лого, заштитни знаци и др.) го осмислил и трасирал кон постигнување на основната естетска, возвишена и облаготодувачка цел.

Светот на Ранко Струмениковски е свет на лирски доживувања од природата, свет на сензибилност, убавина, разнежнети и распеана емотивност која повикува на оддалечување од реалноста и влез во загадочниот свет на уметноста. Во него царува специфично препознатлив ликовен ракопис на авторот, независно во која ликовна дисциплина ги изразил своите чувства.

Инспиративните содржини ги пронаоѓа во оддавање почит на историското минато и во лирските описи на природниот хоризонт од Преспа и Македонија како во графиката, цртежот или сликарските решенија. Техниката на сито печат му овозможила графичките креации да ги доближи до сликарските и да создаде симбиоза на ликовните елементи. Композицијата е препознатлива со централно фокусирање на основниот сегмент, додека линијата преминува во широки површини и добива апстрактна нота.

Црно-белите партии (монохромната дводимензионалност) од графиките, во сликарските композиции зрачат со посебна нежност постигната со

колористички обликувања кои се движат во вид на пресеци и продори (колористички кратки интервенции) по целокупната површина со цел да се оформи сликаната композициска замисла.

Хармонијата во колоритот има примарно значење и ја одредува смирената нота на авторовиот сензибилитет во сликаните површини, додека во графиката доминира динамиката на линиските процеси и ритамот на црно-белите партии. Линијата во цртежот (независно дали е експресивен, имагинарен или асоцијативен) е робустна, цврста и сигурна (иако во некои дела свесно апстрахирана) со цел да се добијат бараните форми. Ранко црта импулсивно. Посветен на својата инспирација тој се апстрахира од времето и просторот, препуштајќи се на творечкиот порив за нов, попривлечен и повозбудлив свет. На тој начин најубавите исконски пејзажи од Македонија ги пренесува на својствен креативен начин, имагинарно и асоцијативно.

Иако творештвото на Струмениковски се следи низ повеќе фази, основата на неговите стилско-ликовни определби се движи од лирска (со извесни елементи на геометриска) апстракција, до експресивно драматични обликувања на поедини фигуративни облици. Неговиот ликовен свет има универзални и трајни вредности кои ќе останат забележани од повеќе ликовни критичари. Љупка Дамјановска ќе ги забележи неговите први линорези насочени кон природата и светот околу неа, пренесени во една лирско-асоцијативна визија, додека пак Антоние Николовски ќе ги истакне неговите „чисти односи на светло-сенка изразени со префинет графички јазик“.

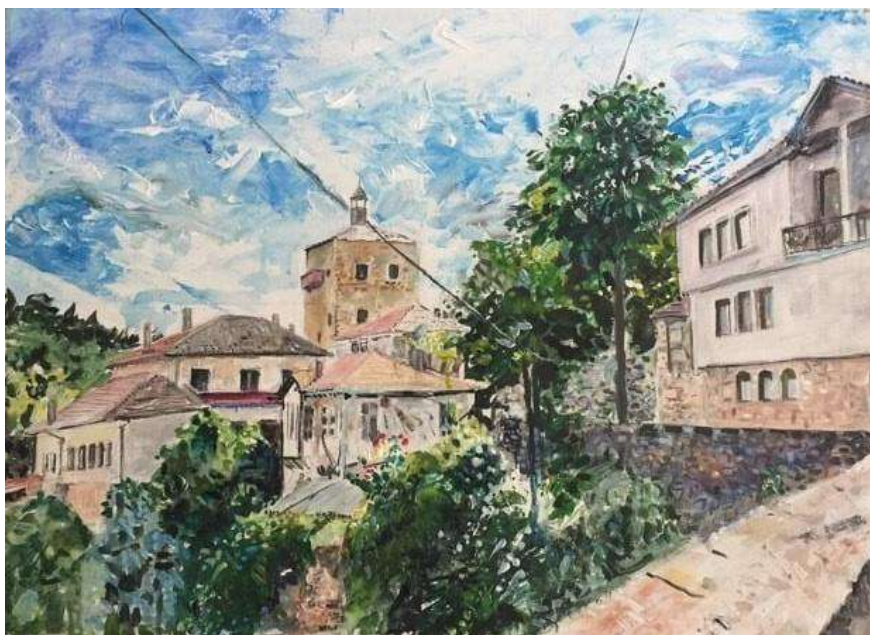
А пак Доне Пановски го карактеризира како „уметник со цврст карактер, сигурен во исказот, настојчив во цртежот и бунтовен во графиката, уметник за кого доблеста претставува чест“. И Кирил Ефремов ќе ја види трансформацијата на доживувањата, „обложена со кристализација на ликовното, со едноставност и лапидарност во изразот и пред сè, со топлина што зрачи од неговите дела“.

Творештвото на Ранко Струмениковски го одбележаа и други ликовни креации кои имаа големо значење за Битола со тоа што ја трасираа перспективата на голем број институции и фабрики преку изработка на заштитни знаци по кои беа препознатливи и афирмирани во светот. Такви примери се: Друштвото за наука и уметност во Битола, Печатницата „Киро Дандаро“, Фабриката за трикотажа „Битолатекс“ и др. Несомнено е значајно неговото учество во одредување на физиономијата на Уметничката галерија во Битола од 1964 година, кога учествува со свои нацрти за осмислување на изложбениот простор во Јени џамија. Во седумдесеттите години на 20 век, тој е активен учесник и еден од креаторите на графичката триенална манифестација од 1968 година по која Битола го добива својот специфичен препознатлив белег „Град на графиката“.

Изложбената активност на Ранко е многу богата. Пред ликовната публика во Македонија се презентирани над 20 самостојни изложби, додека неговото учество на колективните манифестации е многу побројно.

Добитник е на бројни награди, пофалници и признанија, од кои се издвојува наградата „4 Ноември“ на градот Битола.

Звонко Тилев / Zvonko Tilev
„Мотив од Кратово“, акрил на платно

ПАРАЛЕЛИ

Parallels

Жељка Авриќ (Србија) / Zheljka Avrić (Serbia)

Жељка Авриќ (1964, Бања Лука) пишува поезија, книжевни прикази и есеи и кратки раскази. Дипломирала на Филозофскиот факултет во Нови Сад. Живее и твори во Сремска Митровица. Редовно објавува во периодиката. Нејзини песни се препеани на руски, унгарски, бугарски, англиски, македонски, словачки, полски и романски јазик. Член е на Здружението на книжевници на Србија, на Здружението на книжевници на Република Српска, на Матица српска и на Европската академија на книжевноста и уметноста со седиште во Варна.

Ги објавила поетските книги: *Портрет, Свездарница, Маргиналии, Временик, Сум, Жедувам, Несон, Сушти, Онадвор, однатре*; избрани љубовни песни *Песната ѝ е друго име* и избрани песни *Приказна за некогашиното*. Со книжевникот Ранко Павловиќ ја објавила збирката сонети *Сонетни бројаници*. Има објавено книга кратки раскази *Денот можеше да почне* и книгата со есеи и коментари *Нокни разговори*.

Заедно со писателот и преведувач Бранко Цветкоски составила Панорама на современи српски поетеси, објавена на македонски јазик во превод на Б. Цветкоски, како посебен број на списанието *Книжевно житие*, Скопје, 2023 година.

УДК 821.163.41-1

СКИЦИ ОД ПОЛАНИЦА

ДОБРИ ЛУЃЕ

добрината е како леб
се служи топол
искршен на еднакви парчиња
единствена храна за смрзнатите души

на добрите луѓе човекот им е најголема слабост
тие ги насетуваат неговите бегства и побуни
несовршеноста на светот
нивните раце се подадени
нивните порти отклучени
дојдете
од оваа милост стоплете се
не плашете се од сопствената нежност

добрите луѓе имаат ѕвезди во очите
во ноките бессони се единствено видело
сигурно преноќиште
секогаш се покрај вас
само што не ги гледате

добрите луѓе се колевка на светот
детство на првиот снег
она што последно го губиме

ПРОРОК

човекот кој се крева од пепелта
се моли за човечката совест
настапува помрачување на сонцето
бујат гробовите
се тресе земјата
паѓаат од урнатините
крст полумесечина и свезда

како да се преживее
новото светско чудо
кога злосторството станува исплатлив занает

човекот кој пее со птиците
постар од вечноста по спознание
ги слуша грмежите од исток
откај запад се тркалаат камења
кога ќе падне оловен дожд
ќе нема веќе гладни
кога ќе дојаваат четворицата
ништо нема да има

нему што ѝ прости на смртта
не му ја простуваат човечноста
оние што беа луѓе
му викаат кукавица
го пцујат спасителот
викаат распни го

загледан во неподвижните тела на брегот
со ужас од препознавањето
со насолзени очи го гледа овој свет
знаејќи дека веќе одамна е мртов

СВОЕРАЧНО

требаше да се тргне
по тој ветар
по таа вода
на север
на север

требаше да ја
измамам сенката
да се качам на врвот

да влезам во месечината
да ги кренам клепките

итајќи

да го вратам сиот свој долг
да пребројам што ми остана
и цела да ѝ се дадам
на земјата што ме повикува

требаше
тука
да дојдам

за да можам да се вратам

ИЗВОР

сите сме од иста школа
и секој свој бисер има
го криеме од себе
го фрламе на буниште
каде ништо убаво не никнува

не знаејќи што правиме
си играме изгубено-најдено

сите сме од една вода
и секој има свој тек
кривулкаме јуриме
стрмоглаво паѓаме
запенети со шум

можеме и да пресушиме
не знаејќи едни за други

под ова сонце
секој својот камен ќе го понесе
до првата прилика
зад свијокот
до точката

да тргнеме
едно море нè чека

ПРАШАЊЕ

во секоја напишана песна откинат дел од мене
 капилар нерв костилка
 сјај во очите
 либидо
 станувам прирачник за ракување со поезија

така таа расте а јас исчезнувам
 зашто песната и смртта се од ист род

песната има стотици лица
 на девојче жена љубовница
 лице на старица
 а смртта само едно

кое од нив е моето

на која од овие смрти
 да ѝ се предадам

ДО ГЛЕДАЊЕ

На Алисја и на Катажина

се насмевна со сините очи на Полска
*witaj i nas**
 зборуваше со насмевката
 тоа беше совршен поздрав за втора средба
 (првата траеше колку октомвриска квечерина во Србија)
 требаше да се помине речиси половина Европа
 за да ни се сретнат мајчините јазици
 за да зборуваме со поезија
 да ги откриваме сличностите
 да ги премостуваме разликите
 да се смееме на забуните
 до целосно препознавање
 беше доволна една насмевка
 и тоа *witaj i nas*
 да сфатам дека сум дома
 ако домата е таму каде непозната
 те чекаат со насмевка
 и ти пеат *sto lat***

потоа
 живеам од секавања
 отсутно ја милувам мачката

недостигот го лекувам со природата
пишувам песни со посвета
ги разгледувам фотографиите
со насмеани лица
и знам
повторно ќе ги видам

* Полски – добро ни дојде.

** *Сто години*, традиционална полска роденденска песна.

Препев од српски на македонски јазик:
Виолета Танчева-Златева

Translation from Serbian into Macedonian:
Violeta Tancheva-Zlateva

Шафик Ал-Абади (Саудиска Арабија) / Shafiq Al-Abbadi (Saudi Arabia)

Шафик Ал-Абади (Shafiq Al-Abbadi) е познат поет и писател од Саудиска Арабија. Тој има објавено културни и интелектуални написи во различни периодични изданија и културни списанија во Кралството, Заливот и арапскиот свет. Има објавено една збирка поезија и други четири се во подготовка. Бил член на жирито во многу поетски натпревари во Кралството и во други арапски земји од Заливот.

УДК 821.411.21-1

БИОГРАФИЈА

Можеш да станеш само случаен минувач од детството
како твоите предци во нивното брзање да го остават просторот празен за друг
лист
во семејното дрво.

Ако не беше мудроста на бабицата што те задои со доза светлина
Кога виде два бунари што се загреваа и топлеа од лакомост

Кога ја почувствува топлината на твоите прсти засадени во нејзините раце од
нивното прекумерно славење на животот

Кога местото се навлажнува од фонтаната на твојот глас што слегува од родот на
громот.

Но тоа нема да го отстрани пророштвото на гледачот кој рече дека водата на
твоето детство нема да биде чиста сè додека не стигне до изворот за да се
поправи.

Не се мислеше конкретно на тебе,

туку на оние кои ќе му недостасуваат на лавиринтот на загубата од мажите во
семејството,

што значи дека има поглавја што зрелоста нема да ги достигне додека
не го запалиш своето огниште повторно.

Или она нешто што ја измами леката на сензорот.

Во првата година, треската те омажи до точка на вриење, кога изворот на
говорот прелеа со нешто што не беше соодветно да се каже.

Кога имаше седум години, бунарот те проголта, додека твоите пријатели
невнимателно, беа заведени од завивањето на еден волк.

Додека ја тренираше својата силуета да танцува над работ на нештата
да заминеш со пола усна што веќе не може да дува без да се потпира на
штаки измислени од твојот учител во прво одделение по јазик на
заљубеноста.

На тринаесет години не знаеш сè уште кој одеднаш ја врати снимката на твојот живот за да имаш можност повторно
кога тепихот на ветарот те изнамами да го позајмиш од приказните на твојот стар сосед и да скокаш со него од кулата на говорот.

На петнаесет се бореше твоето исцрпено тело, стоејќи меѓу тебе
и свиокот на изворот
на располагање на волјата на водата.

Можеби тогаш ќе станеше шише што го бара своето трајно пристаниште.

Препев на англиски јазик:

Раед Ал-Џиши

Translation into English:

Raed Al-Jishi

Препев од англиски на македонски јазик:

Силвана Нешковска

Translation from English into Macedonian:

Silvana Neshkovska

Ахмед Ал-Мула (Саудиска Арабија) / Ahmed Al-Mulla (Saudi Arabia)

УДК 821.411.21-1

ЕДНА ПЕПЕРУТКА ГО НАДЛЕТУВА БОЈНОТО ПОЛЕ

Ја газев земјата и слушав како се крши
се потпрев на болката, гризејќи ја
за да не се распрсне мојот крик.

Куќата се исплаши,
поради можноста сликите да ѝ се наведнат на сидовите,
и никој не го забележа тоа освен јас.

И како што патот се плаши
кога неговите камења губат трпение,
се плашат и бравите, па рѓосуваат.

И на статуата во градината ѝ беше страв,
па исчезна во ноќта.

И како и тие што се плашат, и јас се плашам од жетвата
ако не сум ја посеал со свои раце.

ИТАКА / ITHACA 795

Препев на англиски јазик:

Адел Козам

Translation into English:

Adel Khozam

Препев од англиски на македонски јазик:

Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:

Daniela Andonovska-Trajkovska

Салех Ал Хунаизи (Саудиска Арабија) / Saleh Al Khunaizi (Saudi Arabia)

Салех Ал Хунаизи (Saleh Al Khunaizi) е саудиски поет и книжевен преведувач, роден во 1984 година во Катиф, на источниот брег на Саудиска Арабија. Тој предава англиски јазик и е посветен на поврзување на културите преку поезијата. Неговите објавени дела вклучуваат: *Писма разнесени од ветрот* (Al Kefah, 2010), збирка на арапски песни; *Имитирајќи ги дрвјата, Паѓајќи во длабок сон* (Massa, Канада, 2017), преводи на 17 современи американски поети; и *Гол пред високото огледало* (2020), избрани песни од Јосано Акико.

УДК 821.411.21-1

1-ЛУЗНАТА НА РЕКАТА

Како реката да си го заборава текот,
бреговите ѝ се претворија во модрици
што болат во тишина што никој не ја слуша.
Дрвото што мавта кон ветрот
има скршен врат,
гранките му носат кора од светлина
и празни гнезда како воздишки.
Птиците не умреа;
Тие ги напуштија своите песни
и се претворија во сенки
што кружат над изгорени мапи.
А земјата...
што некогаш се радуваше на дождот
сега го одбива,
како напуштена жена
која се заколнала да не раѓа повеќе!
Сè некогаш беше
Сè...
во шуплина меѓу два камена,
се појавуваат стебленца трева
што наликуваат на каење.

2- ЕХА НА НЕМИТЕ ЕПОХИ

Сопнувачки сенки се прилепуваат за местото,
исплакнати со монотон, расеан пороен дожд
додека краевите на деновите
се простуваат со своите сезони.
Ја метам насобраната прашина
падната од гроздовите урми
што висат од палмата во нашиот двор.
Мојот татко обично
го остреше српот врз каменот на прозорливоста,
го слушав неговиот глас, тие издолжени воздишки

заврзани во палмините реси.
 Тие реси: зеленилото на душите во жешкото лето –
 и ветарот што продолжува да резба надгробна плоча.
 Планините,
 Божјите флејти,
 Неговите песни потпишани на високи карпи.
 Луѓето брзаат да ги прегрнат ехоата што не личат на нив,
 барајќи го мирот на наштиманите жици
 среде пустини и гори,
 пејќи ги своите свети стихови во видикот.
 Секојпат кога Тој излегува од своите несфатливи длабочини,
 носи ново рикање на ушите –
 дарува прагови на вртоглавица
 и прима за возврат пченични луспи во месото.
 Слушни го свонот на неговата колевка
 и тогаш се појавуваат самогласките на немите епохи...

Препев од англиски на македонски јазик:
 Силвана Нешковска

Translation from English into Macedonian:
 Silvana Neshkovska

Хасан бин Ибрахим Ал-Саб'а (Саудиска Арабија) / Hasan bin Ibrahim Al-Sab'a (Saudi Arabia)

Хасан бин Ибрахим Ал-Саб'а (Hasan bin Ibrahim Al-Sab'a) беше истакнат саудиски поет и есеист, познат како еден од пионерите на модерната саудиска поезија. Се стекнал со дипломи по историја и поштенски науки, како и магистратура од Универзитетот во Индијана. Ал-Саб'а извршувал административни функции во Источната провинција и бил активен во културното новинарство и книжевните форуми. Неговата поезија се одликува со емоционална длабочина и постојани теми на копнеж и исчекување. Негови познати дела се: „Градината на времето што доаѓа“, „Бдењето на фенерите“ и „Компас за љубов и восхит“.

УДК 821.411.21-1

ОБЛАКОТ НАД АР-РУСАФЕ

Сега таа лебди – како невеста –
 нимфа натопена со дожд,
 завиена во наметка
 ткаена од свили на сонцето.
 Ветровите ѝ се придружнички,
 а небото ѝ го постила
 патот и подиумот.
Оди каде сакаш!
 Нека твојот плач падне –
 тука, врз едно момче,
 или таму, како дожд
 што ја протекува својата болна дамка
 врз голите покриви.
 И низ ноќта,
 небесата ќе ја искрварат својата тага
 врз образите на заспаните деца,
 додека сонуваат,
 и повторно сонуваат...
 завиткани
 во тивката прегратка на зимата.

ЗЕМЈАТА НА ТЕМНИНАТА

Еден облак сега
 лебди над Земјата на темнината –
 минлива радост
 во облека на жалост.
 Ете – како се протега земјата,
 зелена, па уште позелена,
 исполнувајќи го окото со ветување за враќање.
 Дожд во џебовите на даночникот,
 дожд во теглите,

дожд во рацете
на сјајни девојки.
Дожд –
тишина меѓу зеленилото на лозјето
и темнината на таа црнина.
Тишина што ги пали поетите,
тишина што не ја гледаат
оние летописци
кои ги облекле
наметките
на неутралноста.

Препев од англиски на македонски јазик:
Силвана Нешковска

Translation from English into Macedonian:
Silvana Neshkovska

Казимирц Бурнат (Полска) / Kazimierz Burnat (Poland)

УДК 821.162.1-1

ВНАТРЕШНА СОЛЗА

Љубовта нивна
е потоната од растот
на нереалните очекувања и
интензивирањето на жедта

Со потокот на свеста
краткотрајна како виножито
го наводнуваат царството на инсуфициенцијата

Неговото аритмично срце
ја пишува последната песна
исполнета со сомнежи во себе
сомнежи што не можат со зборови да се изразат
ќе те направи ли тој среќен
или ќе пропадне сè и тој ќе си замине?
истрошен организам
со анимиран ум
(можеби ќе успее да го врати назад срцевиот ритам)
можеби изненадувањето што Бог ќе го приреди
од небесната палата
ќе ја доведе смртта во агонија
ќе даде можност да се дојде до Почетокот
да се трае значи да се страда
изделување на привидно олеснување.

ИТАКА / ITNACA 794

Препев на англиски јазик:
Катарина Ѓорѓиу
Translation into English:
Katarzyna Georgiou

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска
Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

Марк Вин (Обединето кралство) / Mark Wynne (United Kingdom)

Дебитантската поетска книга на Марк Вин, *автопортрет во сино палто*, беше објавена во Обединетото кралство од *tall-lighthouse* во 2024 по објавувањето на два претходно објавени памфлети: *Френк и Стела*, фикциска интерпретација на животот и работата на Френк Оербак и *Светлината на Поинт Боливар*, наративна секвенца која една до друга ги става приватната и еколошката катастрофа. Неговата поезија е објавувана во многу списанија, вклучувајќи ги и: *Ambit*, *Lighthouse Journal* и *The Moth*, а неговата визуелна поезија е објавувана од *Paper Views* и *steel incisors*.

УДК 821.111-1

ХОТЕЛ ЕВРОПА

Меланхоличната убавина на Хотел Европа...
како тебе, изморена е и моли за внимание.
Можеш да зјапаш во која сакаш соба...
Најдобро е да не завршиш на крај во некоја позиција

од која ќе треба да бараш прошка од жена.
Со запалена цигара тежиш 49 кг.
Твоите емоции се водени од жената со темна коса
со моќ да воодушевува, обесхрабрува...

На Lange Gasse го снимаат „Процес“
од гледна точка на оргија – снимаат петнаесет на ден –
новата економија на ослободениот град...
Секое заминување е исто толку сигурно колку што е неочекувано.

Исфрлен од хотелот, кружиш околу плоштадот за последен пат. На аеродромот
сè уште има време да го гледаш својот неизбежен пад на телевизиските
поднаслови од претходната декада кои постојано се вртат одново

ИСТОРИЈАТА НА АНГЛИЈА

Понекогаш си го допираш телото
- како патолог –
кој не може да им одолее

на мислите
- твоите забранети мисли –
шверцувани како љубовта од бракот

за да избегаат како бегалци во некоја туѓа земја
- си се чуваш себеси
за себеси –

тешко е да се биде
подистанциран од ова.

Сè сакаш да запишеш

- помалку од ден треба за да се напишат –
пет страници

твојата листа на мали мотиви

МИНАТАТА НОЌ

*Лајка беше мирна и слатка... Сакав да направам нешто за неа: имаше многу
малку време за живот*

Др. Владимир Јаздовски

Белка и Стрелка

завиваат на тревникот...

загубата прво се чувствува, а потоа се разбира

нема повеќе ТВ

на подот од дневната соба

секоја си замислува дека ние сме првиот човек

кој застранил од патот или не бил слушнат или кој се изгубил од видикот

- последниот оброк –
мајка беше ефикасна од љубов

татко го имаше тој засрамен поглед

- далечен, расеан –

надвор

моторот веќе работеше...

во кујната се почувствував бестежинско

- *неподвижна жештина* -

квичење на подот од бањата

(ако не бев под седативи мислам дека ќе полудев)

овие едноставни луксузи:

лекови; лаксативи;

мојот омилен сладолед

едноставно беа мамки

(потребни се 66 дена

за некоја активност да стане навика)

оддалеченоста помеѓу нас не може да се пресмета

во мракот на истата кола

ние сме уште пооддалечени

низ шофершајбната:

Препев од англиски на македонски јазик: Даниела Андоновска-Трајковска
Translation from English into Macedonian: Daniela Andonovska-Trajkovska

Алфонс де Ламартин (Франција) / Alphonse de Lamartine (France)

Алфонс де Ламартин (Макон, 21 октомври 1790 г. – Париз, 28 февруари 1869 г.) е француски поет и академик, со своите дела извршил големо влијание на романтизмот во Франција. Учествовал во политичкиот живот особено во државниот удар на Наполеон Трети. Најпознати негови дела се: „Поетски размислувања“ (1823), „Поетски и религиозни хармонии“ (1830), „Жослен“ (1836), „Пат на исток“ (1835) и уште десетина други. Во Француската академија бил примен во 1829 г. Работел за француската дипломатија во Италија од 1825 до 1828 г. Бил министер за надворешни работи од 24 февруари 1848 г. до 11 мај 1848 г.

Поемата „Езеро“ е сместена во збирката поезија „Поетски размислувања“ (Les Méditations poétiques, 1820), инспирирана од врската со Жули Шарл (Julie Charles), позната под името Елвира во делото на поетот, омажена жена и осудена од болеста туберкулоза од која умира во 1817 г. Следната година Ламартин доаѓа сам на брегот на Буржеското Езеро каде ги доживеал најсреќните мигови и размислува за текот на времето. Поемата е симбол на романтизмот. Има 16 строфи во александринец од кои секој четврт стих од строфата е шестерец.

УДК 821.133.1-1

ЕЗЕРОТО

Та, секогаш гонети кон нови брегови,
однесени без поврат во ноќта вечна сен,
дал’ не може во океанот на вековите
да ја фрлиме котвата за ден?

О, езеро! годината само што дошла до крај,
до далгите мили што морала пак да ги види,
глеј! идам да седам сам на каменот кај
што си ја видело да седи!

Си рикало така под високите стени,
та си се разбивало на страни нагризени,
а ветрот фрлал од далгите пени
по нозе божествени.

Една вечер, дал памтам? пловевме молчејќи;
Се слушал од негде, над бранот, под сводови,
сал’ шумот на веслата в такт сечејќи
ти складни бранови.

На земјата непознати говори в час
од брегот волшебен одекнаа одзивите;
Бранот беше тих, а мене драгиот глас
ги изрече зборовите:

О време! не летај, и вие, часови слатки!
Запрете текови:
Дајте ни да ги вкусиме прелестите кратки
поубави од денови!

„Доста несреќни тука долу ве молат,
течете, за нив течете;

Понесете ги со дните грижите што ги болат;
Пуштете ги среќните.

Но напразно барам сал уште неколку часа,
времето ми лета и бега;
И велам на ноќта: Побавно!; но, зората вјаса
ќе ја растера сега.

Да сакаме значи, да сакаме! минлив час,
трк, да се насладуваме!
Човекот без пристан, времето без брег;
Тече, минуваме!

Ревниво време, дал' миговите на пијанство,
штом љубовта обилно ни налева среќа,
ни летаат далеку од нас исто брзо
ко дните на несреќа?

Ех што! дал' не може да оставиме бар траг?
Како! сосем изгубени! што! навек исчезнати!
Времето што ги дало, времето што ги брише,
не ќе ни ги врати!

Вечност, ништо, минатост, мрачни амбиси,
што правите со дните што ги голтате?
Кажете: дал' ќе ни ги вратите возвишените занеси
што ни ги грабате?

О езеро! стени неми! пештери! шумо мрачна!
Вие, времето што ве штеди ил' нема моќ,
чувајте, чувајте, природо зрачна,
бар спомен на оваа ноќ!

Нек' е во спокојот твој, нек' в' бури твои,
езеро убаво, и на брег кај радост броди,
и во црни елки, и во диви спили кои
ти висат над води.

Нек' е во зефирот кој пирка и минува,
во звуците повторени од брег до брег,
во свездата сребрена лик што ти блеснува
од светлост со млак стег.

Нек' ветерот што јачка, трската што тагува,
нек' мирисите лесни зрак твој балсамен што вие,
сè што се слуша, се гледа, дише, нек' кажува:
Се сакаа тие!

Препев од француски на македонски јазик: Зора Русомарова
Translation from French into Macedonian: Zora Rusomarova

Лана Деркач (Хрватска) / Lana Derkach (Croatia)

Лана Деркач (Lana Derkač) е позната и наградувана меѓународна поетеса и писателка, родена во Пожега, Хрватска. Дипломирала на Универзитетот во Загреб, на Филозофски факултет. Има објавено петнаесет поетски книги, кратка проза, драма, есеи и роман.

УДК 821.163.42-1

1. ДОБАР ЕГЗЕКУТОР

Јас сум ѝ собарка на меланхолијата.
Гледам дека јаде, дека чаршафите ѝ се соодветно испеглани,
кебињата сите испрани.
Ќ го освежувам и ѝ го чистам просторот,
и ѝ пеам дури.
Ми олеснува кога некој филм или ливада ќе успее
да ја придобие или да ја однесе некаде далеку меланхолијата,
мојот промискуитетен љубовник.
Или кога сум заведена од поспаноста и нејзината анестезија.
Сончевото утро носи каравани од Исток.
Кога лавина од светлина се истура во дворот како прав,
реалноста се заматува.
Утрото е добар егзекутор.
Ја осакатува меланхолијата,
но таа како суперхерој повторно оживува.
Меланхолијата е емулзија што го обвиткува денот.
Ќебето е спуштено од каменуваните демони.

Сончевото утро е прибор за прва помош.
Сака да ѝ ги украде на меланхолијата копчињата од лифто
за да може да ја извлече нагоре од подземната, поткожната област.
Како и да е, не можам да кажам кое од нив ја полни
мојата перница со цветови памук.
За миг, го набљудувам сончевото утро.
А потоа меланхолијата.
Ете ја, се движи пеш.
Оставајќи ги издолжените сенки од нејзините нозе
по небото.

2. ПЕСНА ЗА ЕДЕН БЕГАЛЕЦ

Секој остров е лузна на водата.
Свездите се отворени рани на темнината.
Терасата на која седам е предалеку
за да им фрлам Тиросур на која било од нив –
прашок против инфекции.

Секој бегалец е остров. Рифат е остров исто така. И Лајал.
 Па што ако островот се движи!
 Се лизга по вода, трева, асфалт само за да заврши заглавен
 пред некоја планина, војска или жица.

Тој е човек-карпа, тој би можел да е и жена-карпа,
 додека граничната полиција ја чешла ливадата со бегалци-камења
 исто како да пребарува по фиоки.
 Рифат зјапа во екранот на хоризонтот како во телевизор,
 Ја слуша грмотевицата како тоа е да е најмоќниот звук кој некогаш го чул.
 Полето на кое седи е неговата дневна соба, неговата кујна,
 дури и неговата туш-кабина за облаците да мочаат врз него.
 Овој пат, ја претераа.

Тоа утро еден куц облак го полнесе самоварот на саемот со антиквитети.
 Не чувствувајќи дека следниот ќе го наведени медалјонот
 поставен на рафтот, кој некогаш му припаѓаше на Рифат.
 Или дека некоја мува лесно ќе може да лета над крзненото палто,
 а границата ќе го спречи медалјонот да стигне до западниот дел од масата.

Секој остров е лузна на мазна површина.
 Свездите се рани на темнината.
 Мојата тераса е далеку за да може небесната рака да дофати
 едно шишенце со Тиросур. Се заштитува себеси од инфекција.

Препев од хрватски на англиски јазик:

Дамир Шодан

Translation from Croatian into English language:

Damir Shodan

Дамир Шодан (Damir Šodan) е поет, наградуван драмски писател, уредник и преведувач,
 роден во Сплит, Хрватска. Дипломирал англиски јазик и историја на Универзитетот во Загреб.
 Има објавено шест поетски книги, две книги со избрани драми и една антологија.

Препев од англиски на македонски јазик:

Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:

Daniela Andonovska-Trajkovska

Жермен Дрогенброт (Белгија/Шпанија) / Germain Droogenbroodt (Belgium/
Spain)

УДК 821.134.2-1
УДК 821.112.5(493)-1

ПАМЕТЕН ТЕЛЕФОН

Во чекалницата
седат голем број патници.
Сите освен еден се зафатени
со едно мало нешто наречено паметен телефон
што постојано ги фасцинира.
Со двата палци истовремено
си ги пишуваат своите приказни,
значајни или безначајни сеедно, напишани се
и испратени по светот.
Само еден од нив не пишува, туку чита
чита книга!
Нема ли што да каже?

ИТАКА 792
ИТНАСА 792

АНГЕЛА

Ин мемориам

Магепсан од убавината
и боите на изгрејсонцето
кое ниту еден уметник не може да го создаде така,
секој ден таа чекореше
по една карпа близу плажата,
правеше убави фотографии
и му ги испраќаше
на пријателот.

Последна слика,
еден чекор наназад,
чекор од кој нема враќање.

ИТАКА / ИТНАСА 800

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска
Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

Луси Инглиш (Обединето кралство) / Lucy English (United Kingdom)

Луси Инглиш (Lucy English) е професорка по креативност на The Spoken Word на Bath Spa University во Велика Британија. Како кодиректорка на Лира Бристол поетскиот фестивал и кокреатор на поетската филмска организација Ослободени светови, има учествувано на поетски настани ширум светот и има објавено четири романи и две поетски збирки „Молитва за несовершенство“ (2014) и „Книга на часовите“ (2018).

УДК 821.111-1

МАЈКА МИ БЕШЕ НОЖ ЗА ОВОШЈЕ

Мајка ми беше нож за овошје.

Малечок и остар.

Рачката – истрошена од многубројните раце.

Полирана со кафеава боја и држена на место од еден месенген држач.

Нејзиното сечило ги сечеше најтврдите јаболка.

Можеше да пресече и моркови и компири.

Тоа не е овошје, знам, но таа беше приспособлива.

Сливите, бананите и сочните праски не ѝ беа предизвик.

Таа правеше многу убава овошна салата.

Можеше да излупи портокал. Можеше да извади семка од кајсија.

Можеше да извади семка од авокадо.

Ја чувам на крајот од мојата фиока во кујната
под поострите ножеви.

Оние со кои се сече месо и коски.

Оние што се како пила за сечење леб.

Ја чувам кога сечам сливи

Банани и најзрели праски.

СОНУВАВ ЗА СРЕБРО

Затоа што облаците беа сребрени.

Сребрени кога се будев токму пред да изгрее сонцето.

Сонував деца. Старомодни деца.

Деца од село и тие пееја,

„До гледање. Ние заминуваме.“

Момчињата во фланелски шорцеви и црни чизми. Девојчињата во тиролки.

Светлото беше сиво рано наутро.

„До гледање. Ние заминуваме.“

Сребрена е бојата на мојата коса.

Таа боја и ќе биде.

До гледање. Ние заминуваме.

Драги деца, не сакам да си одите.
Сакам да останете и да се смеете.
Сребрена е бојата на парите.
Сребрена е бојата на делфините.
Сребрена е бојата на прстените на мојата рака.
Тој што го купив во Индија кога имав осумнаесет години
Венчалниот прстен што не го носам повеќе.
До гледање. Ние заминуваме.

Месечината беше сребрена.
И мразот исто така.
До гледање ние заминуваме.
Дел од месечината над Шеќерна Глава¹,
Децата од мојот сон сè уште пеат.
До гледање. Ние заминуваме.

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

¹ Планина

Вивекананд Ја (Индија) / Vivekanand Jha (India)

УДК 821.214-1

ОПАСНОСТА ОД РАЗВОЈОТ

Качени сме на брод без кормило,
Ритам изгубен меѓу природата и видовите,
Како двајца војници што не маршираат со ист чекор со другите.
Тоа што некогаш беше болест од старо време
Сега го има во спермата, ембрионите и малите деца.

Глобалното затоплување е подготвено
Да го плукне својот смртоносен отров,
Како исправена кобра подготвена за напад.
Лази скришно,
Како крокодил во потрага по својот плен.

Климата нè мами како камелеонот што си ја менува бојата,
Несреќите пристигнуваат како непоканети гости,
Летото гори како оган од печка,
Зимата паѓа како снег на Еверест.

Некои од суша, некои од потоп;
Се цедат капките трудољубивост
во олукот на самоиздлабената несреќа.

ИТАКА / ITNACA 793

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

Алберт Јанетчек (Австрија) / Albert Janetschek (Austria)

УДК 821.112.2(436)-1

ЖИВОТИНСКА ГРАДИНА

Во ЗОО
на нашата политика
речиси сите животни ги има
од магаре
до волк –
Недостасува
само бுவот
кој во мракот
може да гледа.

ИТАКА / ITNACA 798

Препев на англиски јазик:

Жермен Дрогенброт

Translation into English:

Germain Droogenbroodt

Препев од англиски на македонски јазик:

Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:

Daniela Andonovska-Trajkovska

Слаѓана Јовичиќ (Босна и Херцеговина) / Sladjana Jovichikj (Bosnia and Herzegovina)

Слаѓана Јовичиќ (Sladjana Jovičić) е родена 1971 година во Брчко. Основно и средно училиште завршила во родниот град, а Педагошки факултет во Бијељина. Професор е по предметна настава и англиски јазик. Првата збирка песни "Humke snova" ја објави како матурантка во 1990 год. Во 2009 год. ја објави збирката песни "Posluh savjesti", во 2016 год. збирката лирска проза "Bezimena djeca", во 2018 год. збирката со две драми "Control Freak" и "Somnambul", а во 2024 год. збирката со едночинки "Vozovi koji kasne".

УДК 821.163.4(497.6)-1

ВРИСОК ОД МАРГИНАТА

Колку е потребно
за душегрижниците
да ни ја одземат работната способност?
Момент на слабост.
Бев социјален случај.
И човек без лична карта.
А што треба да се направи
за да се вратиме меѓу живите?
Еден човечки живот
посветен на вечната борба.

И на докажувањето.

НЕЗАУЗДАНА СРЕЌА

Кога среќата ќе ти се случи
да не можеш да ја разбереш,
зауздаш,
поднесеш.
Сети се што си бил
пред таа голема радост.

СЛИКА

Се обидувам да ја нацртам
мојата мајка
кога беше дете.
Девојчето кое си шие
бело кошулче.
Некаде далеку во ридовите
што поминува разбеснета вода
преку разнишан мост.

Девојчето со титовка на главата
кое го рецитира Малиот херој.
Кое го испишаа од училиште
и го дадоа на заем.
Покрај стадо овци, во грмушки
што грицка украдено месо
во деновите на големиот пост.
Девојчето со бремене на грбот
кое со големите очи
ги гледа породилните маки
на својата мајка.
Дивото девојче
кое го доведоа во градот
на бетонот што болно го рефлектира сонцето.
Огорчената жена која никогаш
не посака
да се врати во родниот крај.

Препев од српски на македонски јазик:

Весна Мундишевска-Велјановска

Translated from Serbian into Macedonian:

Vesna Mundishevska-Veljanovska

Џеки Кеј (Шкотска) / Jackie Kay (Scotland)

УДК 821.111-1

ВЕТУВАЊА

Сети се на тоа време од годината
кога иднината се појавува
како празен лист хартија,
чист календар, нова можност.
Врз дебела снежна покривка,
како заклетва оставаш свежи стапалки
а потоа гледаш како се оддалечуваат
со срдечниот налет на ветрот.
Наполни си ја чашата. Да наздравиме за нас.
Ветувања дадени за да се прекршат,
дадени за да траат.

ИТАКА / ITHACA 797

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

Невин Кочоглу (Турција) / Nevin Kochoglu (Turkey)

Невин Коџоѓлу (Nevin Koçoğlu) е турска поетеса, новинарка, екологист и активистка за човекови права. Таа дипломирала на Јавна администрација и на Социологија на Универзитетот Анадоли во Турција. Поезијата на Коџоѓлу е преведена на многу јазици. Добитничка е на поетската награда „Вахитин Бозгејик“ (Vahittin Bozgeyik) во 2012 година и има објавено четири книги.

УДК 821.512.161-1

1. РЕКВИЕМ

За Ана Ахматова

Престој:

Оттука, пред вакви светло црвени безгласни сидови,
 Жени облечени во црно, изморени и тажни,
 Во редица што потсетува на долг пат што не води никаде –
 Чекав не помалку од триста часови,
 висејќи како нишалка,
 како бесплодни гранки што ги ниша ветерот,
 носејќи ја болката од затворените врати на лицето,
 рѓосани одекнувања во мене, од железни резиња,
 како напатена, осамена топола,
 Чекав триста часови,
 Како жеден свер пеплосана од сонцето.

Сведоштво:

Птиците висеа на рѓосаниот раб на ноќта,
 А Нева течеше имитирајќи го Дон;
 налик усни на сибирските жени,
 Мајки што ја носат тагата на градите,
 треперејќи при секој крик на гавран, секоја зора
 Една постара госпоѓа со сива коса се проби низ толпата и прошепоти:
 „Ќе ги запишеш ли сите овие?“
 Ах, Ленинград, град на немртви –
 Оваа песна ми е врежана со шило врз кожата,
 со виене на ранет свер,
 Песната на локомотивата и гласот што го проголтав молчеливо,
 И реквијмот што го елегизирав во мојот пепелник,
 растргана есен ми стапнува в соба –
 Кога ќе дојде тој толку посакуван мир?

Не плачи за мене:

Сине мој, викам по тебе, зад замаглените надежи,
 Не знам дали си жив и здрав.
Седумнаесет месеци плачам,
повикувајќи те да се вратиш дома;
 трепките ми се направени од сол, а очните капаци од железо,
 предолга тага ми минува низ телото.
 Нема толкување на моите соништа –

само ноќта ми остана,
Помилуј ме!
Се молам на свездата на смртта.
Никогаши не вели ми да не плачам! ...

2. ВРТОГЛАВИЦА НА ГУГУТКА

Ти го пишувам ова тебе
Уште пет дена до рамноденицата
Бев истргната од коренот на едно слабо тревче
Додека ја пеев песната на магливите долини
Мојата пеперутка беше прикована за ноќта од крилјата и твојата рака
крв капеше од моите крилја
и ми замрзнуваше на врвовите од прстите
Ти го пишувам ова тебе
Уште пет дена до рамноденицата
Во осамената зима на мојата самотија
Те одгледував со трескавична трпеливост во водата, па ја раскинав твојата месна чаура
Го закопав сонот со папочна врвца
Дали ја слушаш последната песна на црвениот лебед
Што протекува од неговите пукнатини секое претпладне
Ти го пишувам ова тебе
уште пет дена до рамноденицата
Се засолнав во задниот прозорец на изолацијата
Студен како роса што тече од земјите на облаците
Блед како жолта сенка што падна врз зеленото
Почудна сум од ова чудно растение наведнато кон прозорецот
Време на сини стихови врз моето мермерно лице
Покриј ме, нека се изгубам на твојот двоен трон
Ти го пишувам ова
уште пет дена до рамноденицата
Му реков на ангелот што слезе на врвот од замокот
Рафаело, дај ми пар крилја
Ми даде и јас ги ставив на твојот грб
Дувнав вечност во твојата душа
Тибар повторно потече во мене
Сфатив – твоето е вртоглавица на гугутка...

Препев од турски на англиски јазик: Хале Корај
Translated from Turkish into English: Hâle Koray

Хале Корај (Hâle Koray) е турска поетеса и писателка. Дипломирала на Универзитет во Истанбул на Катедрата за англиска книжевност и јазик. Има напишано еден роман и неколку збирки поезија. Во моментов живее во Северна Вирџинија, САД.

Препев од англиски на македонски јазик: Силвана Нешковска
Translation from English into Macedonian: Silvana Neshkovska

Мариа Лукашевска Бжоза (Полска) / Maria Łukashevskia Bzhoza (Poland)

Мариа Лукашевска Бжоза (Maria Łukaszewska Brzoza) е родена 1956 година во Јаблоница. Таа е полска поетеса. Член е на Друштвото на писатели на Полска. Свои трудови објавува во антологии и алманаси. Објавила повеќе збирки поезија. Добитничка е на меѓународни и на награди во Полска. Живее во Кобилане, Полска.

УДК 821.162.1-1

КОЈА СУМ ЈАС

Го прашувам ветерот на земјата
што мириса на живот
тревите што шумат
кои слободно пеат за тоа

со погледот ги испраќам птиците
знам дека ќе се вратите не плачам
ги поздравувам лисјата
што паѓаат без желба за исполнување

паѓачките снегулки
моја се радост
убавиот момент
нема да се подигне

На крајот гледам човек
се крие по аглиите
од мене од светот
сака да остане сенка

со кој збор да ја задржам
со кој гест да ја гушнам
многу е тешко да се пронајдат зборови
да се остави трага на нечија дланка

Препев од полски на српски јазик:

Олга Лалиќ-Кровицка

Translated from Polish into Serbian:

Olga Lalić-Krowicka

Препев од српски на македонски јазик:

Весна Мундишевска-Велјановска

Translated from Serbian into Macedonian:

Vesna Mundishevskia-Veljanovska

Иво Мијо Андриќ (Хрватска) / Ivo Mijo Andrić (Croatia)

Иво Мијо Андриќ (Ivo Mijo Andrić), роден 1948 г. во Чаниќи, Тузла, е поет за деца и возрасни, раскажувач, афористичар, драмски автор, книжевен критичар и есеист. Една од најинтересните и провокативни личности во хрватската книжевност. Присутен е во најзначајните списанија и весници во Хрватска и Босна и Херцеговина. Многу значајни писатели и книжевни критичари најпофално пишуваат за неговото богато творештво со модерен сензибилитет, убав јазик и стил, со постојано нов и автохтон свет што сегашноста ја одразува како филозофија на минатото и иднината.

Објавил повеќе од 50 книги поезија, проза, драма, есеи, книжевни рецензии, афоризми и епиграми. Книжевните трудови му се преведени на англиски, германски, руски, чешки, словачки, словенечки, македонски, кинески, романски, ерменски, арапски и други јазици. Член е на Друштвото на хрватски писатели, Друштвото на писателите од Босна и Херцеговина, Друштвото на хрватски писатели за деца и млади и Здружението на хрватски афористичари и хумористи.

УДК 821.163.42-1

ВРЕМЕ ВРЕДНО ЗА ЗАБОРАВ

ДА НЕМАШЕ КРИЛЈА

Да немаше крилја не би постоеле височини
Ниту небото би собирало погледи.
Да немаше крилја ветрот од досада
Би откинувал суви лисје
И зрели плодови од овоштарниците
Да немаше крилја зраците би пристигнувале побрзо до уморните очи
Па утрото би било поблиску до вечерта.
Да немаше крилја патот би се продолжил
До несоница и сè би било зелено
Како секавање (спомен?) на пролетта.
Да немаше крилја мислите никогаш
Не би одлетале во недопирливи хоризонти
Ниту птици би се веделе во гнездото
Исплетено од северна мов.
Да немаше крилја ништо не би нè врзувало со минатото освен заборавот и оние
што заминаа од нас.
Да немаше крилја оваа песна
Ќе останеше без зборови
и јануарските магли би ѝ го одзеле здивот на постоењето
Да не беше крилја во бистрите погледи.

ВИСТИНСКА СИ

Откинувам дел од небото и го пресадувам
Во твоите замислени очи

На него месечевиот блесок е
Заробен во кристалните зеници.

Замислувам ноќ и патека
Која води во свезден сон.
На патеката чекориш во бела облека
И се поблиску си до сонот што се
Претвора во јаве.

ЗАМИНУВАМ

на Арсен

Заминувам незабележливо од оние
Што со слепи очи гледаат
Заминувам сос песна на усните
Што не сум ја изговорил
Со смевшто не се слуша
Во соба исполнета со човечка празнина.

Заминувам маѓепсан од сивилото
На оние што не се дораснати за убави зборови
Исполнет сум со длабочина во која тоне
Радоста моја неодсонувана
Лебдам во мислите на залутаните патници
Изникнувам од мраморот одамна закопан
Заминувам во светот од кој до денес
Никој не се вратил.

Заминувам замислен меѓу облаците
Оплодени со стаклени дождови
Во небо безсвездено заминувам
Во ноќта заминувам без поздрав
Од оние што ќе дојдат
Со големо задоцнување.

УМОРЕН СУМ

Баш сум уморен,
Од сè заморен
И од животот и од смртта
Што ме следи од раѓање.

Баш сум уморен
Од утрото до вечерта
Од ноќта без сон
Во која болувам.

Уморен сум мајко
Баш сум уморен
Од долгиот пат
Низ стрмнините.

И од среќа сум уморен татко
Што ја делев
Со немоќните
За да има ја вратам вербата во животот.

Баш сум уморен
Од раната пролет
Што донесува есенски дождови
За мојата зимска душа ледена.

ПЕСНАТА ШТО НЕ ЈА НАПИШАВ

Ова е песната што не ја напишав
А што ја пеев цел живот
Ова е ведре неизговорена мисла
Од неа израснуваат љубов и убавина.

Ова е песната што ја сонував
Од денот кога се родив до смртната ноќ
Ова е свертката што ја прогонував
Додека го минував времето во осаменост.

Од оваа песна не изникнуваат треви
Нити во неа се вгнездуваат птици
Ова е песна од ладна глава
Што ја грее несонници.

Низ оваа песна не тече река
Со нејзините капки се полнат езера
Оваа песна е далечен копнеж
Од кој извираат надеж и вера.

БЕСМИСЛАТА НА МОЛКОТ

Во деновите кога сум безгранично срекен
Лице ми прекрива непрозрачна тага,
Жалам што не сум ко времето вечен
Па да се повторувам до крајот на светот.

Животот е прекраток најмила моја
Не знам заради што му ги кршиш младите гранки,
Каде ќе нè одведе студенината твоја
Во кое ги губиме најтоплите дни.

Тргни се од сонот што љубовта ја потчинува
Врати се во животот од пустата далечина
Ние мора да бидеме од самотијата посилни
Доста ни е од молк и тишина.

Пушти ја песната како река да тече
Нека ведри мисли пловат кон морето,
Со убави зборови сите болести се лечат
Животот има смисла само во разговорот.

Препев од хрватски на македонски јазик:
Елизабета Јончиќ

Translated from Croatian into Macedonian:
Elizabeta Jonchikj

Ева Радомска (Полска) / Eva Radomska (Poland)

Ева Радомска (Ewa Radomska) е родена во 1948 година во Цержоњов, Долна Шлезја, Полска. Дипломирала на Правниот факултет на Универзитетот во Вроцлав. Долги години работи во Вроцлавскиот магистрат. Пишува поезија, сатира, афоризми и раскази.

Објавувала во списанијата „Karuzela” и „Szpilki”, на полски јазик и во списанието „Svitak” на српски јазик. Била лауреат на повеќе конкурси. Објавила повеќе книги со афоризми, поезија и проза, како и една книга поезија на српски јазик („Pesme iz prvog tošenja”, Свитак, 2019 г.). Живее во Варшава, Полска.

УДК 821.162.1-1

ЗА СРЕКАТА

Среќата пристигна нагло
Во еден момент во собата беше јасно
Дека нема причина
За среќа
Но среќата е таква
Пристигнува без причина
И без причина заминува

РАЗГОВОР ПОМЕЃУ КОЛЕШКИ

– Гледај, ја поместува блузата
Немам една дојка
– И што сега – одговарам
И онака немаше
Никогаш големи
Скоро и да не се гледа разлика
Моите секогаш беа поголеми
Со задоволство би ги средила
Бидејќи мажите секогаш ги гледаат преголемите
Бидејќи кога имаш големи
Одма мислат дека си „за она“
– Не се глумирај – одговара
Големи или мали, фини се
А две не е исто што една
Но знаеш, таа болест
Многу ме зацврсти
Дури сега сакам да живеам
– Убаво изгледаш – велам
Ускладено со вистината
– Сега се грижам за себе
Често одам на прошетки
Ми дадоа шанса за три години
Гледај, имам одлични наоди

– Знаеш, помисли
Дека тоа воопшто не ти се случило
И дека тоа бил некој неубав сон
Како кога ќе изедеш нешто мрсно
Бигос* за вечера
А сега сè се врати
На своето место
А тоа празното ќе го исполниме
Со што повеќе животна радост
И дури сега ќе забележиш
Што значи да се дише
Длабоко во градите...

* Бигос или бигош – гулаш, традиционално јадење во Полска и некои соседни држави (заб. на прев.)

МАЈКА И КЕРКА

Кога умира мајката
Златната нишка на љубовта
Како нова пупка
Се растегнува помеѓу
Небото и земјата
Јас сум овде а таа е таму
Јас живеам овде за двете
А таа таму за двете умира.

СТАРИТЕ БЕТОНСКИ ЗГРАДИ СО ПРОЗОРЦИ НА МЛАДОСТА

Отпловува мојата младост
Проколната во бетонските згради
Црнее големата плоча
А истовремено во неа влегува
Новото време
Сè повеќе има пластични прозорци
Со убави завеси
Луѓето на почетокот го замислуваат
Својот живот
Но во секоја зграда
Постојат неколку прозорци
Недопрени од новото време
Со пожолтена стара фарба на рамките
Таквите ги сакам најмногу
Тие се нем сведок
На таа допирливост и секавања
Се вселувам во зградата

Во неа има лифт
Во неа има купатило
Во неа има топла вода
Во неа има современ живот
Таму од десеттиот кат
Се гледа панорама на градот
Целата негова моќ
Со која сака да се идентификува
И да го преземе неговиот дomet
Како начин на свој живот
Во тие прозорци ја барам
Мојата младост
Што се спушта со лифто
Постојано сè пониско и пониско...

Препев од полски на српски јазик:

Милијан Деспотовиќ и Олга Лалиќ-Кровицка

Translation from Polish into Serbian:

Milijan Despotović and Olga Lalić-Krowicka

Препев од српски на македонски јазик:

Весна Мундишевска-Велјановска

Translation from Serbian into Macedonian:

Vesna Mundishevska-Veljanovska

Јусиф Самадоглу (Азербејџан) / Yusif Samadoghlu (Azerbaijan)

УДК 821.512.162-1

GLIMMER

Не заборавај,
Кога ќе си легнуваш да спиеш вечер,
цврсто да си ги затвориш очите,
Завиткај се со ќебето
и покриј си ја и главата
за да бидеш покриен со темнина.
И таму во таа темнина
сети се на мене за миг.
И тогаш ќе видиш дека
моите очи фрлаат светлина врз тебе
иако понекогаш е толку слаба...

МОЈОТ ГРОБ

Не подигнувај мермер на мојот гроб,
ниту голем споменик.
Само еден пар чевли таму стави
За да му се најдат на некој што оди бос.

ИТАКА / ITHACA 796

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

Хаиме Силес (Шпанија) / Jaime Siles (Spain)

УДК 821.134.2-1

ПАНПО*

Облаци има во водата
и листови од коријандер.
И исто како и во летата
на моето детство,
воздухот мириса на саѓи.
И под нивното бавно потскокнување во воздухот,
ружи и дрвја на животот,
просирен
геометриски центар
и нивната боја ме допира,
повеќе отколку во животот,
со мојот здив.
Дишам во лотусот
на снежна црвена лава
и знам дека еден ден
векови наназад
сум бил,
и ќе бидам овде.

* Банпо, археолошки локалитет во Кина

ИТАКА / ITNACA 791

Препев на англиски јазик:

Жермен Дрогенброт и Стенли Баркан

Translation into English:

Germain Droogenbroodt and Stanley Barkan

Препев од англиски на македонски јазик:

Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:

Daniela Andonovska-Trajkovska

Хана Супертран (Филипини) / Hanna Supertran (Philippines)

УДК 821.111(599)-1

ЉУБОВТА ГОСПОДАРИ

Одново и одново во овој безвремен универзум
Господари љубовта – отсекогаш така било, така и ќе биде.
Нејзината тивка и огромна моќ е во секој твој здив
Во секој звук создаден од природата,
Во секој шепот на ветерот.
Времето навидум сопира во овој безвремен универзум
Кога љубов ќе почувствуваш од тебе љубов ќе блика
И тогаш како балерината да станала танц
Пејачот да станал песна,
Како поетот да се изгубил во песната
Како уметникот да бил голтнат од својата уметност.
Времето има збор, и порано и сега во овој безвремен универзум.
Љубовта господарела, господари и ќе господари секогаш.
Љубовта господари заради тебе, како да е ти, како да е во тебе
И не може да биде поинаку
Затоа што љубов си ти.

ИТАКА / ITHACA 799

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

Хана Хијази (Саудиска Арабија) / Hanaa Hijazi (Saudi Arabia)

Хана Хијази (Hanaa Hijazi) е консултант по семејна медицина, координатор на националната програма за превенција во рамките на министерството за здравство во Џеда и професионален уметник со 6 објавени книги. Превела повеќе книжевни дела на познати писатели, а пишува есеи за повеќе списанија. Исто така таа била модератор и говорник на многу книжевни настани организирани од книжевни клубови, а била дел и од престижната Интернационална програма во Ајова во 2009 година. Била наградена како пионер на краткиот расказ од страна на книжевниот клуб Албаха.

УДК 821.411.21-32

УТРИНСКИ СОСТАНОК

Здраво, одам до Старбакс, може ли да се сретнеме таму?

Кој поточно?

Тој на плажата, Јусуф е поканет на забава во близина, па ќе бидам во Старбакс сè додека тој не заврши.

Каде поточно?

Каде поточно, го прашувам возачот.

На крајот од улицата Сари.

Во близина на Пица Хат, да, знам каде мислиш. Во ред, можам. Во близина е, возачот може таму да ме остави, а потоа да го земе Омар од училиште.

Пристигнав таму пред неа. Гледав како излегува од колата, потоа се упати кон скалите пред да се качи горе. Реков, можеш да нарачаш, бидејќи јас веќе нарачав веднаш штом пристигнав овде.

Посакувам да ми се јавеше порано, рече таа. Веќе појадував.

Таа не можеше да си го испие кафето. Рече дека ѝ е многу силно. Ќе реков токму затоа и го сакам ова кафе.

Ќе реков дека забавата на која е Јусуф поканет е покрај базен, а таму има двајца млади мажи што ги забавуваат децата покрај базенот. Таа рече сите денес размислуваат за бизнис, само ние не се занимаваме со ништо друго освен со нашата работа. Таа опиша како чоколадото кое вообичаено се носи на детските забави е декорирано, едноставна идеја што скапо се продава. Ќе кажав за мојата намера да работам некаде на друго место, но таа ме предупреди дека тоа нема да биде лесно. Дали се секаваш на нашата пријателка Надја, кутрата девојка, како сè уште се жали на новата работа? Ја потсетив дека платата на Надја е двојно поголема од нашата, но нејзе не ѝ е грижа за тоа како што ни е нам грижа.

- Купив нов лосион за моите акни, дали ти се верува дека лосионот што до сега го користев не може воопшто да се најде во аптеките?
- Тоа е така затоа што националната агенција за лекови и медицински средства сега дозволи дистрибуција на некој друг таков производ.
- Но лосионот што го користев треба да се користи како прв чекор во третманот на акни. Тоа се различни нешта.
- Да, знам, верувај ми. Бизнисот е сè што им е важно.

Можеби, реков. Исто така реков дека нема никогаш да се вратам кај дерматолошката клиника во која до сега одев. Ти се верува ли што ми направија? На една моја колешка ѝ ги кажаа сите детали од мојот третман. Каде е тука дискрецијата на пациентот?

Таа ме праша дали сторив нешто околу тоа. Таа од мене очекуваше да им се јавам и да им се пожалам. Ја потсетив дека имам и други фронтови на кои морам да се борам и дека понекогаш ги игнорирам нештата во име на мирот.

6.

А знаеш ли што се случи со наставникот по англиски во училиштето на Јусуф? Една од мајките штотуку ми кажа дека маж ѝ отишол во училишната канцеларија, па таму имало тепачка и поради тоа наставникот е отпуштен од работа.

Ќе спомнам дека не ѝ кажав на мајката дека јас веќе знаев за планот на училиштето да му го прекине договорот затоа што тој не си ја извршуваше воопшто својата работа. Ќе реков само дека тој беше груб. Потоа разговарав со него по телефон, но тој беше нељубезен и арогантен. Ни беше кажано дека нашите деца ја изгубиле цела година. Таа ја затресе главата и рече, зошто си била толку пасивна, требало да се пожалиш на директорот. Ја потсетив дека на повеќе фронтови се борам. Ќе ѝ ги набројам: новата кола, новиот оддел за кој бев одговорна на работа, домашните работи.

Таа за возврат ми кажа за тужбата која ќе се поднесела од групата која ги изгуби изборите и за тоа дека бил ангажиран еден многу познат адвокат за таа работа. Ќе реков дека не беше очекувано да победат на изборите тие кои победија. Таа климна со главата, да. Таа рече дека многу е променета демографијата на Џеда. Ја прашав дали тужбата ќе биде против препораката на шеиците за победниците. Таа рече, да, и ја спомна сумата на пари што би се исплатила на адвокатот.

Ќе извадив приврзокот за клучеви со патент и поканата за забавата што беше внатре. Таа рече дека е слатко тоа и дека мојот син би можел да си го прикачи на ременот и таму да си го чува џепарлокот. Реков дека мислам дека е време да почнам да го учам за парите и одговорноста.

Ќе го зедев кафето, додадов малку шеќер и се напив.

Таа покажа на стаклото од прозорецот и тивко забележа колку е тоа валкано. Потоа праша за моите планови да пишувам рецензии за ресторани како што претходно ѝ имав спомнато пред неколку години. Реков дека бев подготвена на тоа, но никој не побарал ништо до сега. Зошто не за *Лаха*, на пример? Реков можеби ќе напишам предлог.

Почнавме да ги бараме шоферите. Јас му се јавив на мојот, а потоа ѝ го дадов мојот мобилен телефон за таа да му се јави на нејзиниот, прашувајќи ја дали навистина имаше намера да купи телефон од новата компанија како што еднаш ми имаше речено. Таа рече дека сè уште не почнале да работат. Таа посегна по нејзиниот именик. Ќе реков дека нема потреба за тоа и ѝ понудив да ја однесам до дома. Ќе најдовме нејзиниот шофер како стои оддалечен на аголот. Затоа не можевме да го видиме од прозорецот горе. Се ракувавме; се сетив дека не се бакнавме кога таа пристигна. Таа рече дека сè уште не сме излегле со Амал, ѝ реков дека не сакам состаноци кои толку однапред се планирани. Сакам да бидам спонтан, како денес. Таа се насмевна.

Продолживме.

Превод од англиски на македонски јазик:

Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:

Daniela Andonovska-Trajkovska

Елен Хинзи (САД) / Ellen Hinsey (USA)

Елен Хинзи (1960, Бостон) е поетеса, преведувачка, професорка и есеистка од САД. Нејзиното творечко истражување е насочено кон историјата, етиката и демократијата во Централна и во Источна Европа. Има добиено повеќе награди за нејзиното творештво, меѓу кои од „Поетри бук сосајети“ во 2018, „Берлин прајс фелоушип“ од Американската академија во 2001, како и наградата за млади поети од Јелскиот универзитет во 1996 година. Нејзини творби се објавени во „Њујорк тајмс“, „Ди велт“, „Парис ривју“ и во многу други списанија.

УДК 821.111(73)-1

ПОСЛАНИЕ (2002)

Кога небото потемнува станувајќи алабастерско и махагониево –
 Царуваат бура и дим, витлите на непредвидливоста;
 Кога гранитните закони брутално се донесуваат;
 Кога судиите примаат пресуда одгоре,
 и како во старите времиња, ги затвораат ушите пред вистината;
 Кога манцата е скудна, а плодот на лозата горчлив и предвремен;
 И кога рамената натежнуваат од бремето на кардиналните добродетели –
 Кога балсамот на далнината се повлекува пред чекорите со доаѓањето на ноќта;
 Кога суровите дејства не ги тревожат господарите на железните клучеви;
 Кога зајдисонцето ги заслепува очите со крв и одмазда;
 И волјата на деспотот е неуморна – маките слетуваат врз рамената
 со сила на бура која јава на трновите, назабени ридови:
 Во тие часови, браќа мои, сестри мои, знам дека сте уморни –
 Знаам дека дури и древните зборови не даваат утеха на клетиот пат,
 Но дозволете да ве обнадежи бледникавиот сјај што блеснува над темните
 планини,
 Насочете го слухот кон музиката во вас: чекајте со нетрпение –
 Чекајте со милосрдие.

Оригинал: <https://poets.org/poem/epistle-0>

МНОЗИНА (2013)

На работ стои огромната Мнозина.

Со мали чекори се доближуваат носејќи ги своите партали и својот глад.
 Нивното движење го крева од земјата
 звукот на преселувањето на народите.

Тие ја носат темната вода на бедата
 Во нивните очи; тие ги носат првите
 самогласки, првите согласки,

Но нивните усни се безвучни, претпазливи.

И големите мршојадни крилја се протегаат над нив;
очите на враните ловат среде немошта
на кривулестата поворка.

Околу нив се бари наполнети со духовите
на гладот, граѓанската војна, сушата –

Тие стануваат едно тело, еден гладен мускул.
Тестамент на копнеж.

И ноќта – која секогаш ги покрива – јава на нив
како на дивите коњи од бурните рамнини.

Тие ќе го наследат светот дури кога последниот
аџилак ќе заврши.

Зашто во овој живот, кристалното езеро и великиот меч
на создавањето, високо кренат, не ќе им покаже
милосрдие.

Во далечината, на запад, јасно блеска светлина.
Но таа не е за нив.

Оригинал: <https://poets.org/poem/multitude>

КНИГА ЗА ПРИРОДАТА НА НЕШТАТА, извадок (2001)

Но почетокот

Хаос: маса без мајстор, супстанција без контрола на субјект. Неразбирлива сила
на светот.

Човечка бездна

Човечката душа во која се борат спротивностите; така хаосот секогаш се раѓа
одново, тајно.

Што е тогаш телото?

Минлив отпечаток на рака; слаб бран во гласот на времето.

Договори со времето

Бесмисленост на дискурсот. Гнев на ветерот меѓу дрвјата.

Смртно неспокојство

Затвор на самосвеста. Бессоница на егото.

Чувство на милост

Чувство дека си риба која лебди во мрежа, фатена во мрежата на светот.

Искушение преоблечено како мисла

Апстрактно следење на аргумент до неговиот заклучок.

Интуитивна претпоставка

Сомневање за безначајноста на постоењето.

Изненадувачки факт

Имагинацијата е номад, патува независно од нас, настапувајќи во сите територии.

Предвремено страдање

Нарушување на верата преку знаење.

Шеметни увиди

Зборови кои бараат влез во плотта, како да се враќаат кон потеклото.

Што останува во сеќавањето

Тресетот на самракот се возвишува под сјајниот лак на летото.

Еден вид зрелост

Напуштање на едноставноста; искачување по искривената лествица на парадоксот.

Чувство на носталгија

Необјаснив студ во воздухот, накитен со копнеж.

Каде живее душата?

Под покривот на темнината, откако беше победена од злото.

Стремеж кон доброто

За да се пронајде каде душата се крие од злото.

Заборавност на предметите

Среброто на огледалото, побрзо дури и од свеста, го заборава зеленилото на јаболката.

Заклучна хипотеза

И тогаш, ако душата постои – во каков бујак таа живее!

Оригинал:

<https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/browse?volume=178&issue=5&page=32>

Препев: Софија Поповска
Translation: Sofija Popovska

Сеад Хусиќ (Босна и Херцеговина) / Sead Husikj (Bosnia and Herzegovina)

Сеад Хусиќ (Sead Husić) е роден 1986 година во Тузла. Основно училиште и средно образование завршил во Бановичи, а дипломирал (2010) и магистрирал (2020) на Филозофскиот факултет во Тузла.

Ги објавил следните книги: „По трагите на модернизмот“, поезија, (2015)), „Човекот кој пишува приказни, проза, (2017, 2021), „Нешта“, поезија, (2017), „Од современата литература / Априори читања, студии од современата литература“, (2020), „Песни за списанија“, поезија, (2020), „Донесување на себеси со историјата“, избрани и преведени песни (2021), „Традиционалното и субверзивното во народната поезија на Бошњациите“ (2022), „Градскиот парк“, поезија, (2023).

УДК 821.163.4(497.6)-1

ЧИТАЊЕ

Читај ја книгата за себе
Адамов сине!
Читај за нештата и за нас
За оние кои исчезнаа, оние кои беа
и за оние кои ќе бидат
Читајќи не заборавај на ќерките на Ева
Гледај дека и денес на
пазарот во Вавилон
како на слика, жените ја чекаат
судбината своја

Спознај, додека читаш дека човековата
судбина е закон
немелив.
И не заборавај
Во сонот како и во смртта –
исто е.

СИДОВИ

Во овој град постојат. Живеејќи
не ги видов. Читајќи – се наметнаа
и повеќе од она што може да се поднесе.
Таа игра на надмудрувања и забрани е насекаде,
ако читајќи се запрашам, повеќе е од можна! Архетипска
слика на еден сид, кој би требало да се прескокне
излегува пред мене штом од станот, од лифтот,
тргнав накај градот.

Во градот, дури и сега, додека го пишувам ова
постојат сидовите.

ДОДЕКА РАСКАЖУВА

Додека раскажува ги пребројувам цветовите на нејзиниот
летен фустан, кои се слични со шарите на џемперот
во кој се завиткува во зима, па помислувам дека тогаш е најдобро
да ѝ се доверам како што прават мажите,
чудејќи се на цветовите од летниот фустан додека раскажува
и ги прелистува книгите сложувајќи ги уредно како
да се спрема да ги реши сите наши недоразбирања
и да замине во својот летен фустан да го помириса денот
кој штотуку ќе почне, а јас ќе ја чекам
и ќе се исчудувам како никогаш додека раскажува не ја трга косата од челото
бидејќи знам дека сè тогаш може да има смисла:
и тие шари на нејзиниот врат и исчекувањето, конечно
да замине – во денот што мириса на цвеќе.

Препев од босански на македонски јазик:
Милица Димитријовска-Радевска

Translated from Bosnian into Macedonian:
Milica Dimitrijevska-Radevska

Естер Чечере (Италија) / Ester Cecere (Italy)

Естер Чечере (Ester Cecere) е родена во Таранто во 1958 година каде живее и работи како истражувач во областа на морската биологија. Автор е на седум поетски книги. Има добиени над 200 книжевни награди, но и неколку награди за култура и граѓанска активност.

УДК 821.131.1-1

ОД КАДЕ ДООЃААТ СОЛЗИТЕ?

Од каде доаѓаат солзите
ако очите се суви барички
срцето е дрвена јама
а душата - змиски изданок?
Можеби
капки од пролетен дожд се.
Можеби
капки утринска роса се.

Тие се солзи на светот
се ронат по лицето тврдо како животинска кожа
за да го очовечат

КОЖАТА Е ОБЛЕКА

Кога е бледа и дамкаста
се носи меѓу Нордиските фјордови
мириса на високи снежни елки,
обоена е со бореални бои.

Медитеранците
се облекуваат во маслинеста облека.
Потсетуваат на прекрасни маслинови дрвја,
сув и гол рустикален предел,
гуштери заштитени во длабнатини.

Некои луѓе носат килибарна облека
која понекогаш може да биде и кафеавкаста.
Гибли ја прска со пустински песок.
Испрскана е со воздушни капки од атолис.
Распрсната од замок од црвена песок.

Многу луѓе употребуваат црна облека.
Може да сјае или да е мат на лице.
Осветлена е од бели бисери.
Инспирирана е од скапоцениот абонос.

Соодветна е за жолти савани.
Соодветна е за прекрасниот свет баобаб.

Облеката секогаш ги заштитува
тензичните или слабите мускули,
истиот лавиринт од вени
кои ја носат крвта до срцето.
Крвта е секогаш црвена.
Солзите секогаш се солени.
Без разлика на бојата на облеката.

Препев од англиски на македонски јазик:
Даниела Андоновска-Трајковска

Translation from English into Macedonian:
Daniela Andonovska-Trajkovska

РЕДАКЦИЈА НА „СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ“

|| ВЕСНА МУНДИШЕВСКА-ВЕЛЈАНОВСКА, ГЛАВЕН УРЕДНИК – (родена 1973 год. во Битола) е член на Друштвото на писателите на Македонија, Македонското научно друштво – Битола и Битолскиот книжевен круг. Автор е на 13 книги поезија, 3 книги со критичко-есеистички текстови, (ко)автор е на 3 книги поезија за деца и млади и (ко)автор на 6 стручни книги и 5 учебници за средно образование, графичка струка. Нејзината поезија е препеана на повеќе јазици. Застапувана е во антологии во земјата и во странство. Добитник е на повеќе награди: награда за необјавена дебитантска книга поезија („Во сонот сон“, 1994), „Караманов“ за необјавена книга поезија („Вибрации на духот“, 2007), наградата на Друштвото на писателите на Македонија за најдобра песна на манифестацијата „Празник на липите“ (2016), прва награда и јубилејна грамота на меѓународен славјански конкурс (Русија, 2017), наградата на Македонското научно друштво за воспитно-образовен придонес (2018), „Бранувања“ за најдобра песна на меѓународната манифестација „Струшки книжевни средби“ (2019), наградата „Книжевен круг за книжевна критика“ („Профили“, 2020), меѓународната награда „Naji Naaman“ за креативност (Либан, 2023), интернационалната награда за литература Sahitto – Гранд награда на жири-комисијата (Бангладеш, 2023), наградата за литература на „Битолски весник“ за 2022 г., наградата на НУУБ „Св. Климент Охридски“ – Битола „Роднокраен автор за 2023 г. – поезија“, наградата „Лингва“ за книжевен превод и афирмација на македонската и странската книжевност (2024 г.) и др.

Главен уредник е на списанието за култура „Современи дијалози“ (МНД) и член на Управниот одбор на Македонското научно друштво – Битола, а била уредник на списанието за книжевност, уметност и култура „Раст“, секретар на Друштвото на писатели „Битолски книжевен круг“, член на Уредувачкиот совет на МНД, како и претседател на Друштвото за литература и култура „Развиток“ – Битола и на Книжевна младина на Македонија – ОК Битола. Амбасадор на мирот е во Cercle Universel Des Ambassadeurs De La Paix – Suisse/ France од 2016 г.

|| ДАНИЕЛА АНДОНОВСКА-ТРАЈКОВСКА, ПРОФ. Д-Р, УРЕДНИК – (1979, Битола) е македонска поетеса, прозаистка, книжевна критичарка, доктор на науки по педагогија во областа на методиките и редовен професор по методика од областа на јазикот и литературата на Педагошкиот факултет – Битола каде активно работи и во Центарот за литература, уметност, култура, ораторство и јазик кој е создаден на нејзина иницијатива. Член е на: Друштвото на писатели на Македонија (ДПМ), Славјанската литературна и уметничка академија со седиште во Варна, Битолскиот книжевен круг (БКК) и Македонското научно друштво (МНД) – Битола каде во два мандати била претседател на Уредувачкиот совет, еден мандат била во управниот одбор, раководител на одделението за литература и лингвистика во Друштвото, а сега е претседател на МНД. Главен уредник била на книжевното списание „Раст“ – 2018-2022, член била во редакцијата на „Стожер“ кое го издава Друштвото на писателите на Македонија, главен и одговорен уредник на Списанието за култура – литература, драмска уметност, филм и издаваштво „Современи дијалози“ во периодот 2020-2024 (Македонско научно друштво-Битола), а сега е дел од уредништвото. Се занимава и со книжевен препев од македонски на англиски јазик и обратно. Има објавено над 100 научни трудови објавени во референтни научни публикации во земјата и во странство, 10 книги поезија, две книги со раскази, еден роман, книга со книжевна критика, коавторска песнарка за деца, две меѓународни публикации од областа на образованието и еден универзитетски

учебник на македонски, 8 поетски книги на англиски, арапски, италијански и романски јазик и 7 книги со книжевен препев од англиски на македонски и обратно. Преведена е на над 40 јазици и добитник е на неколку книжевни награди меѓу кои: Празник на липите (ДПМ, 2018), „Крсте Чачански“ за проза (2019), Караманов 2019 за „Електронска крв“, Македонска книжевна авангарда за „Куќа на контрасти“ (2020), Abduvali Qutbiddin (Узбекистан, 2020), Premio Mondiale "Tulliola- Renato Filippelli" за "Electronic Blood" (Италија, 2021), "Città Del Galateo – Antonio De Ferrariis" (Италија, 2021), Книжевен круг за критика за „Книжевно-критички читања“ (2022), награда за поезија „Дритеро Агиоли“ (Корча, 2023), награда за поезија „Михаи Еминеску“ Романија во 2023 и највисокото признание за поезија што го доделува Друштвото на писателите на Македонија „Ацо Шопов“ за „Математичка поезија“ (ДПМ, за 2020).

|| Силвана Нешковска, проф. д-р., уредник – (родена на 24 август, 1979, во Постојна, Р. Словенија) е доктор на филолошки науки и е вработена на Педагошки факултет – Битола, Универзитет „Св. Климент Охридски“ – Битола. Таа е акредитиран ментор на втор и трет циклус студии и има објавено повеќе од 100 научно-истражувачки трудови во голем број домашни и странски списанија. Нејзиниот главен истражувачки интерес е насочен кон прагматика, превод, и усвојување на англискиот јазик како втор јазик. Нејзините објавени трудови се депонирани во повеќе бази на податоци како: Репозиториумот на УКЛО (<http://eprints.uklo.edu.mk>), Research Gate, Academia и Google Scholar. Вореден професор д-р Силвана Нешковска има учествувано во неколку значајни преведувачки проекти: превод на книга спонзориран од NISPA (2014 год.); препев на песни на познатиот македонски писател Радован П. Цветковски („Зборот на други јазици“, 2015); превод на материјалите за потребите на изложбата организирана од Австрискиот Конзулат во Битола со наслов „Конзулска Битола: Од првиот австриски Конзулат до Првата Светска Војна 1851-1919“ (2018); поезија напишана од домашни и странски поети објавена во списанието „Современи дијалози“ (2019); монографија објавена од Македонското научно друштво со наслов „60 години Македонско научно друштво“ (2020) и др. Во слободното време проф. Силвана Нешковска пишува поезија. Во 2014 г., доби прва награда за нејзината песна „Душа“ на литературниот конкурс организиран од Универзитетскиот литературен клуб „Дениција“ ПФБТ УКЛО. Избор од нејзините песни се објавени во списанието „Современи дијалози“, а во 2023 година од печат излезе и нејзината прва поетска збирка „Првата половина“ во издаваштво на Центарот за литература, култура, ораторство и јазик при Педагошки факултет – Битола.

|| Анита Ангелевска, доц. д-р., уредник – (родена на 07.03.1971 год. во Битола) е доктор на филолошки науки. Докторирала на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ со докторска теза „Засведочените слова на Св. Климент Охридски“. На истиот факултет во 1995 год. дипломирала како професор по македонски јазик и јужнословенски книжевност, и магистрирала со тема „Семиолошки статус на ликот во македонскиот реализам, модернизам и постмодернизам“. Во 2013 година избрана е за советник во Општина Битола, сектор за јавни дејности, а во 2023 година избрана е за насловен доцент на Педагошкиот факултет во Битола.

Анита Ангелевска автор е на многу научни трудови и автор на книгата „Засведочените слова на Св. Климент Охридски“.

EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”

VESNA MUNDISHEVSKA-VELJANOVSKA, EDITOR IN CHIEF – born in 1973 in Bitola. She is a member of the Macedonian Writers' Association, Macedonian Science Society – Bitola and Bitola's Literary Circle. She is the author of 13 books of poetry, 3 books of critical-essay texts, (co)author of 3 poetry books for children and (co)author of 6 vocational books for teachers and 5 textbooks for secondary education, graphic vocation. Her poetry has been translated into many languages. She is represented in anthologies. She has won numerous poetry awards: the award for the unpublished debut poetry book (“In a dream – dream”, 1994), the "Karamanov" award for the unpublished book of poetry ("Vibrations of the Spirit", 2007), the award of the Macedonian Writers' Association for the best poem at the international "Linden Festival" (2016), first prize and jubilee plaque at the international Slavic translation competition (Russia, 2017), Macedonian Science Society's award for scientific and educational contribution in 2018, award "Branuvanja" for the best poem at the Festival "Struga Literary Encounters" (2019), the award "Literary Circle" for unpublished book of literary reviews (“Profiles”, 2020), the international award “Naji Naaman” for creativity (Lebanon, 2023), the International award for literature “Sahitoo” – winner of the Grand jury award (Bangladesh, 2023), "Bitolski Vesnik"'s award for literature for 2022, the award of NUUB "St. Kliment Ohridski" – Bitola "Native author for 2023 – poetry", "Lingva" award for Literary translation and affirmation of Macedonian and foreign literature (Bitola, 2024) and other awards.

She is editor in chief of the Journal of Culture “Contemporary Dialogues” and a member of the Macedonian Science Society Management Board. She was editor of the Journal of Literature, Art and Culture “Rast/ Growth”, secretary of the Writers' Association “Bitola's Literary Circle”, member of the Macedonian Science Society Editorial Council, as well as President of the Literature and Culture Association "Development" – Bitola and of the Literary Youth of Macedonia – Bitola. She has become Ambassador of Peace in Cercle Universel Des Ambassadeurs De La Paix – Suisse/ France since 2016.

DANIELA ANDONOVSKA-TRAJKOVSKA, PHD, EDITOR – (1979, Bitola, North Macedonia) is a poetess, writer, scholar, literary critic, translator, editor, university professor, co-founder of the Center for Literature, Art, Culture, Rhetoric and Language at the Faculty of Education-Bitola where she works as a university professor, a member of Slavic Academy for Literature and Art in Varna, an actual president of the Macedonian Science Society – Bitola. She has authored 18 books in Macedonian (poetry, prose, literary critic, scientific books) and 8 poetry books in English, Arabic, Italian, Polish and Romanian language published in USA, India, UAE, Italy, Poland and Romania. She has won several important awards for literature: “Krste Chachanski (2018); “Karamanov” for “Electronic Blood” (2019); Macedonian Literary Avant-garde for “House of Contrasts” (2020); “Abduvali Qutbiddin” (2020, Uzbekistan); Premio Mondiale "Tulliolia- Renato Filippelli" in Italy for “Electronic Blood” (2021); Award of excellence "City of Galateo - Antonio De Ferraris" (Italy); Award for Literary Criticism in 2022 by Literary Circle in Bitola, Poetry Award “Dritero Agioli” (Albania, 2023); Naji Naaman Award in 2023; Poetry Award “Mihai Eminescu”, a Golden Medal and a recognition as ambassador of culture in Romania by the Mihai Eminescu Academy (2023), “Aco Shopov” for poetry (the most

important national poetry prize by Macedonian Writers' Association in 2021) and more. Her poetry is translated into 40 languages.

SILVANA NESHKOVSKA, ASSOC. PROF. DR., EDITOR – born on 24 August, 1979, in Postojna, R. Slovenia, holds a PH.D in Philology and a position of associate professor at the Faculty of Education, “St. Kliment Ohridski” University – Bitola. She is an accredited mentor for second and third cycle studies and so far she has published more than 100 research papers in a number of domestic and international journals. Her main research interest lies in the field of pragmatic, translation and second language acquisition. Her papers have been deposited in the UKLO's Repository (<http://eprints.uklo.edu.mk>), Research Gate, Academia and Google Scholar. Associate professor Silvana Neshkovska has participated in several translation projects: translation of a monograph sponsored by NISPA (in 2014); poems written by the renowned Macedonian poet Radovan P. Cvetkovski (“The Word in Other Languages”, 2015); an exhibition organized by the Austrian Consulate in Bitola titled “Consular Bitola: From the First Austrian Consulate to the First World War 1851-1919” (2018); poetry written by foreign and domestic authors published in the Journal “Contemporary Dialogues” (2019); a monograph published by the Macedonian Science Society titled “60th Anniversary of the Macedonian Science Society” (2020), etc. In her free time, writing poetry is one of her favourite pastimes. In 2014, she was awarded the first prize for her poem ‘Soul’ („Душа“) at the Poetry Contest organized by University Literary Club “Denicija” PFBT UKLO. A selection of her poems have been published in the Journal “Contemporary Dialogues”. In 2023, her first collection of poetry, titled “The First Half“, was published by the Center for Literature, Art, Culture, Rhetoric and Language at the Faculty of Education – Bitola.

ANITA ANGELEVSKA, ASSIST. PROF. DR., EDITOR – born on 3 March 1971 in Bitola, is a Doctor of Philological Sciences. She received her doctorate at the University "St. Cyril and Methodius" – Skopje, at the Faculty of Philology "Blaze Koneski" with doctoral thesis "The Testimony of St. Kliment Ohridski". At the same faculty in 1995. she graduated as a professor of Macedonian language and South Slavic literature, and received her master's degree on topic: "Semiological status of the character in Macedonian realism, modernism and postmodernism". In 2013. she was elected as advisor in Municipality of Bitola, Department of Public Activities, and in 2023 was elected as assistant professor at the Faculty of Education – Bitola.

Anita Angelevska is the author of many scientific papers and the author of the book "Testimony of St. Kliment Ohridski".

МЕЃУНАРОДЕН УРЕДУВАЧКИ ОДБОР НА „СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ“

ЗВОНКО ТАНЕСКИ, ПРОФ. Д-Р. (СЛОВАЧКА) – (1980) е поет, книжевен преведувач и критичар, редактор, антологичар, доктор по филолошки науки. Работи како универзитетски професор на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Коменски“ во Братислава. Редовен член на Клубот на независни писатели при Асоцијацијата на писателски организации на Словачка (од 2006 година), како и на Меѓународната асоцијација на писатели и публицисти (Authors and Publicists International Association) – МАПП/ APIA со седиште во Рига – Латвија (од 2014 година); почесен член на Словачкиот ПЕН центар (од 2013 година) и редовен член од 2018 година, а исто така и редовен член на повеќе домашни и европски уметнички и научни институции и на главни научни бордови на меѓународни академски списанија. Добитник на повеќе книжевни и научни награди во Македонија и во странство, меѓу кои би можеле да се издвојат наградите за поезија: од С. Р. I. С. за млади уметници од медитеранските и од балканските земји (Реџо Калабрија – Италија, 1995), „Ацо Караманов“ (Радовиш, 1997), „Бели мугри“ (Скопје, 2012), златен медал „Poet laureate“ (Манила – Филипини, 2013), ректорска плакета за целокупно поетско и научно творештво (Варна – Бугарија, 2015), „Сребрено летечко перо“ од Словенската литературна и уметничка академија (Варна – Бугарија, 2018) и др. Поетски книги: „Отворени врати“ (1995), „Хорот на гнилите лисја“ (2000), „Срт“ (2003), „Чоколада во портфолио“ (2010), „Нежности без гарантен лист“ (2012) и „Чекајќи ја историјата“ (2016). Автор е и на поголем број лингвистички трудови и монографии. Учесник на голем број книжевни фестивали во Македонија и во светот. Негови песни, есеи и културолошки согледби се преведени и објавени на повеќе од дваесет јазици во триесетина земји во светот. Поезија сè уште пишува исклучиво на македонски јазик.

РАЕД АНИС АЛ-ЈИШИ (САУДИСКА АРАБИЈА) – (поет, преведувач од Катиф, Саудиска Арабија) е дописен соработник на Универзитетот во Ајова, САД (Iowa university-USA), член на одборот за планирање на наставата за образование на наставници на националниот Шангајски универзитет за образование – Тајван. Има преведено 6 книги, а објавено една новела, 9 поетски книги на арапски јазик од кои последната е препеана на француски, и две книги објавени на англиски. „Bleeding Gull: Look, Feel, Fly“ е препеана и на српски, виетнамски и италијански јазик (во Италија има добиено повеќе награди за најдобро преведена книга). Неговата поезија е преведена и објавена на многу светски јазици. Добитник е на интернационалната награда за поезија „Ацо Караманов“ (2020).

ЖАРКО МИЛЕНИЌ, М-Р. (РУСИЈА/ БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА) – (Брчко, 1961) објавил триесет книги поезија, проза, книжевна критика и есеи. Негови книги објавени се и на македонски, украински и ерменски јазик. Наградуван е во регионот и во странство. Преведува книжевни и други дела од англиски, руски, македонски, бугарски, словенечки и украински јазик. Учествувал на книжевни и преведувачки манифестации во низа земји. Живее во Брчко и Москва. Главен уредник е на списанието за литература, театар и култура „Сусрети“ од Брчко. Сега е на докторски студии по руска книжевност во Москва.

||| ТЗЕМИН ИТИОН ТСАИ, ПРОФ. Д-Р. (ТАЈВАН, РЕПУБЛИКА КИНА) – роден е во Тајван, Република Кина. Тој е професор на Азискиот универзитет во Тајван, и е главен уредник на академската публикација „Читање, пишување и подучување“, како и уредник во многу други меѓународни книжевни списанија. Тој исто така пишува и објавува статии во „Кинескиот јазик: Месечно“ во Тајван. Многу познати светски поети, преку неговите преводи на кинески, ѝ станаа познати на читателската публика во Тајван. Има освоено многу познати награди како во неговата родна земја така и во странство. Неговите литературни дела се објавени во антологии, книги и списанија како и весници во повеќе од 40 земји на повеќе од 12 јазици. Неговите позначајни дела се следниве: „Ангел со срце“, „Мој удар, удар, удар“, „Ветрот поминува низ бамбусовата шума“, „Огледалото на дното на срцето, магла полна со небо“ и др.

||| ТОМ ЕДВАРД ФИЛИПС, ПРОФ. Д-Р. (ВЕЛИКА БРИТАНИЈА) – е поет, преведувач и драмски писател кој сега живее и работи во Софија, Бугарија. Пишува патеписи, драми, критики и осврти поврзани со уметноста, а автор е на книгите поезија „Foreign In Europe“ (онлајн, 2019), „Present Continuous“ (онлајн, 2018), „Unknown translations/ Непознати преводи“ (Scalino, 2016), „Recreation Ground“ (Two Rivers Press, 2012) и „Burning Omaha“ (Firewater Press, 2003), како и на драмите „No Time For Hope“ (Bristol, 2017), „Coastal Defences“ (Bristol, 2014) и „100 Miles North of Timbuktu“ (Bristol, 2013). Основач и уредник е на списанието „Balkan Poetry Today“. Бил резиденцијален преведувач на Sofia Literature & Translation project. Има докторат за креативно пишување од University of Reading и предавал на овој предмет на универзитети и едукативни проекти и во Велика Британија и во Бугарија, вклучувајќи ги „Bristol Folk House“ и „The Sofia Writing Challenge“. Бил уредник на списанието „Venue“. Застапен е во антологии и списанија. Учествовал на бројни интернационални литературни фестивали, а негови дела се преведени на македонски, албански, бугарски, романски, српски, шпански, италијански и други јазици.

||| МИХО НОНАКА, ПРОФ. Д-Р. (ЈАПОНИЈА/ САД) е по потекло од Токио и е билингвална поетеса која предава Англиски јазик и Креативно пишување на Универзитетот во источен Илиноис и Витон Колеџот. Нејзината поезија и нефикција е објавена и во: The Iowa Review, Ploughshares, Tin House, Cimarron Review, American Letters & Commentary. Била номинирана за Пупкарт наградата за поезија во 2007, а нејзиното творештво било избрано од Марк Доти за да биде објавено во Helen Burns Poetry Anthology: New Voices from the Academy of American Poets' University & College Prizes, 1999-2008. Избор од нејзина поезија е објавена во American Odysseys: Writings by New Americans (Dalkey Archive Press).

||| ОЛГА ЛАЛИЌ-КРОВИЦКА (ПОЛСКА) – родена 1980 година во Шибеник, Хрватска и е со полско-српско потекло. Дипломирала србкроатистика на катедрата за славистика на Јагелонскиот Универзитет во Краков, Полска. Почесен граѓанин е на царскиот град Сирмиум (Сремска Митровица) од 2014 г. и лаурет на наградата „Мисаоник“ за 2014 г. Автор е на околу 15 книги поезија, драма и бајки. Преведувана е на повеќе јазици и застапена во антологии. Добитник на 15-тина книжевни награди меѓу кои: прва награда на полскиот поетски конкурс (Кросно, 2004), главна награда на Мелнички вечери на поезијата (Бугарија, 2006), „Златен круг“ за афирмација на српската сатира во светот (Белград, 2010), меѓународната награда „Naji Najman“ (Либан, 2015), „Книжевна далга“ на „Струшките книжевни

средби“ (Струга, 2016), Гран при за драма на манифестацијата „Битолски книжевни паметења“ (Битола, 2018), награда за преводи/препеви од полски јазик од Здружението на книжевни преведувачи на Црна Гора (Подгорица, 2020) и др. Препеала и превела повеќе поетски и прозни дела на автори од Полска и од Балканот. Се занимава и со фотографија, цртеж, сликарство и дизајн. Свои трудови изложувала на колективни изложби во Србија и Македонија. Живее и создава во Дукла, Полска.

ИСКРА ПЕНЕВА (СРБИЈА) – поезија објавува во книжевни списанија во Србија и странство. Песните ѝ се препеани на повеќе светски јазици. Застапена е во повеќе антологиски избори на српската и македонската литература. Автор е на збирките поезија: „Кутија со девет страни“ (2002), „Оган и пеперуга“ (2004), „Патеви после“ (2006, коавторска поетска книга), „Некаде помеѓу“ (2015) и „Fiori di luce“ (2020, коавторска поетска книга, Италија). Добитничка е на повеќе признанија и награди. Преведува од македонски на српски и обратно. Член е на Здружението на писателите на Србија и на Здружението на новинарите на Србија. Се занимава и со визуелни уметности. Создава кратки музичко-поетски филмови. Нејзините фотографии се излагани на самостојни и групни изложби во земјата и странство.

СУ ЦЕН ЛИН, ПРОФ. Д-Р. (ТАЈВАН, РЕПУБЛИКА КИНА) – е професор на Катедрата за кинески јазик и литература при Универзитет за образование во Чангуа. Таа е главен и одговорен уредник на списанието „Читање, пишување и поучување“, како и уредник на списанието „Кинески јазик: Месечно“. Пишува и литературни критики. Добитник е на многу награди. Живее во градот Чангуа.

ЖЕРМЕН ДРОГЕНБРОТ (БЕЛГИЈА/ШПАНИЈА) – е меѓународно признат поет, преведувач, издавач и промотор на модерна и меѓународна поезија. Пишува и кратки раскази и книжевна критика, но главно пишува поезија. Има објавено 17 поетски книги објавени во 28 земји. Како основач на белгиската издавачка кука ПОИНТ Едишнс има издадено над 80 избори и антологии на модерна и меѓународна поезија. Има организирано и коорганизирано неколку меѓународни фестивали во Шпанија, коосновач и советник е на Јапонската поетска асоцијација, на Кинеската книжевна асоцијација Хјуфенг и основачки претседател на Шпанската културна фондација ИТАКА која организира еднаш годишно *Поетски вечерни коцрти на ИТАКА*. Го започнал и меѓународниот проект *Поезија без граници* која два пати месечно објавува поезија од поети од цел свет на повеќе од 30 јазици. Има добиено повеќе меѓународни награди, а учествувал на најпрестижните меѓународни поетски фестивали меѓу кои се и Струшките вечери на поезијата и тоа во повеќе наврати во чии изданија му е објавена поетска книга на македонски јазик. Во 2017 година е номиниран за Нобелова награда за литература.

INTERNATIONAL EDITORIAL BOARD OF “CONTEMPORARY DIALOGUES”

ZVONKO TANESKI, ASSOC. PROF. DR. (SLOVAKIA) – born in 1980. He is a poet, literary translator and critics, redactor, anthologist, doctor of Philology, works as university professor at the Faculty of Philosophy, Comenius University in Bratislava. He is an honorary member of the Independent Writers Club in Slovakia (since 2006), as well as of the Authors and Publicists International Association (APIA) with the seat in Riga – Latvia (since 2014); honorary member of the Slovak PEN Centre (since 2013) and a member since 2018, as well as member of several national and European artistic and scientific institutions, and scientific journals’ editorial boards. He has received many literary and scientific rewards and acknowledgments in Macedonia and abroad, such as: C. R. I. C. for young artists of the Mediterranean and Balkan countries (Reggio Calabria, Italy, 1995), “Aco Karamanov” (Radovich, 1997), “Beli mugri” (Skopje, 2012), golden medal “Poet laureate” (Manilla – Philippines, 2013), rector plaque for his literary and scientific work (Varna, Bulgaria, 2015), “Silver Flying Feather” by the Slovenian Academy of Fine Arts and Literature (Varna Bulgaria, 2018) etc. His books: “Open Gates” (1995), “The Choir of the Rotten Leafs” (2000), “Ridge” (2003), “Chocolates in Portfolio” (2010), “Tenderness without Warrant Paper” (2012) and “Waiting for the History” (2016). He has authored many linguistic papers and books. His work is published in more than 12 languages in approximately 30 countries in the world. He is writing poetry in Macedonian language exclusively.

RAED ANIS AL-JISHI (SAUDI ARABIA) – (an international awarded poet and translator from Qateef-; Saudi Arabia) has an honorary fellowship in writing from Iowa university-USA. A member of advisory committee of exquisite Teacher training plan of national Changua University of Education-Taiwan. Has translated 8 books and published one novel, 10 volumes of poems in Arabic (last one was translated into French and Italian) and two books in English translated several languages and won international awards. The title of his latest book published in English in 2021 is “Clay Tablets in Nietzsche’s Cave”.

ŽARKO MILENIĆ, MSc. (RUSSIA/ BOSNIA AND HERZEGOVINA) – born in 1961 in Brčko, Bosnia and Herzegovina. He has published thirty books of poetry, prose, literary critics and essays. His books have also been published in Macedonian, Ukrainian and Armenian. He has been awarded in the region and abroad. Translates literary and other works from English, Russian, Macedonian, Bulgarian, Slovenian and Ukrainian. He has participated in literary and translation events in a numerous countries. He lives in Brčko and Moscow. He is the editor-in-chief of the literary, theater and culture journal “Susreti” from Brčko. He is currently working on his doctorate studies from Russian literature in Moscow.

TZEMIN ITION TSAI, FULL PROF. DR. (TAIWAN, REPUBLIC OF CHINA) – born in Taiwan (Republic of China). As a professor at Asia University (Taiwan), the chief editor of “Reading, Writing and Teaching” academic text, and served as an editor or important position in many international literary journals. He also writes a long-term columns for “Chinese Language Monthly” in Taiwan. Many famous poets of the world through his Chinese translations and introductions were able to be recognized by the people of Taiwan.

Tsai has won many famous literary awards either in his own country or internationally. His literary works have been anthologized and published in books, journals, and newspapers in more than 40 countries by more than a dozen languages. His major works in literature include: "Angel Heart", "My Kick, Kick, Kick", "The Wind Passes Through the Bamboo Forest", "The Mirror in Heart Bottom, The Fog Full of Sky!" etc.

TOM EDWARD PHILIPS, PROF. DR. (GREAT BRITAIN) – a writer, translator and lecturer currently living in Sofia, Bulgaria. His poetry has appeared in a wide range of journals, anthologies, pamphlets and full-length collections including *Hepoznati Prevodi/Unknown Translations* (Scalino, 2016) and *Recreation Ground* (Two Rivers Press, 2012). His translations of contemporary Bulgarian poetry have appeared in *Modern Poetry in Translation*, *Raceme*, *Blackbox Manifold*, *The High Window* and *Balkan Poetry Today*, while his own poetry has been translated into Bulgarian, Macedonian, Serbian, Albanian, Romanian and Italian.

MIHO NONAKA, ASSOC. PROF. DR. (JAPAN/ USA) – is a native of Tokyo and a bilingual poet who has taught English and Creative Writing at Eastern Illinois University and Wheaton College. Her poetry and nonfiction have appeared in *The Iowa Review*, *Ploughshares*, *Tin House*, *Cimarron Review*, *American Letters & Commentary*, among others. She received a Pushcart Prize nomination for poetry in 2007, and her work was chosen by Mark Doty to be included in *Helen Burns Poetry Anthology: New Voices from the Academy of American Poets' University & College Prizes, 1999-2008*. Most recently, a selection of her poems was published in *American Odysseys: Writings by New Americans*. (Dalkey Archive Press).

OLGA LALIĆ-KROWICKA (POLAND) – born in 1980 in Šibenik, Croatia and is of Polish-Serbian descent. She graduated in Serbo-Croatian Studies at the Department of Slavic Studies at the Jagiellonian University in Krakow, Poland. She is an honorary citizen of the imperial city of Sirmium (Sremska Mitrovica) since 2014. and laureate of the "Misaonic" award for 2014. She is the author of about 15 books of poetry, drama and fairy tales. Her works have been translated into several languages and represented in anthologies. She is the winner of about 15 literary awards, including: first prize at the Polish poetry competition (Krosno, 2004), main prize at the Poetry Evenings in Melnik (Bulgaria, 2006), "Golden Circle" for the affirmation of Serbian satire in the world (Belgrade, 2010), the international award "Naji Najman" (Lebanon, 2015), "Literary Wave" at the "Struga's Literary Meetings" (Struga, 2016), Grand Prix for Drama at the "Bitola's Literary Remembrance" festival (Bitola, 2018), award for translations/renditions from the Polish language by the Association of Literary Translators of Montenegro (Podgorica, 2020), etc. She has translated several poetry and prose works by authors from Poland and the Balkans. She also practices photography, drawing, painting and design. She exhibited her works at collective exhibitions in Serbia and Macedonia. She lives and creates in Dukla, Poland.

ISKRA PENEVA (SERBIA) – born in 1980 in Belgrade, Serbia, where she lives and works. She graduated at the Mathematical Faculty. She publishes poetry in periodical and literature journals, as well as anthologies in Serbia and abroad. Her poems are translated in many foreign languages. She is author of the poetry collections: "Box with Nine Sides" (2002), "Fire and a Butterfly" (2004), "Paths After" (2006, co-

authored) and "Somewhere Between" (2015). She has won numerous recognitions and awards. "Somewhere Between" has won the prize "Stojan Hristov" for best poetry book from diaspora awarded within the Struga Poetry Evenings in 2016. In 2018 she won the prize "Josip Eugen Sheta" for best poetry manuscript on the International Festival in Rijeka, Croatia. She is a collaborator at the magazine "Macedonian Light". Translates from Macedonian into Serbian and vice versa. She is a member of the Writers' Association of Serbia and the Association of Journalists of Serbia.

■ || **SU JEN LIN, FULL PROF. DR. (TAIWAN, REPUBLIC OF CHINA)** – comes from Taiwan and lives in Changhua City. She is a professor and she works in Department of Chinese Language and Literature of National Changhua University of Education more than 20 years. Teaches Chinese Classic Prose, Children's literature, and Reading, Writing and Teaching. Up to now, she has completed more than 90 academic papers. She is a chief editor of "Reading, Writing, and Teaching", at the same time the editor of "Chinese Language Monthly", too. Reading, writing, and traveling are her favorite things. She has won many literary awards and teaching awards. She often writes some book reviews for journals. She always embraces the dream of traveling around the world and had been constantly writing many of the tourism experience into literature. She is a happy teacher, writer, and traveler.

■ || **GERMAIN DROOGENBROODT (BELGIUM/ SPAIN)** – is an internationally known poet, translator, publisher and promoter of modern international poetry. He wrote short stories and literary reviews, but mainly poetry, so far 17 poetry books, published in 28 countries. As founder of the Belgian publishing house POINT Editions he published more than eighty collections of mainly modern, international poetry. He organised and co-organised several international poetry festivals in Spain, is co-founder and advisor of JUNPA (Japan Universal Poets Association), of the Chinese Huifeng Literary Association and founding president of the Spanish cultural foundation ITHACA organizing yearly *The Poetic Evening Concerts of Ithaca*. He also set up the internationally appreciated project *Poetry without Borders*, publishing twice a month poetry from all over the world in more than 30 languages. He received more than a dozen international poetry awards and is yearly invited at the most prestigious international poetry festivals. He was recommended in 2017 for the Nobel Prize of Literature.

**ПРЕВЕДУВАЧИ / ПРЕПЕЈУВАЧИ /
TRANSLATORS:**

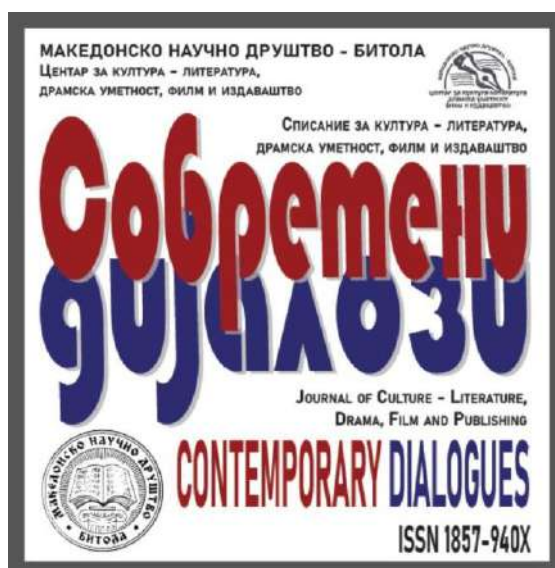
Раед Ал-Џиши / Raed Al-Jishi
Даниела Андоновска-Трајковска / Daniela Andonovska-Trajkovska
Стенли Баркан / Stanley Barkan
Милијан Деспотовиќ / Milijan Despotovikj
Милица Димитријовска-Радевска / Milica Dimitrijovska-Radevska
Жермен Дрогенброт / Germain Droogenbroodt
Катарина Ѓорѓиу / Katarzyna Georgiou
Елизабета Јончиќ / Elizabeta Jonchikj
Адел Козам / Adel Khozam
Хале Корај / Hale Koraj
Олга Лалиќ Кровицка / Olga Lalikj-Krowicka
Весна Мундишевска-Велјановска / Vesna Mundishevska-Veljanovska
Силвана Нешковска / Silvana Neshkovska
Софија Поповска / Sofija Popovska
Зора Русомарова / Zora Rusomarova
Виолета Танчева-Златева / Violeta Tancheva-Zlateva
Дамир Шодан / Damir Shodan

**ЛИКОВНИ УМЕТНИЦИ /
ARTISTS:**

Бурхан Ахмети / Burhan Ahmeti
Лутфу Капланоглу (Турција) / Lutfu Kaplanoglu (Turkey)
Дијана Колонџоска / Dijana Kolondzoska
Јане Крстески / Jane Krsteski
Симона Мирчевска / Simona Mirchevska
Славица Михаилова / Slavica Mihailova
Звонко Тилев / Zvonko Tilev

„Современи дијалози“ е списание за култура – литература, драмска уметност, филм и издаваштво, чиј издавач е Македонското научно друштво – Битола, и кое успешно егзистира во биотопот на современата македонска и светска литература, култура и уметност, уште од 2013-та година. Излегува еднаш годишно, а објавува творби од македонски и странски писатели од разни жанрови: поезија, проза, драма, прикази, осврти, книжевни критики, рецензии, преводи, препеви и сл., како и дела на истакнати ликовни уметници. Има редакција составена од членови на МНД, како и Меѓународен уредувачки одбор.

“Contemporary Dialogues” (“Sovremeni dijalozi”) is a Journal of Culture – Literature, Drama, Film and Publishing, whose publisher is the Macedonian Science Society – Bitola. It is a journal that successfully exists in the biotope of contemporary Macedonian and world’s literature, culture and art, since 2013. It is issued annually and it publishes works from Macedonian and writers from all over the world in different genres: poetry, prose, drama, reviews, literary critics, translations etc. as well as art works from established artists. The Journal has its Editorial board from Macedonian Science Society’s members and International editorial board.

ДОСЕГАШНИ ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИЦИ НА „СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ“:

Зоран Пејковски (Год. I, бр. 1, 2013 г. – Год. III, бр. 3, 2015 г.)
 Весна Мундишевска-Велјановска (Год. IV, бр. 4, 2016 г. – Год. VIII, бр. 8, 2020 г.,
 Год. XIII, бр. 16, 2025 г.)
 Даниела Андоновска-Трајковска (Год. IX, бр. 9, 2021 г. – Год. XII, бр. 15, 2024 г.)

EDITORS-IN-CHIEF OF “CONTEMPORARY DIALOGUES” THROUGHOUT THE YEARS:

Zoran Pejkovski (Vol. I, No. 1, 2013 – Vol. III, No. 3, 2015)
 Vesna Mundishevska-Veljanovska (Vol. IV, No. 4, 2016 – Vol. VIII, No. 8, 2020,
 Vol. XIII, No. 16, 2025)
 Daniela Andonovska-Trajkovska (Vol. IX, No. 9, 2021 – Vol. XII, No. 15, 2024)

СОДРЖИНА/ CONTENT

Предговор.....	5
FOREWORD.....	6
ПОЕЗИЈА	7
Р о е т р у	7
Даниела Андоновска-Трајковска / Daniela Andonovska-Trajkovska	9
Една флека упорно зјапа во мене	9
За еден кактус и за сите слични на него	9
Време што ни бега од дланките (Зарез 40).....	11
Понекогаш и смртта си излегува од телото (Зарез 41)	11
Зборови.....	12
Небото ми слета на дланката (Рез 1)	12
Бремени куќи	12
Соби (Зарез 9)	13
Весна Мундишевска-Велјановска / Vesna Mundishevska-Veljanovska	14
Јас и ти.....	14
Болеж.....	14
Страв.....	15
Маска.....	15
Годови	16
Силвана Нешковска / Silvana Neshkovska.....	17
Светот направи стој на раце	17
По стојот на раце	17
Раде Силјан / Rade Siljan	18
Животот крадец	18
Поетот на нашето време.....	18
Човек – кукла	19
Луѓе ко нелуѓе.....	19
Засидување на сенката	20
Биографија	20
Виолета Танчева-Златева / Violeta Tancheva-Zlateva.....	21
Во потрага по дом.....	21
Еден ден, секој ден	21
Губење	22
Нема да речам љубов	23
Има денови кога мислам дека полудувам	23
Другата	24
Васил Тоциновски / Vasil Tocinovski	25
Детски игри.....	25
Во безумно време	25
Гласот на мртвиот поет.....	26
Утринска молитва.....	27
Двајца сами на балкон.....	27
Црна се чума зададе	28
ПРОЗА.....	29
Р о с е	29
Петре Димовски / Petre Dimovski	31
Закана за прекин на новата лоза.....	31
Гордана Јовиќ-Стојковска / Gordana Jovikj-Stojkovska.....	36
Беше еднаш една куќа	36
Стефан Марковски / Stefan Markovski	40
Десетти октомври	40
Добре Тодоровски / Dobre Todorovski	44
Изложба.....	44

ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ.....	47
Children's and youth literature	47
Горјан Петревски / Gorjan Petrevski.....	49
Еден автор – три приказни	49
Последната песна.....	49
Поглед кон сонцето	50
Чудна некоја љубов	51
Ванчо Полазаревски / Vancho Polazarevski	52
Игуана во теретана	52
Рисот јаде чорба.....	52
Баба Рога вежба јога	53
Желката цогира.....	54
Свилобрадиот.....	55
Кога летаат лилјаците.....	55
Трол во Добри Дол	56
СОГЛЕДБИ.....	57
Observations	57
Гордана Гравчева-Ивановска / Gordana Gravcheva-Ivanovska.....	59
Предлог за нормирање и лексикографско разграничување на конструкциите со честичката „било“ во современиот македонски јазик	59
Јованка Д. Денкова / Jovanka D. Denkova	64
Последен дел од возбудиливото патување на една не/обична адолесцентка	64
Златко Жоглев-Олгин / Zlatko Zhoglev-Olgin	73
Sub specie aeternitatis! – 75 години од раѓањето на Раде Силјан и 50 години од неговата прва поетска книга <i>Третиот лик на времето</i> (Скопје: 1975).....	73
Елизабета Јончиќ / Elizabeta Jonchikj	78
„Збрка во трка“ од Весна Мундишевска-Велјановска – творечко патување со своеобразни стилски посебности, со стиховна конструкција од авантура до поука, од креативно учење до осмислување, до интерактивно писателско-читателско создавање на приказната	78
Сашо Огненовски / Sasho Ogneovski	84
Автоголот на фудбалската слава	84
Борче Панов / Borche Panov	87
Живот распнат на обични нешта: кон романот „Сиркачи“ од Даниела Андоновска Трајковска, издание на МИ-АН, Скопје, 2023 г.	87
Зоран Пејковски / Zoran Pejkovski	95
Славе Горѓо Димоски – принципот на рефлексивната поезија.....	95
АКЦЕНТИ.....	103
Accents	103
65 години Македонско научно друштво – Битола	105
25 години од смртта на Ранко Струмениковски (1936-2000)	121
Лиљана Христова / Liljana Hristova	121
Ранко Струмениковски.....	121
ПАРАЛЕЛИ.....	123
Parallels	123
Жељка Авриќ (Србија) / Zheljka Avriky (Serbia)	125
Скици од Поланица	125
Добри луѓе.....	125
Пророк	126
Своерачно.....	126
Извор.....	127
Прашање.....	128
До гледање.....	128
Шафик Ал-Абади (Саудиска Арабија) / Shafiq Al-Abbadi (Saudi Arabia)	130
Биографија.....	130
Ахмед Ал-Мула (Саудиска Арабија) / Ahmed Al-Mulla (Saudi Arabia)	132
Една перепутка го надлетува бојното поле	132

Салех Ал Хунаизи (Саудиска Арабија) / Saleh Al Khunaizi (Saudi Arabia).....	133
1- Лузната на реката.....	133
2- Еха на немите епохи.....	133
Хасан бин Ибрахим Ал-Саб'а (Саудиска Арабија) / Hasan bin Ibrahim Al-Sab'a (Saudi Arabia).....	135
Облакот над Ар-Русафе	135
Земјата на темнината.....	135
Казимирц Бурнат (Полска) / Kazimierz Burnat (Poland).....	137
Внатрешна солза.....	137
Марк Вин (Обединето кралство) / Mark Wynne (United Kingdom).....	138
Хотел Европа	138
Историјата на Англија.....	138
Минатата ноќ	139
Алфонс де Ламартин (Франција) / Alphonse de Lamartine (France)	140
Езерото	140
Лана Деркач (Хрватска) / Lana Derkach (Croatia).....	142
1. Добар егзекутор	142
2. Песна за еден бегалец.....	142
Жермен Дрогенброт (Белгија/Шпанија) / Germain Droogenbroodt (Belgium/ Spain).....	144
Паметен телефон	144
Ангела.....	144
Луси Инглиш (Обединето кралство) / Lucy English (United Kingdom)	145
Мајка ми беше нож за овошје.....	145
Сонував за сребро.....	145
Вивекананд Ја (Индија) / Vivekanand Jha (India).....	147
Опасноста од развојот.....	147
Алберт Јанетчек (Австрија) / Albert Janetschek (Austria).....	148
Животинска градина	148
Слаѓана Јовичиќ (Босна и Херцеговина) / Sladjana Jovichikj (Bosnia and Herzegovina).....	149
Врисок од маргината	149
Незауздана среќа	149
Слика	149
Џеки Кеј (Шкотска) / Jackie Kay (Scotland)	151
Ветувања	151
Невин Кочоглу (Турција) / Nevin Kochoglu (Turkey).....	152
1. Реквием.....	152
2. Вртоглавица на гугутка.....	153
Марија Лукашевска Бжоза (Полска) / Maria Łukashevaska Bzhoza (Poland).....	154
Која сум јас	154
Иво Мијо Андриќ (Хрватска) / Ivo Mijo Andriki (Croatia).....	155
Време вредно за заборав	155
Да немаше крилја	155
Вистинска си	155
Заминувам	156
Уморен сум	156
Песната што не ја напишав.....	157
Бесмислата на молкот	158
Ева Радомска (Полска) / Eva Radomska (Poland).....	159
За среќата	159
Разговор помеѓу колешки	159
Мајка и ќерка	160
Старите бетонски згради со прозорци на младоста.....	160
Јусиф Самадоглу (Азербејџан) / Yusif Samadoghlu (Azerbaijan).....	162
Glimmer	162
Мојот гроб.....	162
Хаиме Силес (Шпанија) / Jaime Siles (Spain).....	163
Панпо*	163
Хана Супертран (Филипини) / Hanna Supertran (Philippines).....	164
Љубовта господари.....	164

Хана Хијази (Саудиска Арабија) / Hanaa Hijazi (Saudi Arabia)	165
Утрински состанок	165
Елен Хинзи (САД) / Ellen Hinsey (USA)	167
Послание (2002)	167
Мнозина (2013)	167
Книга за природата на нештата, извадок (2001).....	168
Сеад Хусиќ (Босна и Херцеговина) / Sead Husikj (Bosnia and Herzegovina)	170
Читање	170
Сидови.....	170
Додека раскажува	171
Естер Чечере (Италија) / Ester Cecere (Italy).....	172
Од каде доаѓаат солзите?	172
Кожата е облека	172
Редакција на „Современи дијалози“	174
Editorial board of “Contemporary Dialogues”	176
Меѓународен уредувачки одбор на „Современи дијалози“	178
International editorial board of “Contemporary Dialogues”	181
Преведувачи / Препејувачи / Translators:	184
Ликовни уметници / Artists:	184

ИЗДАВАЧ / PUBLISHER:

Македонско научно друштво – Битола

Macedonian Science Society – Bitola

<https://mnd-bitola.mk>

ЗА ИЗДАВАЧОТ / FOR THE PUBLISHER:

Ред. проф. д-р Даниела Андоновска-Трајковска /

Daniela Andonovska-Trajkovska, Full Prof. Dr.

СОВРЕМЕНИ ДИЈАЛОЗИ

СПИСАНИЕ ЗА КУЛТУРА – ЛИТЕРАТУРА, ДРАМСКА УМЕТНОСТ, ФИЛМ И ИЗДАВАШТВО

Год. XIII, бр. 16 / Vol.XIII, No. 16 ISSN 1857- 940X

CONTEMPORARY DIALOGUES

JOURNAL OF CULTURE – LITERATURE, DRAMA, FILM AND PUBLISHING

copyright © 2025 МАКЕДОНСКО НАУЧНО ДРУШТВО – БИТОЛА

copyright © 2025 MACEDONIAN SCIENCE SOCIETY – BITOLA

ЛЕКТОР / LECTOR:

проф. д-р Трајко Огненовски / Trajko Ognenovski, Ph. D

ЛИКОВЕН УРЕДНИК / ART EDITOR:

Даниела Андоновска-Трајковска / Daniela Andonovska-Trajkovska

КОМПЈУТЕРСКА ОБРАБОТКА И ДИЗАЈН НА КОРИЦА /

COMPUTER DESIGN AND COVER:

Весна Мундишевска-Велјановска / Vesna Mundishevska-Veljanovska

СЛИКА НА КОРИЦА / PAINTING ON THE COVER:

Дијана Колонџоска / Dijana Kolondzoska

„Предел“, акрил, 1000x1000 mm / "Landscape", acrylic, 1000x1000 mm

ПЕЧАТИ / PRINTED BY:

Печатница „Графо Пром“ – Битола / “Grafo Prom” – Bitola

ТИРАЖ / COPIES:

300 примероци / 300 copies

Битола, јуни 2025 г. / Bitola, June 2025

2025
16

JOURNAL OF CULTURE

- LITERATURE, DRAMA, FILM AND PUBLISHING

